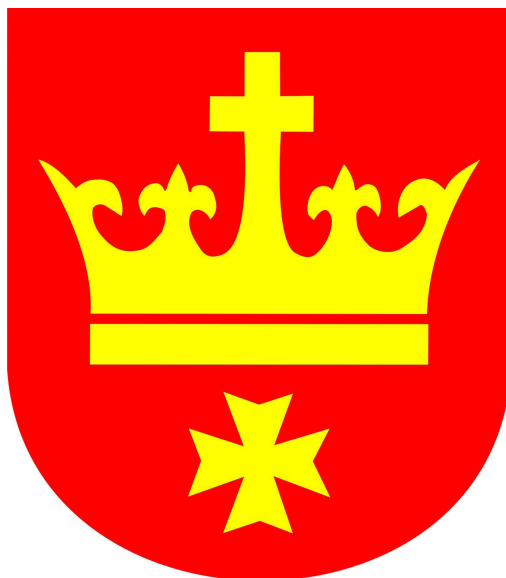

**Załącznik nr 1 do Uchwały Nr XXXIII/293/2012
Rady Miasta Starogard Gdański z dnia 28 listopada 2012 r.**

<p>Przedsiębiorstwo Projektowo Realizacyjne “DOM” Sp. z o. o. 83-200 Starogard Gdański, ul. Kościuszki 34 G tel 58 562-20-57, 58 561 12 40, fax 58 561-14-78 e-mail: pprdom@pprdom.pl</p>		
<p>MIASTO STAROGARD GDAŃSKI</p> <p>Program Opieki nad Zabytkami Miasta Starogard Gdański na lata 2013-2016</p>		
<p>Etap:</p> <p>Wersja końcowa po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konservatora Zabytków w Gdańsku</p>		
Projektant	mgr inż. arch. Maria Kiełb-Stańczuk (upraw. nr 1334/93, nr wpisu Izby Urbanistów G-006/2002)	Nr umowy: WPiU.411.1.2012 z dn. 14 maja 2012 r.
Opracowanie	mgr inż. arch. Maria Kiełb-Stańczuk	
Sprawdziła	dr inż. arch. Barbara Jaszczuk-Skolimowska (upr urb Nr 1540, nr wpisu Izby Urbanistów G-005/2002)	
data opracowania: czerwiec – październik 2012r.		

Program Opieki nad Zabytkami Miasta Starogard Gdański na lata 2013-2016

Spis treści:

CZEŚĆ I – ANALIZY, UWARUNKOWANIA, DIAGNOZA.....	4
I. Uwarunkowania prawne, diagnoza.....	4
1. Wstęp.....	4
2. Uwarunkowania prawne programu opieki na zabytkami.....	6
3. Relacje programu z innymi dokumentami zewnętrznymi oraz dokumentami i uchwałami własnymi miasta.....	10
3.1. Wprowadzenie.....	10
3.2. Poziom krajowy.....	10
3.3. Poziom regionalny.....	17
3.4. Poziom miejski.....	21
3.4.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Starogard Gdański	22
3.5. Strategia Rozwoju Powiatu Starogardzkiego.....	28
3.6. Wnioski z analizy dokumentów strategicznych poziomu lokalnego – do uwzględnienia przy budowie zapisów właściwego dokumentu programu.....	29
4. Diagnoza stanu opieki nad zabytkami dla miasta Starogard Gdański.....	30
4.1. Definicje.....	30
4.2. Zasoby Dziedzictwa Kulturowego Starogardu Gdańskiego.....	31
4.3. Dokumentacja konserwatorska – rodzaje ewidencji konserwatorskiej.....	38
4.4. Zabytki identyfikujące krajobraz kulturowy miasta.....	42
4.5. Wartości niematerialne.....	43
4.7. Ocena stanu zachowania krajobrazu kulturowego.....	44
4.8. Diagnoza. Analiza SWOT dziedzictwa kulturowego miasta Starogard Gdański.....	46
II. Ocena realizacji dotychczasowego „Programu opieki nad zabytkami miasta Starogard Gdański na lata 2009 - 2012”.....	48
CZEŚĆ II – PROGRAMOWANIE.....	50
1. Założenia programowe. Cele i priorytety programu.....	50
1.1. Wstęp.....	50
1.2. Podstawa prawna sporządzania programu opieki nad zabytkami.....	51
1.3. Cele programu wg ustawy.....	51
1.4. Priorytety i cele programu opieki nad zabytkami dla Starogardu Gdańskiego.....	52
2. Kierunki działań.....	54
3. Typy działań w ramach programu.....	60
3.1. Zadania długoterminowe, ciągłe – tj. zadania, których wykonanie i realizacja wykracza poza okres obowiązania Programu Opieki nad Zabytkami.....	61
3.2. Zadania szczegółowe- jednostkowe programu opieki nad zabytkami.....	62
3.3. Zadania jednostkowe do realizacji w latach 2013-2016.....	63
Z/1- Gminna Ewidencja Zabytków.....	63
Z/2 Centrum Informacji o Starogardzie Gdańskim /CIS/.....	64
Z/3 Promocja dziedzictwa kulturowego miasta.....	65
Z/4 Rynek – poprawa estetycznego wizerunku przestrzeni publicznej.....	66
Z/5 Ratusz – Międzynarodowe Centrum Spotkań Muzealnych.....	67
Z/6 Rewaloryzacja/ rewitalizacja zabytkowego budynku mieszkalnego.....	68
Z/7 Lokalny Program Rewitalizacji.....	69
Z/8 Rewaloryzacja Cmentarza Żydowskiego.....	70
Z/9 Europejskie Dni Dziedzictwa.....	71
4. Realizacja programu.....	72
4.1. Realizator programu.....	72
4.2. Instrumentarium.....	72
5. Metody wdrażania i oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.....	73
5.1. Wdrażanie.....	73
5.2. Zasady oceny realizacji Programu . Monitoring.....	73

5.3. Źródła finansowania.....	75
6. Działania perspektywiczne na okres po 2016	77
7. Materiały wyjściowe do aktualizacji programu, podstawa opracowania programu.	79
III.ANEKSY, ZAŁĄCZNIKI	81

Program Opieki nad Zabytkami Miasta Starogard Gdański na lata 2013-2016

CZĘŚĆ I – ANALIZY, UWARUNKOWANIA, DIAGNOZA

Wprowadzenie

Opracowanie jest **aktualizacją i kontynuacją** „Programu opieki nad zabytkami miasta Starogard Gdański na lata 2009-2012”, uchwalonego Uchwałą Nr XXXIII/300/2008 Rady Miasta Starogard Gdański z dnia 26.11.2008 r. (publikacja w Dz. Urz. Woj. Pom. z 06.02.2009 Nr 18, poz 18), sporządzonego na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 80 poz.1568, z późn. zm.). Program opieki na lata 2009-2012 był pierwszym tego typu programem samorządu miasta Starogard Gdański, opierał się na szerokim rozpoznaniu problematyki i wyznaczał długofalowe kierunki i cele.

Dotychczasowy program opieki dostępny jest na stronie internetowej miasta:
www.starogard.pl/pl/dokumenty/program_opieki_nad_zabytkami

W oparciu o art. 87. ust. 1 ustawy zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres czterech lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program gminny przyjmowany jest przez radę gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 87 ust. 3). Następnie dwa lata od ogłoszenia w dzienniku urzędowym prezydent miasta sporządza sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio radzie gminy (art. 87 ust. 4 i 5).

Aktualizacja, modyfikacja programu dotychczasowego uwzględnia nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się uwarunkowania społeczne, gospodarcze i kulturowe, przeprowadzone dotychczas działania. Analiza i ocena realizacji dotychczasowego programu wskazała, iż przyjęte wówczas priorytety, cele i główne kierunki są prawidłowe, a całość programu ambitna, warta kontynuacji w kolejnych latach.

Aktualizacja programu na lata 2013-2016 została pozytywnie zaopiniowana przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku – pismo nr 5120-13/572-3/2012 z dnia 10.10.2012r. – kopia opinii w załącznikach.

I. Uwarunkowania prawne, diagnoza.

1. Wstęp.

Program opieki nad zabytkami to dokument własny samorządu Starogardu Gdańskiego, służący do podejmowania planowanych działań dotyczących ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, sporządzany na podstawie ustawy.

Główną ideą programu jest lepsze wykorzystanie środowiska kulturowego dla rozwoju miasta, poprawa stanu zachowania miejskiego środowiska kulturowego, uświadomienie mieszkańcom i decydom potrzeb oraz zasad jego ochrony. Program służyć ma też określeniu zasad finansowania ochrony i opieki nad zabytkami w Starogardzie Gdańskim, z uwzględnieniem krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz opracowań ponadlokalnych.

Dokument może służyć zarówno władzom miejskim jak też instytucjom, innym podmiotom oraz mieszkańcom zainteresowanym kulturą oraz dziedzictwem kulturowym.

Program opieki nad zabytkami jest zgodnie z ustawą cyklicznie aktualizowany. Niniejsze opracowanie jest aktualizacją programu dotychczasowego, obejmującego okres 2009 -2012.

Wskazane w nim działania są zgodne z krajowymi, wojewódzkimi, a także lokalnymi dokumentami programowymi oraz dokumentami o charakterze strategicznym.

Opracowywanie „Programu... „ jest zadaniem własnym samorządu gminnego, a opieka nad zabytkami zadaniem wynikającym z ustawy o samorządzie gminnym, formą zaspokajania zbiorowych potrzeb wspólnoty (ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym - Dz. U. z 2001 Nr 142, poz. 1591, ze zm. – art. 7 ust. 1 pkt 9). Sporządzanie i realizacja programu stanowi jeden z przejawów ochrony zabytków, który jest obowiązkiem organów administracji publicznej. Sporządzanie gminnego programu opieki nad zabytkami ma **charakter obligatoryjny**.

Program jest dokumentem wewnętrznym samorządu, nie ma mocy obowiązującego prawa miejscowego, nie wywołuje bezpośrednich skutków prawnych, nie może być samodzielną podstawą tzw. rozstrzygnięć władczych względem jednostek spoza aparatu administracji publicznej, jednakże może oddziaływać na treść aktów prawnych (np. na ustalenia planów miejscowych) jako przesłanka merytoryczna. Ta forma planowania wzorowana jest na prawie wspólnotowym Unii Europejskiej, które posługuje się na szeroką skalę różnymi formami programowania.

Założona przez samorząd miasta Starogard Gdański polityka opieki nad zabytkami przewiduje działania wieloletnie, zatem jedynie niektóre mogą przynieść natychmiastowe skutki. Efekty części działań i przedsięwzięć długofalowych mogą być widoczne dopiero w przyszłości. Istotne jest także budzenie świadomości wagi zagadnień właściwej opieki nad zabytkami.

Program ma na celu (zgodnie z art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami):

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu działań strategicznych wynikających z opracowań ponadlokalnych, ale także z opracowań strategicznych, programowych miasta,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków dla rozwoju miasta, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających pozyskiwaniu środków finansowych i wzrostowi sum wydatkowanych na opiekę nad nimi,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków,
- eliminowanie sytuacji konfliktowych,
- inicjowanie działań edukacyjnych, informacyjnych, propagujących znajomość zabytków i opieki nad nimi,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

Istotne jest współdziałanie wielu partnerów w celu ochrony zabytków, w tym współpraca z właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych. Na podkreślenie zasługuje także założenie ustawowe (art. 6 ustawy o zabytkach), że zabytki podlegają ochronie i opiece **bez względu na stan zachowania**.

Wskazane w programie działania nie stanowią nakazów i zakazów a wyznaczają cele strategiczne, kierunki działań wynikające z diagnozy stanu obecnego. Program nie stanowi formy aktu prawa wiążącego.

2. Uwarunkowania prawne programu opieki na zabytkami.

System ochrony zabytków i opieki nad nimi uwarunkowany jest różnorodnymi aktami prawa, zarówno polskiego jak i międzynarodowego, w tym unijnego.

w Polsce:

zgodnie z Konstytucją RP - art. 5

„... Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa (...) Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego. (...) Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swoich niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym”:

a „...obowiązkiem Obywatela jest troska o dobro wspólne...”

W art. 6 Konstytucja mówi: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”.

w Europie :

„Dziedzictwo kulturowe jest częścią definicji europejskiej tożsamości. Stanowi fundamentalny wyraz bogactwa i różnorodności europejskiej kultury. Ochrona dziedzictwa kulturowego, niezastąpionego świadectwa przeszłości, leży we wspólnym interesie Państw Członkowskich, które muszą zapewnić przekazanie tego dziedzictwa przyszłym pokoleniom. Dlatego opieka i konserwacja oraz wymogi użytkowania i umożliwienia dostępu do dziedzictwa kulturowego zarówno w sektorze publicznym jak prywatnym leży w publicznym interesie. „

(z Dokumentu ECCO - Europejskiego Zrzeszenia Krajowych Związków Konserwatorów-restauratorów)

Konwencje i porozumienia, programy międzynarodowe dot. ochrony zabytków to między innymi:

- Karta Ateńska uchwalona na IV Kongresie CIAM w Atenach w 1933 r.,
- Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych – Karta Wenecka – przyjęta w 1964 r. kontynuująca zasady Karty Ateńskiej,
- konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego – przyjęta 16 listopada 1972 r. w Paryżu na 17 sesji Konferencji Generalnej ONZ dla Wychowania, Nauki i Kultury UNESCO; konwencja ratyfikowana przez Polskę 6 maja 1976 r – opublikowana w Dz. U. z 1976 r Nr 32, poz. 190, utworzony został Polski Komitet ICOMOS,
- rezolucja Parlamentu Europejskiego dot. potrzeby działania w obszarze kultury, w szczególności ochrony dziedzictwa kulturowego,
- art. 151 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską – 1993 r.,
- Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992r., przyjęta i ratyfikowana przez RP 13 grudnia 1995 r., opublikowana w Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564,
- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy - przyjęta 3 października 1985r w Granadzie, weszła w życie dn. 1 grudnia 1987r., przez Polskę podpisana 18 marca 2010r. – konwencja ta zobowiązuje do prowadzenia systemowych działań w celu zapewnienia ochrony i opieki nad dziedzictwem architektonicznym i przyjęcia zintegrowanej polityki konserwacji zabytków, podkreślając w procesie ochrony zabytków udział społeczeństwa, rolę promocji dziedzictwa i rozwijania świadomości
- Europejska konwencja krajobrazowa sporządzona we Florencji 22 października 2000r, w imieniu RP przyjęta i ratyfikowana przez Prezydenta 24 czerwca 2004 r., opublikowana w Dz.U. z 2006r. Nr 14 poz. 98,

- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego – przyjęta w Paryżu w 2000r., (Dz.U. z 2007r Nr 215, poz. 1585)
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego – przyjęta przez Konferencje Generalną UNESCO w Paryżu 17 października 2003r.
- dokument w sprawie edukacji konserwatorów-restauratorów dzieł sztuki i warunków uprawniających do wykonywania zawodu - zatwierdzony przez IV Generalne Zgromadzenie ENCoRE (Europejska Sieć Szkolnictwa Wyższego Konserwatorskiego) w Toruniu z 8-9 maja 2003 r. (wspólny z ECCO),
- Agenda Terytorialna UE i Karta Lipska w sprawie Zrównoważonych Miast Europejskich – przyjęta w maju 2007 r na posiedzeniu Rady Ministrów odpowiedzialnych za zagospodarowanie przestrzenne,
- Program Kultura Wspólnoty Europejskiej na lata 2007-2013- w szczególności ważne wspieranie dialogu między kulturami
- Dokumenty Parlamentu Europejskiego dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego

W Polsce – dokumenty krajowe dotyczące ochrony zabytków to m. inn

- Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004r.; w niej cel 4- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, corocznie ogłaszane decyzją ministra, stanowiące podstawę do ubiegania się o środki resortu na zadania związane z zakresem kultury

Ochroną zabytków i opieką nad nimi zajmują się w Polsce instytucjonalnie między innymi: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Narodowy Instytut Dziedzictwa (dawniej Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków), Wojewódzkie Urzędy Ochrony zabytków (dla woj. pomorskiego - w Gdańsku), różnego rodzaju stowarzyszenia i organizacje pozarządowe krajowe (m. inn. Stowarzyszenie Historyków Sztuki, Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków, Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich, Stowarzyszenie Muzealników Polskich, Stowarzyszenie Ochrony Narodowego Dziedzictwa Materialnego, Towarzystwo Opieki nad Zabytkami) oraz międzynarodowe (m. inn. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation-UNESCO, Rada Europy, Komisja Europejska, International Council in Monuments and Sites-ICOMOS, International Council of Museums-ICOM)

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gmina:

- 1) ma prawo utworzenia (po uprzednim zasięgnięciu opinii Konserwatora) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji (art. 16 ust. 1),
- 2) ma obowiązek uwzględniania w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków nieruchomych i ich otoczenia oraz ustaleń programu. Studium i plany miejscowe wymagają odpowiednio zaopiniowania lub uzgodnienia przez Konserwatora (art. 18, art. 19 i art. 20),
- 3) ma obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4),
- 4) przyjmuje zawiadomienia o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem i zawiadamianie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32 ust.1 pkt 3 i ust. 2),
- 5) przyjmuje zawiadomienia o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i zawiadamianie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art.33 ust.1 i ust.2),

- 6) sprawuje opiekę nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna (art. 71 ust.1 i 2),
- 7) ma prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, w trybie określonym przepisami odrębnymi, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),
- 8) Prezydent **sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami**, (art.87 ust.1, ust.2 ust.3 i ust.4); gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Miasta po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków; gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym (art.87),
- 9) Co dwa lata Prezydent Miasta **sporządza i przedstawia Radzie Miasta sprawozdanie z realizacji programu** (art.87 ust. 5).

Ustawa nakłada (art. 4) także na samorząd gminny **obowiązek**:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie oraz utrzymanie,
- zapobiegania zagrożeniom, powodującym uszczerbek dla wartości zabytków,
- przeciwdziałania i udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałania kradzieżom, zaginięciom, nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W ramach opieki nad zabytkami (art. 5) właściciel lub posiadacz zabytku, a także gmina, mają obowiązek:

- zapewnienia warunków dla naukowego badania i dokumentowania zabytków (forma opieki nad zabytkami),
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ochrona zabytków i opieka nad nimi to także zadanie Państwa, gdyż jest to obowiązek konstytucyjny (art. 5 Konstytucji RP - „*Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (..) Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym*”). Obowiązek ten realizowany jest między innymi poprzez **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami** (projekt programu został sporządzony w 2005r., jednakże program **nie został dotąd uchwalony**).

Politykę państwa dotyczącą ochrony zabytków uzupełnia, w zakresie dotyczącym finansowania, Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, przyjęta przez Radę Ministrów w dn. 21.09.2004r. Jest to instrument programowania w sferze funduszy strukturalnych. Jednym z programów wdrażających postanowienia Strategii jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2013”, a doprecyzowaniem i rozwinięciem „Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 uzupełniająca poprzedni dokument, przyjęta w 2005r.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2011-2014 został uchwalony Uchwałą Nr 91/V/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 28 luty 2011r. i opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Program powiatowy dla powiatu starogardzkiego nie został dotąd opracowany.

Ponadto ochrona zabytków została uwzględniona w innych uregulowaniach prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w szeregu obowiązujących ustaw, w tym w:

1. ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2012 r. poz. 647),
2. ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 243, poz. 1623, z późn. zm.),
3. ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150),
4. ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009r. Nr 151, poz...1220, z późn. zm.),
5. ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 102, poz. 651 z późn. zm.),
6. ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2001 Nr 13, poz. 123).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i określone zostały w ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U., Nr 5, poz. 24 z póź. zm.),

Zasady ochrony zasobów bibliotecznych określone zostały w ustawie z dnia 27 czerwca 1997 o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z póź. zm.)

Ochronę materiałów archiwalnych określają przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 97, póź. zm.)

Gminny program opieki nad zabytkami a gminna ewidencja zabytków

Zgodnie z przepisami Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Prezydent sporządza gminny program opieki nad zabytkami na podstawie gminnej ewidencji zabytków zaopiniowanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Gminna ewidencja zabytków w postaci zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu miasta prowadzona jest przez Prezydenta Miasta zgodnie z art. 22 ust 4 ustawy.

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2010 r. zmieniła dotychczasowy status gminnej ewidencji zabytków. Przedtem ewidencja ta prowadzona była wyłącznie dla celów wewnętrznych, w związku z potrzebami inwentaryzacji i analizy istniejącej substancji kulturowej, karta ewidencyjna zabytku powstawała jako wynik kwerendy poprzedzającej np. wszczęcie procedur wpisu do rejestru zabytków jak też w wyniku samodzielnych prac dokumentacyjnych, nawet przy braku podstaw do objęcia szczególną ochroną prawną materialnych substancji obiektu zabytkowego. Umieszczenie obiektu w gminnej ewidencji zabytków nie musiało wiązać się automatycznie z poddaniem go nadzorowi konserwatorskiemu, chyba że dany obiekt został jednocześnie uwzględniony jako wskazany do ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Ewidencja ta miała znaczenie porządkujące, jako podstawa dla programu opieki nad zabytkami, znajdowały się w niej wyłącznie obiekty objęte i tak ewidencją wojewódzką.

Obecnie ranga gminnej ewidencji istotnie wzrosła:

- gminna ewidencja zabytków stanowi jedną z równorzędnych podstaw do objęcia ochroną konserwatorską obiektu w niej zamieszczonego np. w decyzjach o warunkach zabudowy
- obiekty ujęte w GEZ podlegają uzgodnieniom konserwatorskim na etapie pozwolenia na budowę lub rozbiórkę (art. 3 nowelizacji ustawy o zabytkach z 2010 r.)
- obiekty ujęte w GEZ podlegają uzgodnieniom konserwatorskim na etapie postępowania o ustalenie warunków zabudowy (art. 4 nowelizacji ustawy o zabytkach z 2010 r.)

GEZ obecnie poza obiektami figurującymi w wojewódzkiej ewidencji i w rejestrze zabytków może zawierać także inne obiekty, wskazane przez samą gminę, ujęte w GEZ w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Wojewódzki konserwator zabytków do dnia 4 grudnia 2010 r. zobowiązany był przedstawić gminom wojewódzki wykaz obiektów zabytkowych, a gminy do dnia 04 grudnia 2012 r. mają czas na utworzenie własnych ewidencji.

Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku w dniu 05.05.2011 r. pismem nr 5140-55/9242-16-3/2010/2011 przekazał miastu wykaz zawierający **291** obiektów, w tym obiekty tzw. rejestrowe (dotychczasowa GEZ dla miasta z 2009 r. zawiera **622 pozycje** (przy czym 1 obiekt został w międzyczasie wyburzony).

Zweryfikowana gminna ewidencja zabytków dla miasta Starogard Gdański powinna być podstawą dla ewentualnej weryfikacji programu opieki nad zabytkami.

3. Relacje programu z innymi dokumentami zewnętrznymi oraz dokumentami i uchwałami własnymi miasta

(uwaga - opracowano z wykorzystaniem dotychczasowego Programu na lata 2009-2012, uzupełniając i aktualizując jedynie zapisy)

3.1. Wprowadzenie

W niniejszym rozdziale przedstawiono omówienie podstawowych dokumentów szczebla krajowego, regionalnego i miejskiego mającego wpływ na kształt zapisów składających się na dokument Programu. Dokumenty te często określa się mianem „strategicznych”, ponieważ określona w nich jest polityka i/lub strategia rozwoju odnosząca się odpowiednio do poziomu krajowego, regionalnego i lokalnego. Analiza taka pozwala określić uwarunkowania wynikające z zapisów tych dokumentów – często dokumentów wyższego rzędu w stosunku do opracowywanego Programu Opieki nad Zabytkami – dla zarówno ogólnej konstrukcji i założeń budowania zapisów planu jak i warunkujących szczegółowe rozwiązania. Jednocześnie wnioski z niniejszej analizy służyć mogą ocenie możliwości wykorzystania wsparcia ze strony środków budżetowych – w szczególności pochodzących z budżetu państwa, regionu, ale przede wszystkim środków unijnych – przy realizacji poszczególnych projektów i przedsięwzięć, które wynikać będą z zapisów Programu.

Z uwagi na wielość dokumentów o charakterze strategicznym, które potencjalnie mogą zawierać zapisy mogące mieć wpływ na zapisy programu, siłą rzeczy przegląd ten dotyczy jedynie najważniejszych dla przedmiotu opracowania elaboratów. Pamiętać przy tym należy, iż dokumenty te ulegają ciągłej ewolucji, co w szczególności dotyczy może szczegółów realizacji polityki wsparcia przy wykorzystaniu środków unijnych jak i polityki rozwoju lokalnego.

Opracowanie dotyczące analizy w/w dokumentów strategicznych podzielono na cztery zasadnicze części. Pierwsze trzy obejmują omówienie zapisów opracowanych na poziomie odpowiednio krajowym, regionalnym i lokalnym. Ostatnia natomiast obejmuje wnioski z przeprowadzonej analizy, do uwzględnienia przy budowie zapisów właściwego dokumentu Programu.

3.2. Poziom krajowy

Na poziomie krajowym wyróżnić należy przynajmniej trzy podstawowe dokumenty, związane z programowaniem rozwoju Polski w okresie 2007 - 2013 (a więc w obecnym okresie budżetowym Unii Europejskiej) i mające związek z problematyką opieki nad zabytkami. Dokumenty te to:

- **Strategia Rozwoju Kraju 2007 - 2015** (dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 29 listopada 2006 r.);
- **Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007 - 2013 – Narodowa Strategia Spójności** (dokument zaakceptowany przez Komisję Europejską w maju 2007 r.);
- **Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko – Narodowa Strategia Spójności 2007 - 2013** (projekt zatwierdzony przez Komisję Europejską dnia 7 maja 2007 r.);
- **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 – strategia sektorowa**; przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004r. oraz opracowane w celu jej wdrożenia **Programy Operacyjne**
- **Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020** (Warszawa 2005, opracowane przez Ministerstwo Kultury)
- **Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030** – jako załącznik do Uchwały Nr 239 Rady Ministrów nr 239 z dnia 13 grudnia 2011 r. – opublikowana w Monitorze Polskim z 2012r. poz. 252 z dnia 27 kwietnia 2012 r.

Brak krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, przyjęto jedynie „Tezy do opracowania krajowego programu opieki nad zabytkami” (2004, dostępne na stronach internetowych NID), sporządzono także raport o stanie zabytków w 2004r. .

Programy operacyjne Ministerstwa ogłaszane są corocznie. Mogą być podstawą do ubiegania się o środki finansowe na zadania, które da się wpisać w programy z zakresu kultury.

3.2.1. Strategia Rozwoju Kraju 2007 - 2015

Strategia Rozwoju Kraju 2007 - 2015 jest podstawowym dokumentem strategicznym określającym cele i priorytety w obszarze rozwoju społeczno – gospodarczego Polski oraz warunki, które powinny ten rozwój zapewnić. Wyznacza więc ona cele oraz identyfikuje obszary uznane za najważniejsze z punktu widzenia osiągnięcia tych celów, w których koncentrowane będą działania państwa. Uwzględnia ona jednocześnie najważniejsze trendy rozwoju światowej gospodarki oraz cele, jakie stawia Unia Europejska w Strategii Lizbońskiej. Tym samym dokument Strategii jest nadrzędnym, wieloletnim dokumentem strategicznym rozwoju społeczno - gospodarczego kraju, stanowiącym odniesienie dla innych strategii i programów rządowych, jak i opracowywanych przez jednostki samorządu terytorialnego. Jednocześnie Strategia jest podstawową przesłanką dla Narodowej Strategii Spójności – Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia. Tym samym stanowi ona podstawę dla efektywnego wykorzystania przez Polskę środków rozwojowych, zarówno krajowych jak i z Unii Europejskiej.

Głównym celem Strategii jest **podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców Polski, poszczególnych obywateli i rodzin**. Cel ten wskazuje na priorytety działania:

1. Wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki.
2. Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej.
3. Wzrost zatrudnienia i podniesienie jego jakości.
4. Budowa zintegrowanej wspólnoty społecznej i jej bezpieczeństwa.
5. Rozwój obszarów wiejskich.
6. Rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej.

W obrębie każdego z w/w priorytetów zidentyfikowano szereg działań zmierzających do ich uszczegółowienia i przełożenia na konkretne zadania do ujęcia w kolejnych dokumentach strategicznych.

Problematyki Programu dotyczy w sposób bezpośredni jedynie priorytet 6 z w/w, tzn. „Rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej”. W obrębie tego priorytetu zidentyfikowano – jako jeden z ważnych kierunków działań – dążenie do podniesienia konkurencyjności polskich regionów, w tym m.in. poprzez „wsparcie dla ochrony i poprawy stanu materialnego dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju inwestycji kultury regionów”. Jednocześnie w części dokumentu odnoszącej się do kierunków wsparcia dla poszczególnych województw uwzględniono – w odniesieniu do województwa pomorskiego – pomoc w wysiłkach na rzecz „zrównoważonego i efektywnego wykorzystania walorów kulturowych i przyrodniczych jako zasobu turystycznego o znaczeniu międzynarodowym”. Ponadto do szeroko rozumianej opieki nad zabytkami odnosi się cały szereg innych zapisów Strategii, przyporządkowanych pozostałym priorytetom.

3.2.3. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 – Narodowa Strategia Spójności

Dokument Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia stanowi zgodnie z polskimi priorytetami i wynikające z przyjętego przez Komisję Europejską dokumentu – Polityki spójności wspierającej wzrost gospodarczy i zatrudnienie: Strategicznych Wytucznych Wspólnoty 2007 - 2013 – określenie działań o charakterze rozwojowym, jakie Rząd polski zamierza podjąć w latach 2007 - 2013 w zakresie promowania trwałego wzrostu gospodarczego, wzrostu konkurencyjności oraz wzrostu zatrudnienia.

Za cel strategiczny Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia uznano **tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej**.

Cel ten osiągnąć będzie za pośrednictwem tzw. horyzontalnych celów szczegółowych, które określono w sposób następujący:

1. Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa;
2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej;
3. Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski;
4. Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług;
5. Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej;
6. Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich.

Zakłada się także iż wszystkie programy, działania i projekty podejmowane w ramach NSRO realizować będą jednocześnie wszystkie z w/w celów, choć w różnym zakresie.

Problematyki Programu w sposób bezpośredni dotyczy cel 5: „Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej”, w ramach którego jednym z podstawowych obszarów działalności stanie się „promowanie wewnętrznej spójności w obszarach miejskich (...) jak i wzmacnianie procesu odbudowy gospodarczego potencjału małych miast i miasteczek. W tym celu promowane będą działania obejmujące odnowę środowiska fizycznego, rewitalizację terenów poprzemysłowych, ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego i historycznego. (...) jednym z elementów rewitalizacji miast będzie wspieranie działań mających na celu renowację mieszkalnictwa na obszarach dotkniętych lub zagrożonych degradacją fizyczną i wykluczeniem społecznym”.

3.2.4. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko – Narodowa Strategia Spójności 2007-2013

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko stanowi instrument realizacji priorytetów rozwojowych zwartych w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia przy wykorzystaniu środków europejskich – Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Dokument programu Infrastruktura i Środowisko ujmuje problematykę infrastruktury rozwoju w sposób integralny, w tym także zagadnienia infrastruktury społecznej. Jednocześnie działania zapisane w tym programie są komplementarne dla innych programów operacyjnych, stanowiących rozwinięcie Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia, tj.: Innowacyjna Gospodarka, Kapitał Ludzki, Rozwój Polski Wschodniej oraz programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej.

Głównym celem programu jest **podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów poprzez rozwój infrastruktury technicznej przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej**. Zapis ten doprecyzowuje cel horyzontalny wskazany w Narodowej Strategii Spójności „Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej, mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski i jej regionów”.

Jednocześnie – zgodnie z wynikami przeprowadzonej diagnozy stanu – wzrost atrakcyjności Polski i jej regionów ma zostać osiągnięty dzięki inwestycjom w pięciu obszarach mających największe znaczenie: sektorach transportu, środowiska, energetyki, kultury i ochrony zdrowia, w tym poprzez realizację następujących celów szczegółowych programu:

1. Budowa infrastruktury zapewniającej, że rozwój gospodarczy Polski będzie dokonywał się przy równoczesnym zachowaniu i poprawie stanu środowiska naturalnego.
2. Zwiększenie dostępności głównych ośrodków gospodarczych w Polsce poprzez powiązanie ich siecią autostrad i dróg ekspresowych oraz alternatywnych wobec transportu drogowego środków transportu.

3. Zapewnienie długookresowego bezpieczeństwa energetycznego Polski poprzez dywersyfikację dostaw, zmniejszenie energochłonności gospodarki i rozwój odnawialnych źródeł energii.
4. Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego o znaczeniu światowym i europejskim dla zwiększenia atrakcyjności Polski.
5. Wspieranie utrzymania dobrego poziomu zdrowia siły roboczej.

Jednocześnie w ramach programu realizowanych ma być 15 Priorytetów:

1. Gospodarka wodno – ściekowa;
2. Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi;
3. Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska;
4. Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska;
5. Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych;
6. Drogowa i lotnicza sieć TEN-T;
7. Transport przyjazny środowisku;
8. Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe;
9. Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku i efektywność energetyczna;
10. Bezpieczeństwo energetyczne, w tym dywersyfikacja źródeł energii;
11. Kultura i dziedzictwo kulturowe;
12. Bezpieczeństwo zdrowotne i poprawa efektywności systemu ochrony zdrowia;
13. Infrastruktura szkolnictwa wyższego;
14. Pomoc techniczna – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego;
15. Pomoc techniczna – Fundusz Spójności.

Problematyki Programu Opieki nad Zabytkami w sposób bezpośredni dotyczy priorytet 11 „Kultura i dziedzictwo kulturowe”.

Na realizację zadań związanych z tym priorytetem Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa narodowego otrzymało łącznie 576,4 mln Euro. Jednakże szczegółowy opis poszczególnych priorytetów zakłada realizację przede wszystkim projektów o znaczeniu ponadregionalnym. Wiązać się one powinny z problematyką ochrony i zachowania zabytków nieruchomych o znaczeniu ponadregionalnym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO lub uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii.

Jednocześnie na liście typów projektów przewidzianych do realizacji w ramach działania ujęto m.in. „rewitalizację, rewaloryzację, konserwację, renowację, restaurację, zachowanie, a także adaptację na cele kulturalne obiektów wpisanych do rejestru zabytków i zespołów tych obiektów wraz z ich otoczeniem”. Uznano przy tym, iż dziedzictwo kulturowe jest jednym z najważniejszych czynników decydujących o atrakcyjności Polski.

W zapisach dokumentu podkreśla się także iż wsparcie inwestycji obszarze kultury daje zatrudnienie wykwalifikowanym kadrom i generuje znaczącą wartość produktu krajowego brutto o wysokiej wartości dodanej. Oznacza to, iż twórcy Programu uznają za istotną nie tylko wartość kulturową samych zabytków, ale dostrzegają także walory ekonomiczne i społeczne wiążące się z ochroną dziedzictwa kulturowego.

3.2.5. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020

Dokument ten ma charakter tzw. strategii sektorowej, wchodzącej w skład Narodowego Planu Rozwoju, impulsem do jej powstania było wstąpienie do Unii Europejskiej. Jest to instrument programowania w sferze funduszy strukturalnych. W ramach strategii i opracowanej analizy SWOT wskazano między innymi, że w Polsce brak jest jasno określonej polityki kulturalnej państwa,

jednostek samorządowych i Ministerstwa Kultury a także brak zarządzania strategicznego w kulturze. Zagrożenia wg dokumentu to przede wszystkim zerwanie ciągłości kulturowej, w tym zmiana systemu wartości pomiędzy pokoleniami, postępująca degradacja zabytków, brak wzajemnego zrozumienia i chęci współpracy między resortami i jednostki samorządu terytorialnego przy jednoczesnej niechęci środowisk kultury do zmian, brak przygotowania merytorycznego do pozyskiwania funduszy strukturalnych Unii a także braki w kadrach, pogłębianie kryzysu instytucjonalnego w kulturze. Podkreślono, iż systematycznie (ale w skali raczej niewielkiej np. o 4% w 2004 r w stosunku do roku 1999) wzrasta liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków, jednakże brak jest na poziomie krajowym ujednoliconej procedury oceny wartości obiektów zabytkowych. Sytuacja taka nie sprzyja programowaniu ochrony zabytków na poziomie lokalnym.

Jednym z celów działań w ramach strategii jest „*radikalna poprawa /../ stanu zabytków*” .

Kierunki działań z zakresu kultury przyjęte we wstępnym projekcie NPR 2007-2013 to m.inn.

„**Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego**” a propozycje sposobów realizacji to:

- kompleksowa rewaloryzacja zabytków oraz obiektów poprzemysłowych i powojkowych oraz ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne, a także inne cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- budowa i rozbudowa sieci informatycznych w celu promocji potencjału kulturowego regionów,
- inwentaryzacja i digitalizacja zabytków dziedzictwa ruchomego i nieruchomego oraz jego promocja, - organizacja imprez o międzynarodowym charakterze,
- tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej, zachowanie i ochronę krajobrazu kulturowego wsi.

Obszar priorytetowy wskazany na lata 2004-2020, któremu odpowiadają Narodowe Programy Kultury to „Dziedzictwo kulturowe NPK Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” (jeden z pięciu)

Jednym z instrumentów realizacji strategii są **programy operacyjne**, określające szczegółowo system realizacji Strategii w obszarze finansowania ze środków w dyspozycji Ministra Kultury, programy te ogłaszane są na okres 2005-2010, alokacja środków **ogłaszana jest na dany rok budżetowy**.

Program operacyjny „Dziedzictwo kulturowe” – realizowany jest w ramach priorytetu rewaloryzacja zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych. Celem jest m. inn. poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego i kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych ,prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalną wywózką. Program o charakterze horyzontalnym.

Problematyka opieki nad zabytkami może być także realizowana pośrednio w ramach innych wyszczególnionych w Strategii programów. Strategia podaje zasady monitorowania oraz wskaźniki monitorowania a także oczekiwane efekty.

3.2.6. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju określa zasady prowadzenia polityki przestrzennej przede wszystkim w oparciu o **ustrojową zasadę zrównoważonego rozwoju** i wynikające z niej zasady planowania publicznego:

- zasadę racjonalności ekonomicznej,
- zasadę preferencji regeneracji (odnowy) nad zajmowaniem nowych obszarów pod zabudowę,
- zasadę przezorności ekologicznej,
- zasadę kompensacji ekologicznej,
- zasadę hierarchiczności celów zapewniająca koordynację działalności wszystkich podmiotów podejmujących decyzję z poszanowaniem subsydiarności organizacji władz samorządowych,
- zasada dynamicznego strefowania i wyznaczania obszarów planistycznych,

- zasada partycypacji społecznej (szerokiej i aktywnej),

Cel strategiczny polityki przestrzennego zagospodarowania kraju sformułowany jest następująco:

Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Osiąganie tego celu musi się odbywać z zachowaniem **spójności przyrodniczo-kulturowej** służącej realizacji konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju.

W KPZK 2030 wskazano sześć ściśle powiązanych i dopełniających się wzajemnie celów. Spośród nich istotne dla Programu opieki nad zabytkami można odnieść następujące działania służące **realizacji celów rozwoju określonych w KPZK 2030.**

Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.

- o *Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (EKK).*

Konsekwentna realizacja celów Konwencji dotyczących wzajemnych relacji człowiek – krajobraz w ramach przestrzennego zagospodarowania kraju i regionów, a także na szczeblu lokalnym wymaga, aby wdrożenie EKK obejmowało trzy poziomy działań: rozpoznanie zasobów, gospodarowanie nimi i edukację wspomagającą. Gospodarowanie krajobrazami dotyczy zarówno podejmowanych działań ochronnych jak i planowania wykorzystywania zidentyfikowanych walorów w procesie rozwoju, nadawania nowych funkcji obiektom, projektowania i realizacji nowych struktur. Działania w tym zakresie skoncentrują się na objęciu ochroną prawną najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym krajobrazów naturalnych i historycznych, w tym układów przestrzennych (...) oraz stanowisk archeologicznych.

Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

- o *Wprowadzenie zintegrowanego (spójnego i hierarchicznego) planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego zdolnego do efektywnej koordynacji działań podmiotów publicznych i polityk publicznych mających największe znaczenie dla zagospodarowania przestrzennego na różnych poziomach zarządzania.*

Na poziomie lokalnym podstawowym dokumentem pozostaje miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, spójny ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Studium powinno wiązać również inne dokumenty oraz wszelkie decyzje wydawane w gminie w odniesieniu do gospodarowania przestrzenią i zmian przeznaczenia terenów, uwzględniając zadania wynikające z dokumentów rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego szczebla krajowego i regionalnego, a także realizujących długoterminowe cele rozwoju lokalnego, nie stojące z nimi w sprzeczności.

Na poziomie lokalnym wybrane rozwojowe obszary gminy zostaną uwzględnione w zadaniach wynikających z dokumentów rozwoju społeczno-gospodarczego szczebla krajowego i regionalnego.

UWAGA: kierunki działań opisane w tej części KPZK 2030 odnoszą się do proponowanych zmian w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym – obecnie jest to projekt ustawy – kierunki zmian nie są więc opisane ponieważ różnią się od aktualnie obowiązujących przepisów .

- o *Wzmocnienie instytucjonalne i jakościowe planowania przestrzennego.*

Wzmocnienie planowania przestrzennego wymaga zmian instytucjonalnych na poszczególnych poziomach administracyjnych oraz wprowadzenia systemu monitoringu i stałej oceny stanu zagospodarowania przestrzennego. Pracownicy administracji publicznej zajmujący się planowaniem procesów rozwojowych, w tym przestrzennych, oraz realizacją przedsięwzięć z nich wynikających będą podlegać procesowi kształcenia ustawicznego, stałemu procesowi podnoszenia wiedzy i kompetencji w zakresie zagadnień dotyczących jakości przestrzeni i polityki

przestrzennej. W ramach promocji kultury przestrzeni prowadzona będzie **edukacja obywatelska i popularyzacja problematyki środowiska zurbanizowanego**, zwłaszcza w aspekcie aktywnego udziału społeczeństwa w procesach planowania.

- o Budowa systemu monitorowania procesów przestrzennych i ich oceny. Partnerstwo terytorialne w planowaniu i zarządzaniu procesami rozwojowymi.

Osiągnięcie pełnej i rzeczywistej jawności planowania we wszystkich fazach oraz umożliwienie aktywnej partycypacji społecznej w każdej z nich stanowi o poziomie nowoczesnego zarządzania przestrzenią. Działania służące włączeniu partnerów w system planowania będą polegały m.in. na wprowadzeniu obowiązku publikacji w Biuletynie Informacji Publicznych (BIP) gminy uchwał, dotyczących dokumentów planistycznych wraz z załącznikami graficznymi i innymi, stanowiącymi dokumentację planistyczną; wprowadzeniu na etapie wyłożenia projektów studiów gmin i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego do konsultacji społecznych (także w formie elektronicznej), obowiązku umieszczania wyżej wymienionych projektów na stronie internetowej gminy oraz w BIP, w oparciu o Ustawę o infrastrukturze informacji przestrzennej.

Typologia obszarów funkcjonalnych:

Przedmiotem polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest całe jego terytorium, a jej cele i instrumenty są różnicowane w zależności od specyfiki poszczególnych **obszarów funkcjonalnych** i ukierunkowane są na wykorzystanie ich specyficznego potencjału geograficznego dla osiągania celów rozwojowych kraju.

Dla realizacji celów KPZK 2030 wyznaczono obszary funkcjonalne, które będą delimitowane na różnych poziomach zarządzania (krajowym, regionalnym, lokalnym).

Obszary ochrony krajobrazów kulturowych

W celu stworzenia systemu zmierzającego do zahamowania postępującej degradacji środowiska kulturowego, nieodwracalnej utraty krajobrazów historycznych i tworzących tożsamość miejsca, w tym rozwiązywania konfliktów społecznych związanych z degradacją przestrzeni przyrodniczej, zabytkowych zespołów urbanistycznych i ruralistycznych, zabytków architektonicznych, konieczne jest wprowadzenie do dokumentów planistycznych wszystkich szczebli zintegrowanej ochrony środowiska kulturowego, umożliwiającej gospodarowanie krajobrazem w celu podniesienia konkurencyjności regionów.

Sformułowane wyżej cele i kierunki działań polityki przestrzennej wraz z typologią obszarów funkcjonalnych KPZK 2030 stanowią ustalenia i zalecenia wymagane do wprowadzenia do planów zagospodarowania województw oraz poprzez nie do uwzględnienia w planowaniu na szczeblu gminnym.

Można je wykorzystać także przy programowaniu działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

3.2.7 Wnioski do dokumentu Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Starogardu z dokumentów poziomu krajowego

Program ustanawiany przez samorząd Miasta Starogard Gdański powinien uzupełniać działania administracji rządowej dla realizacji celów ochrony zabytków i opieki nad nimi. Brak jest jednak wyraźnie zapisanych w dokumentach krajowych kierunków i działań w tym zakresie, zatem samorządy mogą interpretować swoje obowiązki i role w ochronie zabytków w dość dowolny i czasem rozbieżny sposób. Przyjęcie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami” jest warunkiem niezbędnym w celu ustalenia mechanizmów organizacyjnych i finansowych, determinujących rzeczywistą ochronę dziedzictwa kulturowego.

Przytoczone zapisy pozwalają na stwierdzenie, iż – z punktu widzenia polityki zapisanej w dokumentach opracowanych na szczeblu krajowym – dążyć się winno do wykorzystania zasobu dziedzictwa kulturowego Miasta w procesie rozwoju funkcji kultury regionu i turystycznych, mogących przyczynić się do kompleksowo rozumianego rozwoju lokalnego.

Jednocześnie jednym z ważniejszych celów Programu stać się winna rewitalizacja zasobu dziedzictwa, mająca jednak na celu jego wykorzystanie na cele lokalizacji nowych elementów

programu miejskiego lub związane z przywróceniem odpowiednich warunków życia mieszkańców tych obiektów. Możliwe jest przy tym uzyskanie wsparcia w procesie ochrony i odnowy zasobów o szczególnych walorach kulturowych i zabytkowych, co wiązać się winno z wykreowaniem szczególnie wysokiej wartości dodanej – zarówno w sensie ekonomicznym jak i społecznym.

3.3. Poziom regionalny

Podobnie jak na poziomie ogólnokrajowym, także na poziomie regionalnym wyróżnić można szereg dokumentów dotyczących problematyki Programu Opieki nad Zabytkami. Najważniejsze z nich to:

1. **Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego** (uchwalona 18 lipca 2005r. Uchwałą Nr 587/XXXV/05 Sejmiku Woj. Pomorskiego);
2. **Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 (projekt -lipiec 2012r.)** projekt uwzględniający wyniki konsultacji społecznych, oceny ex-ante oraz strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, kierowany do dyskusji na posiedzeniu Sejmiku Województwa Pomorskiego w dniu 30 lipca 2012 r
3. **Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013** (przyjęty w dniu 2 października 2007r.); zaktualizowany w 2011 r.
4. **Program Opieki nad Zabytkami Woj. Pomorskiego na lata 2007-2010** (uchwalony Uchwałą Nr 72/VI/07 Sejmiku Woj. Pomorskiego z dnia 26 lutego 2007r) **oraz jego nowa edycja Program Opieki nad Zabytkami Woj. Pomorskiego na lata 2011-2014** (uchwalony Uchwałą Nr 91/V/11 Sejmiku Woj. Pomorskiego z dnia 28 lutego 2011 r.)
5. **Strategia rozwoju turystyki województwa pomorskiego na lata 2004-2013** – przyjęta uchwałą nr 587/XXXV/05 Sejmiku Woj.Pomorskiego z dnia 18 lipca 2005r.
6. **Program rozwoju produktów turystycznych województwa pomorskiego na lata 2008-2013** – przyjęty Uchwałą nr 65/179/09 Zarządu Woj.Pomorskiego z dnia 27 stycznia 2009r.

Nie analizowano szczegółowo poz. 3 oraz 5 i 6 wyżej wymienionych ze względu na kończący się wkrótce okres obowiązywania tych dokumentów.

3.3.1. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020

W dniu 19 lipca br. Zarząd Województwa Pomorskiego uchwałą nr 845/162/12 zatwierdził drugą wersję projektu Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020. Projekt Strategii uwzględnia wyniki przeprowadzonych konsultacji społecznych, a także rekomendacje płynące z oceny ex-ante oraz strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Kolejnym etapem prac stanie się przystąpienie do pogłębionej debaty na forum Sejmiku Województwa Pomorskiego. Ostateczną decyzję w sprawie zaktualizowanej Strategii podejmie Sejmik Województwa we **wrzeźniu 2012r.**

Projekt Strategii Rozwoju Woj.Pomorskiego 2020 nieco inaczej niż dotychczasowa Strategia z 2005r. formułuje główne cele strategiczne rozwoju. Strategia posiada średniookresowy horyzont czasowy, pokrywający się z kolejnym etapem programowania UE. Horyzont ten „narzuca”, w pewien sposób, narzędzia realizacji celów, a także podejście do oceny i sposobu monitorowania rezultatów w krótkim przedziale czasu. Okres 2014-2020 to okres wygasania środków zewnętrznych kierowanych na zdynamizowanie i równoważenie rozwoju regionu. Lata następne to czas wykorzystania „zakumulowanych środków” oraz wzmocnienia procesów, z wykorzystaniem motorycznych cech rozwojowych regionu.

W syntenicznej diagnozie podkreślono, iż *“Pomorskie charakteryzuje się unikatowym środowiskiem i walorami krajobrazowymi oraz dziedzictwem i różnorodnością kulturową./../ Wpływa to na wielokierunkowy rozwój turystyki czyniąc region jedną z kluczowych destynacji w kraju (3. pozycja pod względem udzielonych noclegów). Niedostateczna jest jednak kompleksowość produktów turystycznych i kulturalnych oraz ich aktywna i spójna promocja”.*

Wskazano, iż jedną z mocnych stron regionu jest **“Unikatowe dziedzictwo i różnorodność kulturowa regionu”**

Strategia formułuje wizję w brzmieniu: “ **Pomorskie w roku 2020 to region trwałego wzrostu, w którym udaje się odblokować i wykorzystywać zróżnicowane potencjały terytorialne, równoważąc procesy rozwojowe; który buduje swą unikalną pozycję, wykorzystując aktywność społeczeństwa obywatelskiego, silny kapitał społeczny i intelektualny, racjonalne zarządzanie zasobami środowiska, gospodarcze wykorzystanie potencjału morza, a także rozwój inteligentnych sieci infrastrukturalnych i szerokiego spektrum technologii ekoefektywnych; wreszcie, który jest liderem pozytywnych zmian społecznych i gospodarczych w Polsce i w obszarze Południowego Bałtyku.**”

Region charakteryzować ma się otwartą gospodarką, aktywnymi mieszkańcami, atrakcyjną przestrzenią “ tworzącą trwałe podstawy rozwoju poprzez dostosowanie systemu transportowego i energetycznego do długofalowych potrzeb, racjonalne wykorzystanie zasobów i walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, a także ograniczanie i efektywne rozwiązywanie konfliktów przestrzennych, tworzenie wysokiej jakości przestrzeni oraz przeciwdziałanie skutkom ekstremalnych zjawisk naturalnych w regionie”.

Strategia przyjmuje 14 zasad realizacji strategii, rolę samorządu województwa określa jako: inwestora, koordynatora i lidera działań rozwojowych, inspiratora.

Strategia definiuje 3 cele strategiczne, mające charakter ogólny i określające pożądane stany docelowe w ujęciu problemowym. Są one doprecyzowane przez 10 celów operacyjnych oraz 35 kierunków działań.

Kwestie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wiążą się z realizacją:

1) celu strategicznego 1- “**Nowoczesna gospodarka**”, w którym celem operacyjnym jest np. “**Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna**”,

przy czym oczekiwane efekty to:

– *Całoroczna, kompleksowa i atrakcyjna oferta turystyczna regionu obejmująca także efektywne wykorzystanie obiektów kulturalnych i sportowych o randze krajowej;*

– *Unikatowe walory naturalne, kulturalne i dziedzictwa kulturowego, w tym kulinarne, wykorzystywane w sposób racjonalny, efektywny i zrównoważony;*

– *Wzmocniony wizerunek regionu oraz większa rozpoznawalność i spójność kluczowych regionalnych marek turystycznych i kulturalnych;*

– *Silna współpraca pomiędzy podmiotami branży turystycznej.*

Wskazano kierunki współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej dla realizacji tego celu:

– *Tworzenie silnego wizerunku i marki turystycznej Regionu Morza Bałtyckiego, m.in. w ramach Strategii Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego;*

– *Tworzenie sieciowych ponadregionalnych produktów turystycznych, głównie w oparciu o:*

• *międzynarodowe drogi wodne: E-60 (morska), E-70 i E-40;*

• *ponadregionalne szlaki wodne m.in. Brdy, Gwdy, Wdy, Wielkiego Kanału Brdy i Wieprzy;*

• *szlaki kulturowe: XX w., Cystersów, zamków średniowiecznych, architektury i dziedzictwa hydrotechnicznego Żuław, Kraina w kratę, latarni morskich, budowli hydrotechnicznych;*

• *Rezerwat Biosfery Bory Tucholskie, Słowiński Rezerwat Biosfery;*

• *Europejską Sieć Regionalnego Dziedzictwa Kulinarnego;*

• *międzynarodowe i międzyregionalne trasy rowerowe.*

2) Celu strategicznego 2. “**AKTYWNI MIESZKAŃCY**”, Cel operacyjny 2.2. “**Wysoki poziom kapitału społecznego**”, powiązanego z celem operacyjnym. “Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna”

Oczekiwane efekty realizacji tego celu to m.in.:

- Powszechne postawy partycypacyjne w życiu publicznym;
- Organizacje pozarządowe jako silny partner w realizacji zadań publicznych oraz atrakcyjny pracodawca;
- Większe uczestnictwo mieszkańców w wolontariacie i animacji środowiskowej;
- Silniejsze poczucie więzi mieszkańców z regionem i dbałość o zachowanie różnorodności kulturowej województwa;
- Znaczące uczestnictwo mieszkańców (w tym dzieci, młodzieży, a także osób starszych i niepełnosprawnych) w lokalnych wydarzeniach kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych;
- Wysokiej jakości przestrzeń publiczna dostępna dla mieszkańców;
- Tereny miejskie, którym przywrócono lub nadano funkcje społeczne;
- Skuteczne mechanizmy włączania osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- Zachowane dziedzictwo i krajobraz kulturowo-przyrodniczy.

Interwencja publiczna ukierunkowana będzie w ramach realizacji tego celu na **“Kompleksową rewitalizacja i rozwój przestrzeni publicznych”**.

W okresie miesiąca od przyjęcia Strategii Zarząd Województwa zatwierdzi Plan zarządzania Strategią, który określi m.in. zasady, wymagania, harmonogram i niezbędne zasoby związane z opracowaniem regionalnych programów strategicznych i delimitację Obszarów Strategicznej Interwencji. Koordynację między programami zapewni wskazany przez Zarząd Województwa Pomorskiego Koordynator Strategii. Dla każdego regionalnego programu strategicznego Zarząd Województwa wskaże Kierownika Programu, który będzie odpowiadał za jego realizację, a także komórki i podmioty współpracujące na poziomie Samorządu Województwa.

3.3.2 Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego na lata 2007- 2013

Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego stanowi podstawę planowania rozwoju województwa na lata 2007-13, uwzględniając zapisy ujęte w projekcie Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (na podstawie wersji przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 1 sierpnia 2006r.) oraz wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa. Na ich podstawie sformułowano Cel Strategiczny Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013, który brzmi następująco:

„Poprawa konkurencyjności gospodarczej, spójności społecznej i dostępności przestrzennej regionu przy zrównoważonym wykorzystaniu specyficznych cech potencjału gospodarczego i kulturowego regionu oraz przy pełnym poszanowaniu jego zasobów przyrodniczych”

Uzupełnieniem tego zapisu stały się następujące cele szczegółowe:

1. Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki oraz wzrost kompetencji mieszkańców;
2. Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej ośrodków miejskich i usprawnienie powiązań między nimi;
3. Poprawa atrakcyjności osiedleńczej i turystycznej;
4. Przełamywanie barier strukturalnych na obszarach o niższym potencjale rozwojowym.

W Programie określono także szereg tzw. Osi Priorytetowych, w tym:

1. Rozwój i innowacje w przedsiębiorstwach
2. Społeczeństwo wiedzy
3. Funkcje miejskie i metropolitalne
4. Regionalny system transportowy
5. Środowisko i energetyka przyjazna środowisku

6. Turystyka i dziedzictwo kulturowe
7. Ochrona zdrowia i system ratownictwa
8. Lokalna infrastruktura podstawowa
9. Lokalna infrastruktura społeczna i inicjatywy obywatelskie

Z wymienionych powyżej szczególne znaczenie dla konstrukcji Programu Opieki nad Zabytkami ma cel 2, którego realizacja skupiać się będzie na miastach pełniących rolę subregionalnych i regionalnych ośrodkach rozwoju, wśród których enumeratywnie wymieniono m.in. Starogard Gdański. Realizacja tego celu obejmować ma m.in. wzmocnienie potencjału rozwojowego największych miast, w tym m.in. poprzez „podejmowanie kompleksowych inicjatyw w zakresie rewitalizacji obszarów zdegradowanych i modernizacji przestrzeni miejskich”.

Jako istotny dla Programu dla Miasta Starogard Gdański wymienić należy także cel 3, obejmujący m.in. wykorzystanie potencjału turystycznego. Realizowane w jego ramach przedsięwzięcia ukierunkowane mają zostać na dywersyfikację oferty turystycznej, obejmując m.in. obiekty dziedzictwa kulturowego.

Program ten został zaktualizowany, w dniu 28 listopada 2011 r., po półrocznej procedurze renegotjacji, Komisja Europejska zatwierdziła zmianę Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013 (RPO WP). Zmiana RPO WP została zaakceptowana przez Komisję Europejską w wersji zaproponowanej przez Zarząd Województwa Pomorskiego, jako pierwsza ze wszystkich 16 regionalnych programów operacyjnych w Polsce. Projekt zmiany RPO WP został przesłany do Komisji Europejskiej w dniu 18 maja 2011r. Akceptacja zmian przedstawionych przez Instytucję Zarządzającą RPO WP (Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego) oznacza, że maksymalna kwota pomocy z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego przyznana w ramach programu operacyjnego wynosi 938 379 686 EUR, a maksymalna stopa współfinansowania 72.6%. Prace nad przygotowaniem projektu zmiany RPO WP trwały od grudnia 2010 r., a wstępny projekt zmiany Programu został przyjęty przez Zarząd Województwa Pomorskiego w marcu 2011 r. Dokument podlegał następnie konsultacjom społecznym, opiniowaniu przez Ministra Rozwoju Regionalnego oraz Komitet Monitorujący RPO WP. Projekt dokumentu przekazany do zatwierdzenia Komisji Europejskiej został pozytywnie zaopiniowany przez Ministra Rozwoju Regionalnego oraz Komitet Monitorujący RPO WP.

Ze względu na okres programowania istotne będą dla „Programu....na lata 2013-2016” kolejne edycje regionalnych programów operacyjnych.

3.3.3. Wojewódzki Program opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego powstał jako dokument służący podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego przez samorząd województwa. Obejmuje on m.in. omówienie uwarunkowań prawnych, analizę związków z innymi dokumentami programowymi, szczegółowe przedstawienie zasobów dziedzictwa kulturowego województwa, diagnozę dotyczącą stanu ochrony tych zasobów, a także cele strategiczne w zakresie opieki nad zabytkami. Zakończeniem programu są zapisy dotyczące sposobu jego wdrażania i monitorowania. Program na lata 2011-2014 jest kolejną edycją Programu. Charakteryzuje on zasoby dziedzictwa kulturowego województwa, przedstawia uwarunkowania, diagnozę oraz określa cele, priorytety i typy działań.

Cel strategiczny programu określono jako:

„Wzmocnienie poziomu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa pomorskiego służące zachowaniu zabytków, budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej regionu”

Cel ten ma być realizowany w ramach 3 priorytetów. Priorytety te to:

1) zachowanie dziedzictwa kulturowego miasta i wsi

2) zachowanie kulturowego dziedzictwa morskiego i rzecznego

3) badanie, dokumentacja i promocja dziedzictwa kulturowego

Dla każdego z w/w priorytetów określono kierunki pożądanych działań oraz typy wspieranych działań. Przedstawione zapisy programu zmierzają do ochrony samych zasobów, jednakże z naciskiem na ich wykorzystanie w działaniach prorozwojowych podejmowanych zarówno przez samorząd województwa jak i samorządy lokalne oraz partnerów prywatnych. Szczególny nacisk położono na współodpowiedzialność społeczności lokalnych i partnerów prywatnych za zachowanie elementów dziedzictwa oraz na ich wykorzystanie gospodarcze, w tym ze szczególnym uwzględnieniem turystyki. Założono kontynuację prowadzonej dotychczas przez samorząd polityki w dziedzinie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym.

W skali województwa podkreślono znaczenie następujących zespołów i obiektów zabytkowych Starogardu:

- zabytkowy układ urbanistyczny miasta,
- obiekt dawnej synagogi,
- pałac Wiechertów przy ul. Kanałowej,
- zespół szpitalny w Kocborowie,
- mury miejskie z basztami,
- cmentarz żydowski przy ul. Bohaterów Getta,
- zespół Stada Ogierów,

oraz działalność Muzeum Ziemi Kociewskiej w Starogardzie Gdańskim.

Podkreślono także niematerialne wartości takie jak nazwy geograficzne i historyczne- w tym **Kociewie**

3.3.4. Wnioski do dokumentu Programu Opieki nad Zabytkami

Zapisy dokumentów strategicznych na poziomie regionalnym problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego traktują głównie w kontekście możliwego jego wykorzystania w procesie rozwoju społecznego i gospodarczego. Taka wymowę mają m.in. zapisy Strategii.

3.4. Poziom miejski

Również na poziomie lokalnym możliwa jest identyfikacja szeregu dokumentów o charakterze strategicznym, mogących zawierać istotne dla budowy programu Opieki nad Zabytkami zapisy. W ramach niniejszego rozdziału omówiono uwarunkowania wynikające z pięciu podstawowych dokumentów:

- **Strategii Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Miasta Starogard Gdański na lata 2008-2018** (opracowanej w styczniu 2008 r.);
- **Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Starogard Gdański** (uchwalonego dnia 20 czerwca 2001 r. , zmienione dnia 7 grudnia 2005 r. oraz we wrześniu 2009r.);
- **Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Miasta Starogard Gdański na lata 2006 - 2013** (uchwalony dnia 26 kwietnia 2006 r.);
- **aktualizacja w/w dokumentu – Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Miasta Starogard Gdański na lata 2008 - 2013**, uchwalony w dniu 25 czerwca 2008 r.;
- dokumenty **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** (przygotowywane sukcesywnie w okresie od 1995 r., w tym plan z 2010r. dotyczący niemal całego obszaru miasta).

3.4.1. Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Miasta Starogard Gdański na lata 2008-2018

Opracowany dokument Strategii wyznacza zasadnicze kierunki rozwoju miasta na najbliższe dziesięciolecie. Jej podstawę stanowi przyjęta misja miasta, określona jako:

*„Starogard Gdański – miasto atrakcyjne dla mieszkańców, inwestorów i gości,
Efektywne w wykorzystaniu zasobów i położenia geograficznego”*

Uszczegółowieniem tak zarysowanej misji jest lista czterech strategicznych celów rozwojowych miasta, określonych jako:

1. Poprawa warunków osiedleńczych w mieście,
2. Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej miasta,
3. Poprawa infrastruktury miasta,
4. Rozwój społeczny.

Osiągnięcie tych celów – w zamyśle twórców dokumentu – przyczynić się ma m.in. do poprawy warunków osiedleńczych i życia mieszkańców, czego efektem ma stać się zahamowanie odpływu mieszkańców z miasta i przyciągnięcie nowych.

Dla konstrukcji Programu Opieki nad Zabytkami szczególne znaczenie ma cel 1.3. **„Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miasta”**. Jednocześnie jako mogące mieć wpływ na zapisy programu wymienić należy także inne cele, w tym:

- 1.1. Zwiększenie oferty budownictwa komunalnego,
- 1.2. Aktywna promocja miasta,
- 3.1. Budowa i utwardzenie dróg publicznych w mieście,
- 3.2. Rozbudowa infrastruktury wodno – ściekowej,
- 3.4. Poprawa wykorzystania energii cieplnej w mieście,

Powyższe zapisy określają politykę rozwoju miasta i jej relacje do kwestii ochrony zasobów dziedzictwa. Z zapisów tych wynika iż ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego i problematyka opieki nad zabytkami winna być rozpatrywana w kontekście rewitalizacji miasta i jako taka stanowić podstawę do realizacji celów związanych z rozwojem społeczno – gospodarczym Starogardu.

3.4.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Starogard Gdański

Dokument Studium obejmuje dwie zasadnicze części – opis uwarunkowań oraz kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta. W pierwszej części bardzo starannie przeanalizowano wszelkie czynniki mogące mieć wpływ na kształtowanie struktury przestrzennej miasta, w tym m.in. zasoby i stan ochrony środowiska kulturowego. Podsumowaniem tej części jest generalna syntetyczna ocena miasta, stanowiąca podstawę do kształtowania polityki jego rozwoju.

Podstawą tej polityki jest określenie celów rozwojowych miasta, wśród których znalazły się m.in. zapisy dotyczące „ochrony i właściwego wyekspozycjonowania oraz wykorzystania zgodnie z przyjętą strategią rozwojową zasobów środowiska przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego miasta, (...) podkreślenie i wydobycie elementów zagospodarowania przestrzeni decydujących o tożsamości i indywidualności Starogardu”. Jednocześnie w ramach listy obszarów i struktur ważnych dla prestiżu i tożsamości miasta oraz obszarów szczególnych szans wymieniono najważniejsze kompleksy terenów o wysokich walorach kulturowych – w tym obszar śródmiejski (w tym Stare Miasto) oraz obszar pomiędzy centrum miasta a zespołem dworca PKP.

W dokumencie ujęto także kompleksowe zapisy dotyczące polityki ochrony środowiska kulturowego, w tym obszarów i obiektów proponowanych do objęcia ochroną prawną. Wyszczególniono przy tym zarówno postulat wpisu poszczególnych obiektów do rejestru zabytków jak

i propozycje wprowadzenia stref ochrony konserwatorskiej. Jednocześnie zaproponowano zestaw wniosków do polityki przestrzennej miasta w postaci zestawu proponowanych polityk ochrony środowiska kulturowego. Wyszczególniono przy tym takie propozycje jak:

- politykę ochrony – do wprowadzenia na obszarach gdzie priorytetem winno stać się zachowanie i ochrona istniejących zasobów, a także doskonalenie i porządkowanie istniejącej struktury przestrzennej;
- adaptacja historycznej struktury do potrzeb współczesnych, w tym poprzez ich kompleksową rewaloryzację;
- ochrona historycznej panoramy Starego Miasta;
- politykę rewaloryzacji i ochrony;
- politykę sanacji;
- procesy rehabilitacji.

Dla każdej z w/w propozycji szczegółowej polityki określono obszary miasta, do których winno się ją stosować. Jednakże wydaje się iż kryteria rozróżnienia obszarów proponowanych do objęcia daną polityką nie są w pełni jasne, podobnie jak i nie w pełni wyjaśniono różnice pomiędzy nimi. Dodatkowo w rozdziale dotyczącym polityki przestrzennej dotyczącej obszarów zabudowanych dokonano jeszcze innej klasyfikacji tych polityk.

Wszystkie te zapisy prowadzą do bardzo szczegółowych wniosków, ale także i do powstania szeregu różniących się od siebie systemów ochrony i nie do końca odróżniających się od siebie polityk przestrzennych. Sytuacja ta uczynić może problematykę ochrony zabytków niejasną i przez to trudną do realizacji. Oznacza to konieczność – na etapie aktualizacji dokumentu lub też awansowania prac nad Programem Opieki nad Zabytkami – doprecyzowania tych zapisów i określenie jasno sprecyzowanych kategorii działań do podjęcia w odniesieniu do wyraźnie różniących się od siebie sytuacji przestrzennych.

Niezależnie od w/w uwag zapisy ujęte w dokumencie Studium mają potencjalnie duże znaczenie dla budowy Programu Opieki nad Zabytkami, ponieważ stanowiącą mogą podstawę do określania bardziej szczegółowych polityk w odniesieniu do poszczególnych, wyodrębnionych obszarów o różnej strukturze i walorach.

Ze względu na konieczność dostosowania zapisów dokumentu do zmienionych uwarunkowań przystąpiono do sporządzania aktualizacji Studium na podstawie uchwały nr XXIV/211/2012 Rady Miasta Starogard Gdański z dnia 25 kwietnia 2012r.

. Wskazane jest sporządzenie nowej prognozy demograficznej, uzupełnienia zapisów w zakresie implementowania dokumentów rangi krajowej i regionalnej, powiązanie dokumentu z innymi opracowaniami o charakterze strategicznym dotyczącymi miasta, takimi jak Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta na lata 2008-2018, programy ochrony środowiska, rozwoju infrastruktury technicznej, dot. zagadnień energetycznych (w tym kwestii lokalizacji w granicach miasta urządzeń wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych np. elektrowni biogazowych, wiatraków itp. - to nowy wymagany zakres studium- art. 10 ust 2a), ochrony zabytków. W nowej edycji Studium niezbędne jest także uwzględnienie zagadnień związanych z lokalizacją na terenie miasta zakładu dużego ryzyka- ZF Polpharma, z ustanowionymi obszarami Natura 2000, zmienionym stanem prawnym dot. ochrony przeciwpowodziowej, z ew. zmianami decyzji dotyczącymi strefy ochrony pośredniej ujęć wody. Ze względu na pojawiające się wnioski dotyczące ograniczenia dotychczas wskazywanych terenów zieleni przeanalizowania wymagają także kwestie wielkości i lokalizacji terenów zieleni ekologicznej. Zaktualizowany dokument powinien uwzględniać zasady dotyczące polityk miejskich Unii Europejskiej. Konieczne jest sporządzenie kompleksowej prognozy oddziaływania na środowisko i przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko tego dokumentu, gdyż dotychczas ocena taka dokonywana była jedynie dla zmian Studium w 2009r (w związku z lokalizacją WOH-ów).

Nowa edycja Studium może skorygować dotychczasową politykę przestrzenną miasta w odniesieniu do zabytków.

3.4.3. Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Miasta Starogard Gdański na lata 2006-2013

Lokalny Program Rewitalizacji opracowany został w 2006 r. Dokument Lokalnego Programu Rewitalizacji obejmuje zapisy dotyczące rewitalizacji kluczowych, zdegradowanych obszarów miejskich. Za priorytety rewitalizacji uznano:

1. Przygotowanie obszarów rewitalizacji pod rozwój funkcji gospodarczych;
2. Zagospodarowanie miejskich przestrzeni publicznych z poszanowaniem zasad ochrony środowiska z przeznaczeniem na rozwój kultury, turystyki, sportu i rekreacji;
3. Pobudzenie aktywności środowisk lokalnych i rozwijanie współpracy na rzecz rozwoju społeczno – gospodarczego oraz przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego.

Na tej podstawie określono cel rewitalizacji:

**„Ożywienie gospodarcze i społeczne miasta,
a także zwiększenie jego potencjału turystycznego i kulturowego,
w tym nadanie obiektom i terenom zdegradowanym nowych funkcji
społeczno – gospodarczych.”**

Cel ten ma zostać zrealizowany poprzez:

- odnowę zdegradowanych obszarów centrum miasta, w tym infrastruktury komunikacyjnej;
- zmianę dotychczasowej funkcji obszaru zdegradowanego na aktywne gospodarczo, społecznie, rekreacyjnie i turystycznie;
- zachęcanie lokalnej społeczności do rozwijania nowych form aktywności gospodarczych generujących miejsca pracy;
- oferowanie infrastruktury na potrzeby działań z zakresu pomocy społecznej;
- troskę o ochronę stanu środowiska naturalnego warunkującego zrównoważony rozwój społeczno – gospodarczy.

Określono także cele szczegółowe ujęte w czterech kategoriach problemowych.

Do problematyki Programu Opieki nad Zabytkami bezpośrednio odnoszą się następujące z nich:

Kategoria 1 – Działania przestrzenne

1d. Działania dotyczące remontów i renowacji istniejących zasobów mieszkaniowych

1e. Działania dotyczące rozwoju infrastruktury społecznej, kulturalnej i turystycznej

1f. Zabezpieczenie puli mieszkań rotacyjnych i zamiennych

Kategoria 3 – Działania społeczno – socjalne

3h. Działania dotyczące przekwaterowania mieszkańców rewitalizowanych terenów.

W dokumencie wyznaczono także granice obszaru rewitalizowanego, obejmującego znaczącą część historycznych struktur miejskich.

Powyższe zapisy odnoszą się więc pośrednio do problematyki ochrony zasobów dziedzictwa, ujmując ją w kategoriach związanych z rewitalizacją obszarów zdegradowanych i ożywieniem społeczno – gospodarczym obszarów zdegradowanych, z których większość stanowi zasób dziedzictwa kulturowego miasta. Oznacza to iż – mimo że program odnosi się do obszarów w dużej mierze o walorach kulturowych – brak w nim bezpośrednich odniesień do zagadnień ochrony dziedzictwa kulturowego. Zakłada się natomiast polepszenie sytuacji obiektów stanowiących zasób dziedzictwa poprzez ich rewitalizację, wiążącą się jednak głównie z działaniami o charakterze społecznymi i ekonomicznymi.

Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Miasta Starogard Gdański na lata 2008-2013- aktualizacja 2008

Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Miasta Starogard Gdański na lata 2008 - 2013 jest aktualizacją dokumentu. Powstał w okresie luty - czerwiec 2008 r., przy znaczącym udziale społeczności lokalnej (formuła warsztatów), a także w oparciu o przeprowadzone badania socjologiczne. Został uchwalony Uchwałą Rady Miasta w dniu **25 czerwca 2008 r.**

W ramach programu ustalono cele rewitalizacji oraz określono szereg projektów i przedsięwzięć służących ich realizacji. Zdecydowano także o podziale prac na etapy. Ogółem w I etapie wybrano 32 projekty.

Sumaryczne wyniki przedstawiono w poniższej tabeli wraz z określonym w czasie warsztatów wyborem projektów i przedsięwzięć do realizacji w pierwszym etapie.

Lp. Kwalifikacja	Proponowane do uwzględnienia w aktualizacji programu projekty i przedsięwzięcia	W	P	R
A. Sfera Przestrzenna				
A1. Odnowa infrastruktury podziemnej				
A1-1	Wykonanie nowej kanalizacji rozdzielczej i drenażu w rejonie Rynku	--	--	--
A1-2	Wymiana pozostałych instalacji (wodociągowej, elektrycznej, gazowej, telekomunikacyjnej itd.) z zapewnieniem jej rozwoju	--	--	---
A2. Zachowanie i wykorzystanie walorów historyczno – kulturowych miasta				
A2-1	Objęcie obiektów wartościowych ochroną przed rozbiórką lub dewastacją	3	3	6
A2-2	Wykorzystanie obiektów wartościowych do nowych celów z zachowaniem ich walorów kulturowych i zabytkowych	9	0	9
A3. Zwiększenie ilości miejsc parkingowych				
A3-1	Wybudowanie parkingu wielopoziomowego w obrębie Rynku	1	15	16
A3-2 II etap	Ujmowanie parkingów w planach nowych osiedli mieszkaniowych	0	0	0
A4. Poprawa stanu układu drogowego w mieście				
A4-1 II etap	Realizacja rond poprawiających bezpieczeństwo	0	0	0
A4-2	Poprawa stanu chodników	1	6	7
A4-3 II etap	Wyznaczenie układu ścieżek rowerowych i miejsc parkowania rowerów	0	1	1
A4-4 II etap	Poprawa bezpieczeństwa na drogach	0	0	0
A4-5	Realizacja obwodnicy miejskiej od strony południowej	2	1	3
A4-6	Realizacja obwodnicy wschodniej miasta (ul. Nowej Jabłowskiej i Nowej Pelplińskiej)	10	3	13
A5. Poprawa stanu środowiska				
A5-1 II etap	Zmiana sposobu ogrzewania budynków na ekologiczny	0	0	0
A5-2 II etap	Reorganizacja ruchu kołowego w obszarze Starego Miasta	1	0	1
A6. Zagospodarowanie terenów poprzemysłowych				
A6-1 II etap	Zagospodarowanie terenów po Zakładach Zbożowych	0	0	0
A6-2 II etap	Zagospodarowanie terenów po Polpharmie – parking	0	0	0
A6-3 II etap	Zagospodarowanie terenu po Neptunie – teren usługowo mieszkaniowy	0	0	0

A6-4 II etap	Tereny zielone - przedłużenie Starego Miasta i parku	0	1	0
-----------------	--	---	---	---

Lp. Kwalifikacja	Proponowane do uwzględnienia w aktualizacji programu projekty i przedsięwzięcia	W	P	R
A7. Zagospodarowanie terenów zielonych, w tym rzeki Wierzycy				
A7-1	Wykorzystanie doliny Wierzycy dla celów turystycznych	1	2	3
A7-2	Zagospodarowanie terenów zielonych - Strzelnica, Francuska Góra	2	3	5
A7-3 II etap	Modernizacja stanic wodnych	0	0	0
A8. Intensyfikacja zagospodarowania przestrzennego Rynku				
A8-1 II etap	Uzupełnienie zabudowy	0	1	1
A8-2	Połączenie Rynku z parkiem przy Farze	6	1	6
A8-3	Zagospodarowanie podziemi Rynku	2	1	3
A8-4	Kompleksowe zagospodarowanie płyty Rynku	2	5	7
A8-5	Poprawa estetyki elewacji kamienic w Rynku i jego otoczeniu	2	2	4
B. Sfera Społeczna				
B1. Poprawa bezpieczeństwa miasta				
B1-1 II etap	Rozbudowa systemu monitoringu miasta	0	0	0
B1-2 II etap	Poprawa stanu oświetlenia miasta	0	0	0
B1-3 II etap	Poprawa stanu bezpieczeństwa na ulicach	1	0	1
B1-4	Zwiększenie skuteczności przestrzegania przepisów obowiązujących w mieście w zakresie bezpieczeństwa publicznego	5	1	6
B2. Lepsze wykorzystanie walorów turystycznych miasta				
B2-1	Rozwój infrastruktury turystycznej miasta	2	1	3
B2-2	Iluminacja ważnych miejsc i obiektów w mieście	0	5	5
B3. Likwidacja zjawisk patologicznych i podniesienie poziomu kultury społecznej				
B3-1	Edukacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	1	5	6
B3-2	Poprawa warunków ekonomicznych mieszkańców	1	1	2
B3-3 II etap	Rozwój pozytywnych więzi społecznych wśród mieszkańców	0	0	0
B3-4 II etap	Rozwój pozytywnych relacji społecznych	0	0	0
B3-5	Rozwój inicjatyw społecznych o charakterze kulturalnym	0	0	0
B4. Wykorzystanie lokalnych tradycji kulturowych				
B4-1	Upamiętnienie tradycji 2 Pułku Szwoleżerów Rokitniańskich	2	1	3
B4-2	Stworzenie punktu umożliwiającego gromadzenie pamiątek świadczących o historii i tradycji miasta	2	0	2
B5. Poprawa współpracy z gminą wiejską				
B5-1 II etap	Uwzględnianie potrzeb mieszkańców gminy w przedsięwzięciach miejskich	1	0	1
B5-2	Współpraca władz miasta i gminy w zakresie zarządzania rozwojem	3	0	3
B6. Stworzenie lepszych warunków dla działalności grup i organizacji pozarządowych				
B6-1	Zwiększenie poziomu finansowania organizacji pozarządowych w mieście	1	2	3

B6-2	Przekazywanie zadań do realizacji przez organizacje pozarządowe	1	1	2
B6-3	Wsparcie merytoryczne i organizacyjne działań organizacji pozarządowych	3	1	4

Lp. Kwalifikacja	Proponowane do uwzględnienia w aktualizacji programu projekty i przedsięwzięcia	W	P	R
B7. Lepsza informacja i komunikacja społeczna w mieście				
B7-1	Poprawa przepływu informacji o działalności władz miejskich	2	0	2
B7-2 II etap	Rozwój sposobów komunikowania się poszczególnych grup społecznych ze sobą	0	0	0
C. Cele ekonomiczne				
C1. Poszerzenie oferty inwestycyjnej miasta				
C1-1 II etap	Prywatyzacja obiektów w obrębie Starego Miasta będących w zasobach komunalnych	1	0	1
C1-2	Promocja terenów przemysłowych	3	5	8
C2. Poprawa warunków inwestowania i przebiegu procesów decyzyjnych				
C2-1	Wzmocnienie kadrowe władz samorządowych	2	2	4
C2-2	Rozbudowa i modernizacja uzbrojenia terenów w obszarze rewitalizacji	2	7	9
C3. Kreowanie nowych miejsc pracy				
C3-1	Stworzenie systemu zachęt ekonomicznych dla podmiotów gospodarczych tworzących nowe miejsca pracy	10	6	16
C3-2	Przygotowanie planu zagospodarowania przestrzennego obszaru wyznaczonego do rewitalizacji w Starogardzie Gdańskim	2	3	5

Ze względu na równoległe opracowywanie LPR i Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2008-2012, w programie uwzględniono także wypracowane społecznie cele i zadania dotyczące zabytków.

3.4.4. Dokumenty miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

W odróżnieniu od wszystkich wspomnianych dotychczas dokumentów strategicznych szczebla krajowego, regionalnego i lokalnego, które mają charakter dość ogólny i często jedynie pośrednio są związane z programem dot. zabytków, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego **mają bezpośredni związek** z programem opieki nad zabytkami oraz gminną ewidencją zabytków.

Zgodnie z przepisami ustawy - art. 19 ust 2 „**W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie** [miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego]”.

W granicach miasta Starogard Gdański obowiązuje 35 planów miejscowych sporządzonych po 01.01.1995r, z czego większość to opracowania oparte o przepisy ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003r. Ogółem obejmują one niemal 100% powierzchni miasta- w tym plan z 28.10.2010r (opublikowany w Dz. Urzędowym Woj. Pomorskiego z 20 grudnia 2010r. Nr 161, poz. 3268), ze zmianą z 28 marca 2012r (uchwała XXIII/196/2012) obejmuje ponad 70% powierzchni miasta.

Sytuacja braku planu miejscowego dotyczy w Starogardzie jedynie części terenów kolejowych, które w dotychczasowych dokumentach miały status terenów zamkniętych, dawnego terenu zamkniętego wojskowego (przy ul. Sikorskiego) który utracił ten charakter, a także działki, dla której wyrokiem sądu WSA w Gdańsku uchylono ustalenia planu miejscowego (wyrok sygn. Akt II SA/Gd 283/11 z dnia 22.09.2011r. dot. działki 201 obręb 37 przy ul. Żabiej - oznaczonej w planie z 2010r. jako teren A.185.U1).

Obecnie trwają prace nad miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Starego Miasta (na podstawie uchwały inicjującej z nr LVI/ 491/2010 Rady Miasta Starogard Gdański

z dnia 25 maja 2010r. o przystąpieniu do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru ograniczonego ulicami: Kanałową, Sobieskiego, Kościuszki, Chojnicką, Mostową i rzeką Wierzyca).

W obowiązujących na terenie Starogardu Gdańskiego planach miejscowych wyznaczono granice tzw. stref ochrony konserwatorskiej, w których obowiązują specjalne warunki zagospodarowania i zabudowy, obejmują one przede wszystkim fragmenty centralnej części miasta. Strefy konserwatorskie wyznaczone zostały na podstawie wytycznych wojewódzkiego konserwatora zabytków. Dla poszczególnych stref ochrony konserwatorskiej plany ustalają zasady zagospodarowania i zabudowy uwzględniające historyczne uwarunkowania, w tym występowanie licznych obiektów zabytkowych figurujących w gminnej ewidencji zabytków z 2008r.

Ewentualna korekta ustaleń planów miejscowych w zakresie zabytków i obszarów chronionych powinna być uzasadniona wynikami oceny walorów kulturowych zabytków, np. w ramach nowelizacji ewidencji zabytków.

3.4.6. Wnioski do dokumentu Programu Opieki nad Zabytkami

Omówione dokumenty strategiczne oraz planistyczne (MPZP) opracowane na szczeblu lokalnym kładą nacisk przede wszystkim na ochronę prawną obszarów i zespołów o walorach kulturowych oraz na ich rewitalizację.

Celem działań rewitalizacyjnych jest kompleksowe ożywienie społeczno – gospodarcze, co stanowi najważniejszy i warunkujący osiągnięcie innych z listy celów rozwoju miasta. Wskazane byłoby sprecyzowanie, skonkretyzowanie działań w postaci planu operacyjnego, ze wskazaniem konkretnego czasu realizacji i sposobów finansowania, przynajmniej w odniesieniu do wybranych, najistotniejszych bądź najpilniejszych działań .

3.5. Strategia Rozwoju Powiatu Starogardzkiego

Strategia Rozwoju Powiatu Starogardzkiego to dokument sporządzony i uchwalony w 2002 r. Wskazuje wizję i misję powiatu, określa na podstawie diagnozy stanu cele, zadania i programy rozwojowe.

W wizji zapisano m.in.:

*„Kociewie starogardzkie - przyjazne i otwarte. Obszar harmonijnego zróżnicowania. /.../
Zagłębie turystyczne **oparte na walorach przyrodniczych oraz unikatowej odrębności kulturowej Kociewia**”*

A w misji :

„...aby właściwie wykorzystać walory środowiskowe i odrębność kulturową Kociewia, planuje się dynamiczny rozwój turystyki na tych terenach. Rozwój ten zostanie osiągnięty przez poprawę jakościową i ilościową oferty turystycznej”

Strategia formułuje 4 zasadnicze cele; dla ochrony zabytków Starogardu Gdańskiego ma znacznie cel 2 dot. wykorzystania i rozwinięcia odrębności kulturowej Kociewia dla rozwoju społecznego i gospodarczego – np. poprzez turystykę weekendową, przejazdową i kwalifikowaną, kreację produktu turystycznego, wspólną realizowaną przez wiele miast i gmin Kociewia promocję (pomysł powołania Centrum Informacji i Promocji Kociewia).

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dotąd nie powstał.

3.6. Wnioski z analizy dokumentów strategicznych poziomu lokalnego – do uwzględnienia przy budowie zapisów właściwego dokumentu programu

Na podstawie przeprowadzonej analizy dokumentów strategicznych określić można końcowy zestaw wniosków do dokumentu nowelizowanego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Starogard Gdański.

I tak, z punktu widzenia polityki zapisanej w dokumentach wszystkich szczebli wynika, iż ochrona dziedzictwa kulturowego winna służyć przede wszystkim rozwojowi społeczno – gospodarczemu miasta i regionu. Rozwój ten dotyczyć winien przede wszystkim funkcji turystycznych i związanych z kulturą, i jako taki ma szansę na uzyskanie wsparcia ze strony programów centralnych i regionalnych, w tym – finansowanych ze środków Unii Europejskiej. Jednocześnie integralnym elementem tych działań winna stać się kompleksowa rewitalizacja obszaru miasta, gdzie – w ramach obszarów zdegradowanych – zlokalizowanych jest większość wartościowych elementów zasobu dziedzictwa.

Uznać także należy, iż problematyka ochrony obszarów i obiektów o walorach kulturowych jest dość dobrze osadzona we wszystkich poziomach dokumentów strategicznych. Znajduje ona także odzwierciedlenie w lokalnej polityce przestrzennej, i to zarówno na poziomie dokumentu dotychczasowego Studium Uwarunkowań jak i w zapisach poszczególnych planów miejscowych.

W pracach nad aktualizacją Studium (prace rozpoczęto na podstawie uchwały z kwietnia 2012r.) można dokonać pewnych korekt zapisów odnoszących się do polityki przestrzennej w zakresie ochrony zabytków miasta, gdyż dotychczasowy dokument w części ustaleń dotyczącej środowiska kulturowego bazował na materiałach studialnych archiwalnych oraz na otrzymanych od Woj. Konserwatora Zabytków informacjach oraz wytycznych dla planu miejscowego z lat 2004 – 2005. Jednakże bez kompleksowej waloryzacji zasobu zabytków miasta, brak będzie merytorycznej podstawy do takich korekt.

Dużym niedosytem jest natomiast brak operacjonalizacji wypracowanych ogólnych założeń, co w szczególności odnosi się do poziomu lokalnego. Koniecznym wydaje się przełożenie ogólnych zasad i założeń na język konkretnych projektów i przedsięwzięć do realizacji, z których każde opisane będzie w sposób umożliwiający staranne zaplanowanie jego realizacji oraz ew. powiązania z innymi przedsięwzięciami. Niedostatek ten winien zostać naprawiony na przykład poprzez aktualizację Lokalnego Programu Rewitalizacji na lata po roku 2013 .

4. Diagnoza stanu opieki nad zabytkami dla miasta Starogard Gdański.

4.1. Definicje.

Definicja zabytku

Zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce określa Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z dnia 23 lipca 2003 roku.

Z Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

W myśl definicji Ustawy **zabytkiem jest** „.....nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”

Art. 6 Ustawy mówi, że **ochronie i opiece podlegają bez względu na stan zachowania** :

Zgodnie z Art. 3. użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) **zabytek** - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- 2) **zabytek nieruchomy** - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1,
- 3) **zabytek ruchomy** - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1,
- 4) **zabytek archeologiczny** - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Ustawa szczegółowo wymienia co podlega ochronie. Lista jest długa, jeżeli zostają spełnione kryteria – wszystkie lub ich część, definiujące zabytek, w zasadzie każdy obiekt może zostać objęty ochroną i opieką, niezależnie od stanu zachowania. Ochroną objęte może zostać otoczenie zabytku, a także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne.

Zgodnie z art. 3 ustawy: użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 12) **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) **historyczny zespół budowlany** - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) **otoczenie** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Opieka nad zabytkiem jest sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza.

Zabytki zgromadzone w Muzeach, wpisane do inwentarza muzealnego chronione są stosownymi przepisami ustawy o Muzeach.

Program Opieki nad Zabytkami - opracowanie programu opieki nad zabytkami (na terenie danej gminy) jest zadaniem własnym jednostki samorządu terytorialnego.

Art. 87 ust. 1 Ustawy „...**prezydent miasta sporządza na okres czterech lat gminny program opieki nad zabytkami; Program przyjmuje rada gminy/miasta/, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków**” (art. 87, ust. 3).

4.2. Zasoby Dziedzictwa Kulturowego Starogardu Gdańskiego

Opracowano na podstawie dotychczasowego „Programu....na lata 2009-2012” – uznając tę część za nadal w pełni aktualną .

4.2.1. Starogard Gdański - zarys dziejów

Starogard Gdański to miejscowość o ponad 800 letniej, udokumentowanej historii. W 1198 roku gród starogardzki został darowany przez księcia pomorskiego Grzymisława Joannitom. Darowizna ta została w 1238 roku potwierdzona w bulli papieża Grzegorza IX. Starogard joannicki położony był na lewym brzegu Wierzycy w rejonie dzisiejszego Wzgórza św. Jana. Na terenie grodu znajdował się kościół p.w. św. Jana.

Znajdującą się w pobliżu grodu wieś Starogard, w 1305 roku sprzedał Krzyżakom pomorski możnowładca Piotr Święca.

Po 1310 roku Krzyżacy rozpoczęli na prawym brzegu Wierzycy budowę miasta. Miasto krzyżackie powstało prawdopodobnie na surowym korzeniu. Posiadało spory Rynek o wymiarach 107x107 metrów. Każda z przyrynkowych ulic została wyprowadzona poza otaczające miasto mury, które obiegała wewnętrzna ulica. W kwartale północno-zachodnim wzniesiono kościół. Miasto rozwijało się, zostały zasiedlone w większości działki miejskie. W 1348 nowa osada otrzymała lokację na prawie chełmińskim. W 1360 Joannici sprzedali Krzyżakom sąsiadujący z miastem gród starogardzki.

Po wojnie 13-letniej (1454 - 1466), Starogard został włączony do Polski i należał do niej przez przeszło 300 lat – do pierwszego rozbioru Polski. Co prawda w 1520 roku Krzyżacy ponownie zajęli miasto, był to jednak tylko krótki, jednomiesięczny epizod w historii Starogardu.

W 1484 w mieście wybuchł pożar. Spalone zostały domy mieszczan i Ratusz. W 1502 w mieście wybuchł kolejny pożar, a w 1514 nawiedziła je zaraza – zawieszono wówczas jarmarki. Mimo tych niepowodzeń, koniec wieku XV i wiek XVI były dla Starogardu okresem bardzo pomyślnym. Rozpoczął się czas stabilizacji, odbudowy i rozwoju gospodarczego.

Na przełomie XVI i XVII wieku miasto było jednym z większych ośrodków rzemieślniczych na Pomorzu. Działały tu cechy: piekarzy, rzeźników, gorzelników, piwowarów, sukienników, szewców, kowali, ślusarzy, kotlarzy, nożowników, murarzy, powroźników.

Okres prosperity dla Starogardu zakończył się w I poł. XVII wieku wraz z początkiem wojen ze Szwecją. Zajęte przez wojska szwedzkie w 1626 roku miasto uległo w wyniku działań wojennych znacznym zniszczeniom. Jednak szczególnie tragiczny dla Starogardu okazał się „potop” szwedzki. W jego wyniku liczba ludności miasta zmniejszyła się o połowę.

W drugiej połowie XVII wieku Starogard ubożeje. Układ przestrzenny miasta nie ulega zmianie jednak nie wszystkie posesje są wówczas zamieszkałe. W okresie tym na znaczeniu tracą średniowieczne mury obronne, wzdłuż których powstaje zabudowa mieszkaniowa. Poza nimi rozwijają się przedmieścia: chojnickie i gniewskie. W XVII wieku po wschodniej stronie miasta istniał folwark, młyn i zabudowa nad Kanałem Młyńskim, zaś na przedmieściu chojnickim folusz.

Po I rozbiórce Polski i wcieleniu do Prus, w mieście wybudowano koszary dla stacjonujących tu wojsk pruskich. W 1792 miasto strawił kolejny pożar. Ostało się tylko 11 murowanych budynków, nowo wybudowane koszary oraz kościół p.w. św. Mateusza. Ocalały średniowieczne piwnice spalonych, drewnianych domów – na nich to wzniesiono nowe murowane kamienice już w dwa lata po pożarze.

Początek XIX wieku to na Pomorzu wojny napoleońskie, a w Starogardzie wielokrotnie przemarsze wojsk przez miasto. Powstały po ich zakończeniu nowy porządek w Europie i związane z nim zmiany polityczne, prawne i gospodarcze, spowodowały w Starogardzie, szczególnie od połowy XIX w., znaczne ożywienie ekonomiczne. Miasto rozwijało się gospodarczo i przestrzennie. Przybywali doń przybysze z różnych stron Europy.

W latach 1820 – 70 powstały liczne zakłady rzemieślnicze, które z czasem przekształciły się w sporej wielkości fabryki.

Starogard był miastem gdzie żyli i pracowali obok siebie ludzie różnych kultur. W 1802 powstał nowy zbór ewangelicki w miejscu poprzedniego - obecnie kościół katolicki p.w. św. Katarzyny.

W połowie XIX wieku, na terenie gdzie prawdopodobnie niegdyś stał dwór krzyżacki, powstała synagoga. Średniowieczny kościół katolicki, p.w. św. Mateusza poddany został renowacji. Rozwinęły się przedmieście chojnickie i gniewskie, częściowo zmieniła się ich zabudowa, z wiejskiej na przedmiejską, murowaną. Strzechy zastąpiła dachówka.

Uruchomienie w 1873 roku linii kolejowej spowodowało rozwój przestrzenny miasta w kierunku pń.-zach. Przemysłowe miasto na przełomie XIX i XX wieku posiadało gazownię i wodociągi. Powstały budynki użyteczności publicznej: Zespół Gimnazjum, nowy Ratusz, Stadnina i Zespół Zakładu Leczniczego – Kocborowo.

Zmieniło się oblicze miasta w obrębie Rynku. Dawne kamienice z początku XIX wieku, kontynuujące XVIII wieczną stylistykę budowlaną, po części uzyskały nowy wyraz. Zamożni właściciele przebudowali swoje domy. Pojawiły się elewacje w modnych wówczas stylach historycznych. Zmiany wprowadzano wedle wskazówek ówczesnych wzorników budowlanych. Domy rosły w górę, zmieniał się kształt dachu, wystrój elewacji i wystrój wnętrza. Zamożność obywateli - miejscowych przemysłowców odbijała się w architekturze ich domów. Pojawiły się wille i modernistyczne kamienice czynszowe. Miasto rozrastało się. Przy czym nadal niezmienny pozostał układ starego miasta o średniowiecznej lokacji. Zachował się też historycznie ukształtowany sposób zagospodarowania przestrzeni. Przy murach wprowadzono dodatkowe podziały na przestrzeniach dawniej miejskich.

Miasto wkroczyło w XX wiek. W 1907 powstała przemysłowa gorzelnia. W 1913 roku rozpoczęto elektryfikację miasta. W następnym roku została zburzona Brama Gdańska.

Koniunktury gospodarczej nie przerwał powrót Starogardu do Polski w 1920 roku. Rozwijał się dalej przemysł i budownictwo. W okresie międzywojennym Starogard był jednym z najbardziej uprzemysłowionych miast na Pomorzu. Od 1926 roku w mieście stacjonował 2 Pułk Szwoleżerów Rokitniańskich.

Przestrzenie miasto rozwijało się w kierunku: północnym (rejon ul. Traugutta, Ceynowy, Gdańskiej). Powstały osiedla po zachodniej stronie miasta, a nad Wierzycą park. W południowej części miasta wybudowano kościół p.w. św. Wojciecha. Odrestaurowany został Ratusz i Rynek. Zmodernizowano gazownię, wodociągi, zelektryfikowano miasto. Powstało wiele nowoczesnych budynków mieszkalnych.

Po 1945

Wojna oszczędziła historyczną zabudowę. Miasto przetrwało w zasadzie w niezmiennym kształcie. Po wojnie kontynuowano eksploatację istniejącej zabudowy. Z krajobrazu miasta zniknęły takie obiekty jak: dawny folusz z 1792 przy ul. Bieruta 111 (obecnie ul. Chojnicka), XVIII wieczny zajazd z ul. Harasa 7, kuźnie przy Młynach Wiecherta czy mauzoleum rodziny Wiechertów przy ul. Owidzkiej, oraz kilka budynków mieszkalnych przy ul. Browarowej. Rozbudowano zakłady przemysłowe: Polmos, Polfę (Polpharmę), Famos, Neptun.

Historycznie ukształtowany układ przestrzenny miasta zachował się. Powstały nowe osiedla z zabudową wielorodzinną. W latach 70 – tych powstały osiedla domów jednorodzinnych w rejonie Żabna i Przylesia, a w latach 80 osiedla w południowej części miasta.

Po 1989 roku zmieniła się sytuacja gospodarcza miasta. Zamknięcie bądź uwłaszczenie wielu zakładów przemysłowych spowodowało najczęściej zmianę sposobu użytkowania dawnych, przemysłowych obiektów. Trwa w dalszym ciągu proces ich przekształceń i często - degradacji.

4.2.2. Ochrona zabytków

Starogard Gdański jest miastem posiadającym wiele zespołów przestrzennych i obiektów o wartościach kulturowych – zabytków. Część z nich objęta została ochroną prawną: poprzez wpis do rejestru zabytków nieruchomych i ruchomych – prowadzonych przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków bądź poprzez zapisy w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta. Ochroną objęte są także zabytki ruchome umieszczone w inwentarzu Muzeum Ziemi Kociewskiej. Jednakże dziedzictwo kulturowe to nie tylko dobra objęte wyżej wymienionymi formami ochrony, to także dobra inne, tworzące kulturowy krajobraz miasta, będące świadectwem dokonań miejscowej społeczności, stworzone przez wieki będące świadectwem jej kulturowego dorobku.

4.2.3. Rejestr zabytków

Obiekt zabytkowy do rejestru zabytków wpisuje Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, wydając decyzję administracyjną. Do rejestru wpisane może zostać także otoczenie zabytku, nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna. Wpis do rejestru może nastąpić z urzędu bądź na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy (art.10 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami)

Urząd Pomorskiego Konserwatora Wojewódzkiego prowadzi rejestr dla:

- zabytków nieruchomych (są to zabytki architektury i budownictwa w tym techniki, inżynierii),
- zabytków ruchomych – dzieła sztuki, rzemiosła, zabytki techniki,
- zabytków archeologicznych, nieruchomych (ruchome znajdują się w inwentarzach muzealnych).

4.2.3.1. Rejestr zabytków archeologicznych

Polska przyjęła i ratyfikowała **Europejską konwencję o ochronie dziedzictwa archeologicznego – Konwencja z La Valetta z dnia 16 stycznia 1992 roku.**

Celem jej jest ochrona dziedzictwa archeologicznego jako źródła zbiorowej pamięci europejskiej i jako instrumentu do badań historycznych i naukowych.

Zabytek archeologiczny – to zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów, albo zabytek ruchomy będący tym wytworem. (art.3 pkt 4 Ustawy).

A więc zabytkiem archeologicznym są stanowiska archeologiczne w przestrzeni – warstwy kulturowe, jak również obiekty ruchome, znalezione w tych warstwach. Mogą więc występować dwie formy ekspozycji zabytków archeologicznych: stanowisk in situ i obiektów ruchomych, również in situ lub w ekspozycji muzealnej.

Żadna z tych form nie funkcjonuje w Mieście. Nie są tu prezentowane eksponaty archeologiczne. Muzeum Ziemi Kociewskiej w Starogardzie Gdańskim nie gromadzi ich i nie prowadzi samodzielnie prac wykopaliskowych. Tego typu działania prowadzone są przy współpracy z Muzeum Archeologicznym w Gdańsku.

Istotne dla miasta jest szczególnie stanowisko nr 3 w wykazie – *tabela 1* wczesnośredniowieczne grodzisko – Kocborowo. Jest to domniemane miejsce lokalizacji joannickiego Starogardu. Miejscowość ta zanikła, lecz legenda o nim jest wciąż żywa, a wiedza poszerza się. Wzgórze nad Wierzycą nosi nazwę Wzgórza św. Jana i związane są tym miejscem liczne legendy. Legendy poruszające wyobraźnię. W roku 2001 podpisano: list intencyjny w sprawie współpracy pomiędzy miastem a Związkiem Polskich Kawalerów Maltańskich oraz porozumienie o współpracy

między Muzeum Archeologicznym w Gdańsku a Gminą Miejską w Starogardzie. Wynikiem tych porozumień było przeprowadzenie prac archeologicznych na Wzgórzu św. Jana w sierpniu 2001 roku. Kolejne badania archeologiczne na tym terenie przeprowadziło Muzeum Ziemi Kociewskiej wraz z Muzeum Archeologicznym w Gdańsku w 2006 roku. W ich wyniku odkryto fragmenty zabudowy - przypuszczalnie pozostałości po grodzie joannickim.

Muzeum Ziemi Kociewskiej zaangażowane jest także w prace archeologiczno – badawcze na grodzisku w Owidzu. Udział Muzeum Ziemi Kociewskiej w dotychczasowych pracach i kontynuowanie ich zgodnie z wcześniejszymi planami (rekonstrukcji grodu) niewątpliwie przełożyć może się w przyszłości na wymierne, ekonomiczne efekty, z których skorzysta miasto.

Tabela 1

Rejestr zabytków archeologicznych

L.P	PRZEDMIOT OCHRONY	NUMER REJESTRU	DATA WPISU
1.	Cmentarzysko płaskie z wczesnej epoki żelaza u zbiegu ul. Tczewskiej i terenów PKP ,	304	
2.	Cmentarzysko płaskie z wczesnej epoki żelaza – ul. Mickiewicza na wysokości Strzelnicy	303	
3.	Grodzisko wczesnośredniowieczne – Kocborowo	115	

Źródło; Dane z Urzędu Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

4.2.3.2. Rejestr zabytków nieruchomości

Do rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego wpisane zostały zabytki architektury i budownictwa, których zabytkowa wartość w skali miasta jest najwyższa, ważne są również w skali regionu i współtworzą w obu przypadkach krajobraz kulturowy. Do Rejestru Zabytków Nieruchomych woj. Pomorskiego wpisywane są następujące obiekty architektury i budownictwa z terenu Starogardu Gdańskiego:

Tabela 2

Rejestr zabytków nieruchomości

L.P	PRZEDMIOT OCHRONY	NR RE JESTRU ¹	DATA WPISU	STAN ZACHOWANIA
1.	Zespół urbanistyczny Starego Miasta	80	8.07.1959	Zachowany układ parcelacyjny średniowiecznego miasta zabudowa przyrynkowa, relikty zabudowy gospodarczej
2.	Kościół pw. św. Mateusza z 1 poł. XIV	242	6.08.1962	Dobrze utrzymany
3.	Zespół murów obronnych wraz z basztami – relikty oraz części podziemne odcinka płd. (ul. Krzywa, Rycerska, Paderewskiego, Plac 16 Dywizji, Plac Koszarowy); -odcinek wschodni wraz z relikdami i częściami podziemnymi (Wodna, Tczewska, Sambora, Basztowa); - odcinek zachodni wraz z relikdami i częściami podziemnymi (wzdłuż Wierzycy, Szewska, Chojnicka, Krzywa); -baszta przy kościele św. Mateusza; -baszta bramy Gdańskiej, ul. Hallera; - baszta Narożna, ul. Boczna 3;	949	25. 09.1985	Mury uwidocznione, wyraźnie wskazujące średniowieczny obrys miasta. W większości dobrze utrzymane, zrewaloryzowane odcinki wyeksponowane. Czytelne w strukturze zespołu staromiejskiego
4.	Baszta Młyńska, ul. Wodna 8	856	30.,03.1983	Obiekt mieszkalny, dobrze

¹ Wg starej numeracji WKZ

				utrzymany
5.	Dawna Synagoga Żydowska , ul. Krzywa 2 Obecnie ob. handlowy, 1849	948	6.08.1983	Zachowana bryła. Zmieniona funkcja. Stan zadowolający
6.	Kamienica - Rynek 16 2 poł. XVIII, 2 poł. XIX	A-1156	10.12.1996	Kamienica i dwie oficyny, dobrze utrzymane.
7.	Dom mieszkalny – ul. Piłsudskiego 3 1929	1015	27.11.1996	Dość dobry
8.	Cmentarz Żydowski z aleją ul. Boh. Getta poł. XIX w.	928	2.02.1985	Brak nagrobków, czytelny zarys terenu. Zachowana aleja drzew. Teren okresowo zaśmiecany.
9.	Zespół Pałacowy, ul. Kanałowa 21 1880; pałac, budynek administracyjny, budynek gospodarczy, brama	A-1158	17.12.1996	Obiekt nieużytkowany, niszczeje.
10.	Zespół Szpitala dla Nerwowo Chorych z dawnym Folwarkiem (Dorotenhof)- Kocborowo , ul. Skarszewska 7B, 7C, 7D, 7E, 7F,7G,7H, 7I, 20,21,22,24, 24A, ul. Kryzana 4,6,8,10,12, ul. Sucharskiego 4 1894-1920 pawilony szpitalne, park, cmentarz, dom mieszkalny, ul. Skarszewska 24, domy mieszkalne, ul. St. Kryzana 2, 4, 6, 8, 10, 12, folwark	1111	17.10.1994	Eksplloatowany, dość dobrze utrzymany. Część elementów zespołu przekształcona. Następuje częściowy zanik detalu. Zmodernizowane wnętrza. Funkcja części terenów zmieniona.
11.	Kościół parafialny pw. św. Wojciecha, ul. Pomorska 4 1936-1939	A – 1232	08.08.2002	Budynek dobrze utrzymany .
12.	Dom, ul. Hallera 22 1880	A- 1174	07.08.1997	Stan pogarszający się
13.	Kościół parafialny, pw. św. Katarzyny wraz z działką przykościelną d. ewangelicki, ob. rzym.-kat., par. p.w. św. Katarzyny, ul. Tczewska 1, 1802, 1873	1234	08.08.2002	Dość dobrze utrzymany. . Obecnie użytkowany jako kościół katolicki
14.	Zespół Stada Ogierów, ul. Mickiewicza 13, 27 obiektów, w tym budynki: budynek administracyjny, dom dyrekcji, kantyna,9 domów mieszkalnych, 4 stajnie, powozownia z małą stajnią, 9 budynków gospodarczych, transformator k. XIX/XX	A – 1190	06.07.1998	Dobrze utrzymany. Funkcja zachowana.
15.	Mleczarnia – budynek główny i budynek produkcyjny 2 i z kominem kotłowni ul. Norwida 44 1906-07	PWKZ.R.4 190 - 47/3868- 2/2004/200 6	26.07.2006	Obiekt zmienił właściciela na skutek upadłości Mleczarni, obecnie nie jest użytkowany, trwają prace planistyczne nad zmianą mpzp – ewentualne nowe funkcje- usługowe oraz mieszaniowe

Źródło; Dane z Urzędu Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz www.nid.pl

Lista ta jest nadal listą otwartą i to czy będzie się powiększać zależy może także od decyzji władz miasta, mieszkańców i właścicieli wszelkiego rodzaju nieruchomości. Uznanie przez właściciela lub użytkownika obiektu, celowości jego ochrony, może skutkować wpisaniem go do rejestru zabytków. Dla obiektów tych można pozyskiwać środki finansowe z różnych źródeł na ich remonty, rewaloryzacje, dokumentacje itp.

4.2.3.3. Rejestr zabytków ruchomych

Zabytek ruchomy to „...rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych będących dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt. 1 i 3 Ustawy o Ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Rejestr zabytków ruchomych prowadzony jest przez właściwego Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru zabytków ruchomych wpisywane są głównie zabytki pozostające w kościołach w rękach osób fizycznych i prawnych.

Tabela 3

Rejestr zabytków ruchomych

L.P	PRZEDMIOT OCHRONY *	LOKALIZACJA	NUMER REJESTRU	DATA WPISU
1.	Pojazd konny Coleche Uprząż bałaguska Pojazd konny – wolant Uprząż chomątowa, poczwórna Sanie typu pruskiego Pojazd konny Wolant Pojazd konny Landolet Pojazd konny Amerykan Pojazd konny Dos–au–dos	Stado Ogierów Starogard Gdański, ul. Mickiewicza 12	KL.IV 2/26/1/027/67 do KL.IV 2 / 33 /027/67	22.02.1967
2.	Rzeźba Biskupa	Kościół pw. św. Mateusza	KL.IV-6201/1243	06.03.1972
3.	Wyposażenie kościoła. W tym: ołtarz główne, ołtarze boczne, rzeźby, obrazy, złotnictwo, płyty nagrobne i inne (ogółem 56 sztuk)	Kościół pw. św. Mateusza	K IV6201/2347/72	27.05.1972

Źródło; Dane z Urzędu Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

- Każdy z obiektów wpisany do rejestru zabytków ruchomych posiada kartę ewidencyjną zabytku ruchomego.
- Karty te znajdują się w zbiorach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

W Starogardzie Gdańskim wśród ruchomych zabytków dawnej sztuki i rzemiosła wyróżnione zostały wpisem do rejestru zabytków ruchomych woj. pomorskiego zbiory znajdujące się w dwóch zespołach:

1/ W Stadzie Ogierów – zespół dawnych pojazdów konnych i uprzęży.

Są to obiekty z przełomu XIX i XX wieku oraz z okresu międzywojennego, pochodzące z różnych warsztatów i reprezentujące różne typy pojazdów oraz dwa komplety uprzęży.

Ekspozyty te są własnością Stada i tam też są przechowywane. Stan ich zachowania jest zróżnicowany. Część z nich wymaga przeprowadzenia prac konserwatorskich.

Stado planuje w przyszłości przygotowanie stałej ekspozycji, prezentującej także wyżej wymienione obiekty. Obecnie prezentowane są okazjonalnie.

2/ Zespół wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Mateusza.

Wpisem objętych zostało ogółem 56 obiektów stanowiących wyposażenie liturgiczne – w tym obiekty złotnictwa, ołtarze: główny i boczne, obrazy i rzeźby, malowidła ściennie, płyty nagrobne, epitafium, szaty liturgiczne i obiekty złotnictwa oraz inne.

Wśród obiektów objętych decyzją dominują obiekty barokowe i rokokowe. Zabytki te są własnością parafii. Odnowione wyposażenie kościoła farnego podziwiać można w jego wnętrzu poza pewnymi wyjątkami: zabytkowymi szatami i obiektami złotnictwa. Okazy te nie są prezentowane na co dzień.

W kościele farnym i pozostałych kościołach Starogardu spotkać możemy zabytki ruchome – nie objęte wpisem do rejestru zabytków, dzieła dawnych mistrzów: rzemieślników i lokalnych artystów. W pracach tych wyraźnie widoczne są wpływy sztuki ludowej i miejscowych warsztatów – zwłaszcza

wśród dzieł dawnych. Zachowała się po części dawna stolarka z autentycznymi okuciami i zamkami. Dzieła: snycerzy, obrazy i rzeźby, feretrony a także dawne nagrobki i płyty nagrobne. Częściowo XIX wieczne – neogotyckie wyposażenie przynależy do kościoła pw. św. Katarzyny, a nieliczne XX wieczne obiekty spotkać możemy w kościele pw. św. Wojciecha.

4.2.4. Muzea

Instytucjami powołanymi do ochrony zabytków w tym głównie ruchomych, są muzea. Gromadzone są w nich dobra kultury obrazujące nasze dzieje, dorobek kultury materialnej i artystycznej. Dokumentują one tożsamość regionu, prowadzą działalność naukową i edukacyjną.

W większości muzea te gromadzą głównie zabytki ruchome. W Starogardzie działa Muzeum Ziemi Kociewskiej.

Zbiory znajdują się tu w dwóch działach

1/ etnograficznym – sztuka ludowa,

2/ historycznym – archiwalia i druki, fotografie, zbiory artystyczne.

Zabytki ruchome wpisane do inwentarza muzealnego nie są wpisywane do rejestru zabytków ruchomych prowadzonych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Aktualne zbiory zabytków Muzeum to 2810 pozycji inwentarzowych (stan na koniec 2010 r. wg „Raportu o stanie miasta”) Muzeum prowadzi działalność naukową i edukacyjną, bibliotek muzealna liczy 2164 egz. wydawnicze (wg Raportu o stanie miasta 2010), wydaje Roczniki Muzealne „Rydwan”. Ponadto współuczestniczy w badaniach archeologicznych – grodziska w Owidzu i na Wzgórzu św. Jana. Finansowane jest z budżetu Gminy Miejskiej. Mieści się w trzech budynkach w Starogardzie: administracja i ekspozycja etnograficzna w budynku przy ul. Bocznej 2, ekspozycje historyczne w Baszcie Narożnej i w Baszcie Gdańskiej, Muzeum korzysta także z sali wystawowej w Ratuszu.

Muzeum dąży do rozszerzenia swojej działalności, w tym także pozyskania i gromadzenia zbiorów archeologicznych.

Na terenie Starogardu Gdańskiego formalnie nie wyodrębniono prywatnych kolekcji i zbiorów. Znacząco to, że istniejące zasoby: prywatne i instytucjonalne nie zostały wpisane do rejestru zabytków.

Niedogodnością postrzeganą przez mieszkańców miasta są godziny pracy Muzeum i stosunkowo skromny profil jego działalności – ograniczający się do zbiorów etnograficznych i historycznych.

Muzeum (z wcześniej określonych przyczyn programowych i finansowych) nie prowadzi i nie prowadzi działań mających na celu ochronę i udokumentowanie materialnego i duchowego dorobku starogardzkiej - miejskiej społeczności, wielonarodowościowej i wielokulturowej.

Muzeum współpracuje z muzeami krajowymi i zagranicznymi, w tym z Muzeum Prus Wschodnich w Munster (umowa o partnerstwie i współpracy), z Muzeum „Brama Frydlandzka” z Kaliningradu.

4.3. Dokumentacja konserwatorska – rodzaje ewidencji konserwatorskiej

W zasobach Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora i Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków (obecnie od 01.01.2011 r. Narodowy Instytut Dziedzictwa) oraz w jego gdańskiej agendzie, Regionalnym Ośrodku Badań i Dokumentacji Zabytków (oddział terenowy NID w Gdańsku), znajdują się dokumentacje konserwatorskie, dokumentujące poszczególne typy zabytków, zespoły przestrzenne, cmentarze, zabytki techniki, zabytki ruchome opracowania studialne i inne. Dla Starogardu Gdańskiego występują następujące rodzaje dokumentacji konserwatorskiej:

Tabela 4

Rodzaje ewidencyjnej dokumentacji konserwatorskiej

Rodzaj dokumentacji		Ilość	Miejsce przechowywania	Udostępnienie
Fiszki		666	WKZ, KOBiDZ, ROBiDZ	W Instytucji przechowującej
Karty zielone		17	ROBiDZ	W Instytucji przechowującej
Karty białe	Architektury i budownictwa	158	WKZ, KOBiDZ, ROBiDZ	W Instytucji przechowującej
	Techniki	Brak		
Karty cmentarzy		5	WKZ, KOBiDZ, ROBiDZ	WKZ, KOBiDZ, ROBiDZ
Katalog parków		Brak danych	WKZ, KOBiDZ, ROBiDZ	WKZ, KOBiDZ, ROBiDZ
Zabytki techniki – ruchome		Brak		
Zabytki ruchome – dzieła sztuki, rzemiosła,		Dane poufne	WKZ	W Instytucji przechowującej. Materiał poufny, wymaga zgody WKZ
Opracowania studialne		Według katalogu	WKZ, KOBiDZ, ROBiDZ	W Instytucji przechowującej
Inne		Według katalogu	Głównie ROBiDZ,	W Instytucji przechowującej

Źródło: Dane z Urzędu Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i ROBiDZ

4.3.1. Ewidencja adresowa – tzw. „fiszki”

Formą opieki nad zabytkami jest ich ewidencjonowanie i dokumentowanie.

Zgodnie z art. 22 ust. 2 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ewidencję zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków w formie kart ewidencyjnych, ewidencję z terenu gminy prowadzi prezydent miasta w formie zbioru kart adresowych zabytków, objętych wojewódzką ewidencją zabytków.

Art. 22 pkt. 4 Wójt/burmistrz, prezydent miasta prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie kart adresowych zabytków nieruchomych, objętych wojewódzką ewidencją zabytków.

Ewidencja konserwatorska – tzw. „fiszki” - karty adresowe zabytków

Podstawowym zasobem konserwatorskim – ewidencyjnym, określającym zasób zabytków nieruchomych architektury i budownictwa są: **fiszki – karty adresowe zabytków. Jest to zbiór wszystkich zespołów i obiektów o wartościach zabytkowych. Informacją porządkującą jest adres.**

Ewidencja ta wykonana jest na kartonowych fiszkach bibliotecznych. Tekst zawiera podstawowe informacje o obiekcie zabytkowym: adres, miejscowość, gminę, powiat, województwo, ulicę, nr budynku, nazwisko właściciela, datę budowy, materiał z którego obiekt wykonano. Zawiera także zwięzłą charakterystykę architektury budynku, stan zachowania. Informację o innych dokumentacjach

konserwatorskich (białe karty, zielone karty), informacje czy obiekt znajduje się w rejestrze zabytków – czy został zeń wykreślony oraz czy istnieje, czy został rozebrany. Na odwrocie fiszki znajduje się czarno - biała fotografia, data wykonania fiszki, zdjęcia, nazwisko autora i miejsce przechowywania dokumentu. Informacja zawarta na fiszce pozwala zidentyfikować obiekt i określa jego zabytkową wartość.

W ewidencji obiektów zabytkowych Starogardu Gdańskiego w liczbie 622 (dane gminnej ewidencji zabytkow-2008)² znajdują się:

1/ zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

2/ zabytki nieruchome nie wpisane do rejestru zabytków

Ewidencja wykonana została w głównym zarysie w latach 80-tych XX wieku, uzupełniana była w latach 90-tych XX w. Ewidencja ta przekazana została Miastu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku w 2003 roku, z zaleceniem założenia i prowadzenia przez miasto Gminnej Ewidencji Zabytków.

Materiał ten w okresie lipiec - wrzesień 2008 r. zaktualizowano i zweryfikowano z uwzględnieniem zasad podanych przez ówczesny Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków. Gminną ewidencję zabytków przekazano Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w Gdańsku.

4.3.2. Gminna Ewidencja Zabytków - KARTY ZABYTKÓW

Opracowanie własne Urzędu Miasta.

Zgodnie z zaleceniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Wydział Planowania i Urbanistyki UM w Starogardzie Gdańskim podjął dzieło tworzenia Gminnej Ewidencji Zabytków. Opracowany został wzorzec własnej karty – rozbudowany w stosunku do zaleceń KOBiDZ.

Karta ta, wykonana i zapełniona treścią, stanowi dobry materiał informacyjny a jednocześnie dokumentacyjny dla poszczególnych obiektów o wartościach zabytkowych. Oprócz wiadomości podstawowych niezbędnych dla Karty Zabytków, związanych z historią, stylistyką, sztuką i techniką budowania, stanem zachowania zabytków, rozpoczęto tworzenie „teczek zabytków”. Dla każdego obiektu planuje się „dokładanie” do w/w teczki każdej informacji, która mogłaby wzbogacić wiedzę o nim, np. stare fotografie, pocztówki, artykuły, opowieści mieszkańców, informacje o aktach, itp.

Inicjatywa cenna i godna szybkiej kontynuacji jako, że art. 21 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, mówi, że „**Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami**”.

Tabela 5

Stan obiektów zabytkowych wg ewidencji adresowej – tzw. „fiszek” w roku 2008

	Ilość obiektów wg ewidencji WKZ	Ilość obiektów wg Gminnej Ewidencji Zabytków
Karty adresowe tzw. „fiszki”	ok. 666 (stan 2003r.)	Nieznany
WNIOSEK: Gmina powinna wykonać GEZ		
Ocena stanu zachowania obiektów zabytkowych wg Kart adresowych	Faktyczna ilość obiektów nieznana. Stan zachowania obiektów zabytkowych zróżnicowany, bliżej nie określony; w odniesieniu do architektury, wnętrz i posesji. Zapisy na kartach w większości są nieaktualne.	
Zalecenia	Zweryfikować – wykonać karty adresowe ewidencji gminnej z uwzględnieniem zakresu określonego przez KOBiDZ. Należy zakończyć podjętą przez gminę ewidencję obiektów zabytkowych .	
Inne	Gmina rozpoczęła prace nad wykonaniem ewidencji. Problematykę opisującą obiekty zabytkowe rozbudowano w stosunku do problematyki określonej przez KOBiDZ. Powstaje dobry i obszerny merytorycznie i informacyjnie materiał, który należy kontynuować.	

Źródło: Opracowanie własne, dane z Urzędu Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz dane Urzędu Miasta Starogard Gdański

² Wg ewidencji z 2003- było 666 obiektów, po roku 2008 ubył 1 obiekt- został wyburzony, obecnie: 621 obiektów

Dla Starogardu Gdańskiego wg spisu WKZ i ROBIDZ założono **666 kart ewidencyjnych** (wykaz z 2003 roku wykonany przez ROBIDZ). Karty wypełniane są drukiem. Ilość obiektów zabytkowych, istniejących w terenie faktycznie jest różna od tej podanej w wykazie.

Program opieki nad zabytkami na lata 2009-2012 uwzględnia wyniki ówczesnych prac nad tworzeniem gminnej ewidencji zabytków (etap I – weryfikacja i uzupełnienia ewidencji otrzymanej od woj. konserwatora zabytków – lipiec/wrzesień 2008 r). Wyniki prac zostały przedstawione do zaopiniowania Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Gminna ewidencja zabytków – 2008

W roku 2008 gminna ewidencja zabytków składała się ze zbiorczej tabeli danych (program EXCEL) dotyczącej **622 obiektów** wraz z dokumentacją fotograficzną (w formie elektronicznej).

Ewidencję wykonano na podstawie prac terenowych, kwerendy materiałów archiwalnych w: Urzędzie Miasta w Starogardzie Gdańskim, zasobach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku, Regionalnym Ośrodku Badań i Dokumentacji Zabytków w Gdańsku oraz na podstawie dotychczasowego wykazu zabytków z 2003r. (materiały WKZ).

Wykaz zabytków Starogardu Gdańskiego z 2003 r. został zweryfikowany podczas wizji lokalnej (07-09.2008r.). Do uaktualnionej ewidencji zabytków nie zakwalifikowano 30 obiektów. Dwadzieścia jeden spośród nich (Boczna 2; Browarowa 5; Chojnicka 10, 12, 22, 24, 30, 31, 37, 39, 44, 46, 57, 61a, 63; Halera 2a/Rynek 29; Kościuszki 101; Lubichowska 50 i 58; Parkowa 1; Rycerska 5) zostało przebudowanych w stopniu uniemożliwiającym uznanie ich obecnie za zabytkowe. Niektóre obiekty powstały z częściowym wykorzystaniem dawnych murów i fundamentów.

Niestety, na obszarze miasta do dziś nie zachowało się dziewięć budynków znajdujących się w wykazie zabytków z 2003 r. Należą do nich: Browarowa ?, Kościuszki 49, Kilińskiego 10, Ogrodowa 11, Owidzka 18, Pelplińska 13, Pomorska 5, Sobieskiego 16 i Tczewska 14. Dla nielicznych budynków dostępna jest dokumentacja fotograficzna w Urzędzie Miasta Starogard Gdański.

Opracowana ewidencja dla Starogardu Gdańskiego została uzupełniona o ponad 40 obiektów nieuwzględnionych w wykazie zabytków z 2003r.

Ostatecznie, aktualnie (lipiec 2012 r.) GEZ dla Starogardu Gdańskiego zawiera 621 obiekty (1 obiekt wyburzono).

Ewidencja wojewódzka WKZ z 2011r. (291 pozycji)

wg nowelizacji z 2010r. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (ustawa z dn. 18 marca 2010r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw- Dz.U. Nr 75 poz. 474) **zmieniono status prawny ewidencji zabytków**, Przedtem prowadzona była ona wyłącznie do celów wewnętrznych, pozwalała na analizę i inwentaryzację istniejącej substancji kulturowej, jednakże nie była podstawą do podejmowania przez organy konserwatorskie działań władczych względem obiektu nią objętego, umieszczenie w ewidencji nie było równoznaczne z poddaniem nadzorowi konserwatorskiemu. Obiekt ujęty w ewidencji zabytków (nie rejestrowy) podlegał ochronie o ile został jednocześnie ujęty w planie miejscowym zagosp. przestrzennego³.

Zgodnie z art. 2 2ust 2 ustawy wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych, nowelizacja ustawy nałożyła obowiązek sporządzenia ewidencji nowej do dnia 4 czerwca 2013r., a do dnia 04 grudnia 2010r przekazania przez wojewódzkiego konserwatora zabytków gminom oraz starostwom wykaz zabytków nieruchomości wyznaczonych do ujęcia w nowych wojewódzkich ewidencjach (art. 7 nowelizacji ustawy). Miało to pomóc w tworzeniu (ew. nowelizacji) gminnych ewidencji zabytków, stanowić może asumpt do weryfikacji dotychczasowego zasobu. Z uwagi na potrzebę zagwarantowania pewności obrotu prawnego weryfikacja ta ma charakter negatywny, stąd zmniejszona ilość obiektów w stosunku do poprzedniego wykazu (291 obiektów zamiast dawniejszych 622).

³ Dla miasta Starogard ze względu na obowiązujący plan miejscowy praktycznie dla całego miasta wszystkie obiekty figurujące w dotychczasowej ewidencji zabytków z 2008r uwzględniono i objęto ochroną na podstawie ustaleń planów miejscowych.

Wg znowelizowanego stanu prawnego gminna ewidencja zabytków stanowi obecnie jedną z równorzędnych podstaw do objęcia zamieszczonego w niej obiektu ochroną konserwatorską (np. w sytuacji braku planu miejscowego), a **obiekty ujęte w GEZ podlegają uzgodnieniom na etapie pozwolenia na budowę lub rozbiórkę** (art. 3 nowelizacji ustawy) . Zatem jest to swoista nowa forma ochrony prawnej.

Zał. nr 1 – wykaz ewidencji wojewódzkiej wg WKZ w Gdańsku – 2011 r.

Zał. nr 2 – Gminna ewidencja zabytków miasta Starogard Gdański – 2008 r.

4.3.3. „Białe Karty”

Dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości, obiektów budowlanych i architektonicznych o wartościach kulturowych charakterystycznych - dla krajobrazu kulturowego Starogardu Gdańskiego wykonano karty dokumentacyjne, tzw. „**Białe Karty**”.

„Białe Karty” znajdują się w zbiorach Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w Regionalnym Ośrodku Badań i Dokumentacji Zabytków w Gdańsku i w Krajowym Ośrodku Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie. Dokumentacja ta sukcesywnie się powiększa. Wykonywana jest od końca lat 70-tych XX wieku. Obiekty wpisane do rejestru zabytków powinny posiadać „Białą kartę”. Biała karta jest standardową dokumentacją konserwatorską. Dokumentuje się na niej zespoły przestrzenne, obiekty architektury i budownictwa, w tym także nieruchome zabytki techniki. Jest to kartonowa, biała karta o formacie A3, wypełniana dwustronnie, pismem maszynowym. Na stronie frontowej, znajdują się podstawowe dane o obiekcie: nazwa, data budowy, informacje o adresie, dane z ewidencji gruntów, status prawny, fotografia, orientacja, sytuacja, schematyczny plan i ewentualnie przekrój. Strony wewnętrzne, przeznaczone są na szczegółowy opis obiektu, według ściśle określonego schematu. Zawarte są tam też wiadomości o istniejących dokumentacjach, jest ocena stanu zachowania zabytków i wskazania konserwatorski. Ostatnia strona zawiera informacje o: bibliografii, kartografii, autorze. Karta Biała może posiadać wkładki – karty formatu A4 na których znajduje się ciąg dalszy tekstu i fotografie obiektu.

Zał. nr 3 – Spis: „Białych Kart”

4.3.4. „Karty zielone”

Dla znaczących dla miasta obiektów zabytkowych do końca lat 60 – tych XX wieku wykonano karty ewidencyjne tzw. „**Karty Zielone**”. Jest to kartonowa, zielona w kolorze karta z rubrykami na której znajdują się rubryki, które w sposób syntetyczny pozwalają określić wartości obiektu zabytkowego. Informacje wpisywane były odręcznie. Zawierały wszystkie niezbędne informacje. Takie jak: położenie, datę powstania, materiał budowlany, formę architektoniczną, stan zachowania, schemat planu. Zdjęcie – stykówkę, datę wykonania, autora itp. Karty te wykonywane były w terenie do końca lat 60-tych XX wieku dla najcenniejszych obiektów. Przechowywane są w ROBiDZ w Gdańsku.

Zał. nr 4 - Spis „Kart zielonych”

4.3.5. „Karty Cmentarzy”

Dla cmentarzy powstałych przed 1945 rokiem założono karty ewidencyjne cmentarzy – według standardów określonych przez ówczesny Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie. Oprócz danych identyfikujących obiekt, posiadają one rubryki zawierające informację o przynależności wyznaniowej, ilości i stylistyce nagrobków, grobach osób znanych, wydarzeniach historycznych, zasobie i układzie kompozycyjnym zieleni. Zobrazowane są zdjęciami i planami cmentarzy z uwzględnieniem analizy kompozycji ich rozplanowania, stanu zachowania i zaleceń konserwatorskich.

Zał. nr 5 - Spis Kart Cmentarzy

4.3.6. „Katalog Parków”

Dla zabytkowych zespołów zieleni parkowej, dworskiej i podworskiej opracowano w latach 70-tych XX wieku katalog parków dla ówczesnego woj. gdańskiego w formie kart katalogowych. Zawierają one podstawową informację dotyczącą lokalizacji, wartości zabytkowej obiektu. Określają układ kompozycyjny założenie, cechy stylistyczne, materiał roślinny, jego wartość, istniejące obiekty architektoniczne i budowlane, ocenę stanu zachowania układu.

Brak spisu dla miasta Starogard Gdański.

4.4. Zabytki identyfikujące krajobraz kulturowy miasta

Krajobraz kulturowy – to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze – art.3 pkt.14 Ustawy.../

Zabytki architektury i budownictwa – współdefiniujące krajobraz kulturowy – współtworzą tożsamość miejsca. Krajobraz kulturowy i tożsamość miejsca określa historycznie ukształtowana i trwająca do dziś struktura przestrzenna, jak i „dzieła” współcześnie nam tworzone. Jakość tej przestrzeni, jej wzajemne powiązania i funkcjonowanie stanowią o „genius loci” danego miejsca.

W Starogardzie elementów świadczących o dokonaniach miejscowej społeczności w minionych wiekach zachowało się sporo. Te, których wartość oceniono najwyżej w skali miasta bądź regionu objęto ochroną prawną, poprzez wpis do rejestru zabytków i zapisy w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Ochroną objęto różnego typu obiekty. Te, które służą obecnej społeczności utrzymane są zwykle w dobrym stanie. Są widocznymi i wyraźnymi składnikami krajobrazu kulturowego miasta. Te, których czas minął ponieważ zabrakło społeczności, które były z nimi związane (nie mogą spełniać już swojej użytkowej funkcji) popadają w ruinę. Przed dewastacją bronią się budynki, ich kubatury – namacalną materialną wartość można wykorzystać bez mała w każdej sytuacji. W ruinę popadają obiekty związane głównie z wartościami duchowymi, cmentarze, miejsca pamięci itp. których funkcja użytkowa uległa zasadniczej zmianie. W tej grupie znajdują się cmentarze, dawne dwory, rezydencje przedsiębiorców, pałac Wiechertów, no i oczywiście zakłady przemysłowe, których czas technicznej świetności minął. Nie służą już dawnej funkcji, a nowej im nie określono.

Wędrując po mieście, można wskazać charakterystyczne obiekty – twory materialne i przywołać wartości niematerialne, jako cechy określające tożsamość miasta. Wartości te są czytelne nadal w przestrzeni dla każdego, kto stara się poznać miasto, zrozumieć przynależny doń proces dziejowy. Przemierzając jego ulice, poznając ludzi i miejsca z którymi są związani – miejsca, które są im bliskie oraz te o których zapomnieli albo ich nie poznali.

Dlaczego zapomnieli? Dlaczego nie poznali? Dlaczego miasto tak właśnie teraz wygląda?

Niewiele miast wielkości Starogardu posiada taką ilość nawarstwień kulturowych na tak stosunkowo niewielkim obszarze. Jest to wartość, którą można wykorzystać w budowaniu strategii jego obecnego i przyszłego rozwoju.

Te najbardziej nośne, określające tożsamość miejsca wartości to:

- zachowana dobrze panorama średniowiecznego miasta lokacyjnego
- zachowany układ przestrzenny średniowiecznego miasta lokacyjnego, zachowany układ planu parcelacyjnego z zabudową przyrynkową - mieszczkańskimi kamienicami z XVIII, XIX i XX wieku. Kamienic posadowionych na gotyckich, sklepionych piwnicach z tradycyjnym jeszcze sposobem zagospodarowania działki (kamienica frontowa, oficyny boczne i oficyna tylna).
- zachowana struktura przestrzenna przedmieść: chojnickiego, gniewskiego i gdańskiego, oparta na XVII wiecznym podziale parcelacyjnym.

Ponadto:

- czytelna w przestrzeni chronologia rozwoju układu przestrzennego miasta (tabela 6, mapa 3)
- czytelny w przestrzeni, wielowiekowy rzemieślniczy i przemysłowy charakter miasta (zespół młynów, browar, zakłady spirytusowe, dawna fabryka obuwia i inne), którego produkcja związana była ściśle z wykorzystaniem jego nadrzecznej lokalizacji

-czytelna w przestrzeni, wielowiekowa wielonarodowość i wielokulturowość społeczności lokalnej (świątynie i cmentarze różnych wyznań)

Strukturę tej przestrzeni tworzą wypełniające je obiekty i zespoły. Nazywamy je zabytkami. W Starogardzie są wśród nich świątynie różnych wyznań: katolickie, dawny kościół protestancki i dawna synagoga. Są cmentarze związane z wyznawcami różnych religii, cmentarz wojskowy. Mamy obiekty użyteczności publicznej, pochodzące z różnych okresów, reprezentujące różne style.

Są to: urzędy, szkoły, szpital, budynki administracji państwowej. Obiekty służące niegdyś obronności – średniowieczne mury miejskie z basztami, budynki koszar. Obiekty przemysłowe - młyny, huta szkła, zakłady spirytusowe i wiele innych.

Zasadniczą strukturę miasta tworzą jednak domy mieszkalne jego obywateli. Te pochodzą z różnych okresów, są różnej wielkości i stanowią świadectwo o dzisiejszych i niegdysiejszych właścicielach. Organizacja przestrzeni, wspólny sposób jej użytkowania - ulic, placów, parków, urządzeń sportowych i towarzyszącej im zieleni, to także elementy tożsamości miejsca.

Zespoły i obiekty znaczące w krajobrazie kulturowym miasta – identyfikujące przestrzeń

I. Obiekty archeologiczne

1. Wzgórze św. Jana – relikty grodu i osady joannickiej

II. Zespoły przestrzenne, obiekty architektoniczne i budowlane

1. Zespół średniowiecznego miasta wraz z Ratuszem, murami obronnymi, basztami, relikdami fos i kanałem młyńskim
2. Kościół parafialny pw. św. Mateusza
3. Kościół parafialny pw. św. Katarzyny
4. Kościół parafialny pw. św. Wojciecha
5. Dawna synagoga
6. Zespół Koszar Pruskich
7. Zespół Młynów
8. Pałac Wiechertów
9. Relikty folwarku Starogard Szlachecki
10. Przedmieście Chojnickie
11. Przedmieście Gniewskie
12. Zakłady Przemysłowe Winkelhausen Towarzystwo Akcyjna – obecnie Destylarnia Sobieski SA
13. Zespół Dworca Kolejowego
14. Urząd Miasta
15. Dom Pomocy Społecznej- dawny szpital Sióstr Elżbietanek
16. Zespół dawnego Gimnazjum
17. Budynek Sądu z aresztem

4.5. Wartości niematerialne

Starogard Gdański jest miastem położonym na Kociewiu. Po 1945 zniknęły z krajobrazu miasta społeczności, które zbudowały jego wizerunek w poprzednich wiekach. Jego wielokulturowy, wielowyznaniowy i wielonarodowościowy charakter z okresu XIX i połowy XX wieku niejako przeminął. Kultura niematerialna tamtej społeczności, tamtego czasu, jest w dużej części nieczytelna i nieznaną dla zamieszkujących je obecnie ludzi. Zachowane w przestrzeni struktury materialne i ich relikty stanowią świadectwo tamtych czasów. Okres, który nastąpił po 1945 związał Starogard głównie z tradycją ludową kultury kociewskiej. Kultury zamieszkującej tu rdzennej ludności. Wartości tej kultury, tradycje ludowego rzemiosła i wytwórczości oraz dokonań miejscowej społeczności dokumentuje Muzeum Ziemi Kociewskiej poprzez gromadzone w nim zbiory. Społeczność lokalna także poprzez działanie Stowarzyszeń promuje historię miasta, życiorysy działaczy i dzieje zasłużonych dla polskości rodów.

Świadectwem wielonarodowościowej społeczności są nazwiska osób pochodzących lub zamieszkujących w Starogardzie. Nazwiska te wywodzą się z różnych stron Europy: Szkocji, Niemiec, Holandii, Skandynawii (np. Hoffman, Freza, Bucholtz, Jacobson, Glass, Ulewicz, Ederman, Goldstein, Kruża, itp).

Przemysł czasu socjalizmu zarówno w sferze materialnej jak i duchowej określił w znacznym stopniu charakter i obraz miasta.

Przełom roku 1989 spowodował poszukiwanie i powrót do wartości świadczących o polskości miasta i one to głównie są kultywowane. Miastu przywrócono historycznie ukształtowaną rangę powiatu. Miejskowe społeczności kultywują pamięć o polskości miasta - jego powrocie do Polski. Pamięć o stacjonującym tu w okresie międzywojennym 2 Pułku Szwoleżerów Rokitniańskich, pamięć o wizycie polskich mężów stanu, Polaków walczących o niepodległość.

Na terenie miasta działa nieprzerwanie od wieków średnich, kultywując dawne tradycje, Bractwo Kurkowe. Bractwo Rycerskie nawiązuje do średniowiecznych tradycji rycerskich. W mieście wśród części społeczności odżywa pamięć o Joannitach. Chęć powiązania joannickiej przeszłości miasta z istniejącym do dzisiaj Zakonem zaowocowała nawiązaniem współpracy – podpisany został w 2001 roku w tej sprawie List intencyjny pomiędzy Gminą Miejską a Zakonem Kawalerów Maltańskich. Zaś jego wymiernym efektem były przeprowadzone na terenie Wzgórza św. Jana prace archeologiczne, w trakcie których odkryto relikty joannickich budowli. Odkrycia materialnych relikwów wzmocniły w tym przypadku niematerialną tradycję legendarnego po części przekazu.

Wśród niematerialnych wartości pozostały także tradycyjne nazwy miejscowych ulic, pochodzące niejednokrotnie sprzed wieków (np. Szewska, Rycerska, Kręta).

4.7. Ocena stanu zachowania krajobrazu kulturowego

Ocenę przedstawiono na planszy graficznej nr 3, stanowiącej załącznik do programu opieki nad zabytkami z 2008r. .

Starogard to miasto o średniowiecznej lokacji, nasycone zabytkami. Historyczna zabudowa świadczy o jego kulturowej tożsamości, identyfikuje przestrzeń, miejsca. Pozwala odczytać „zamkniętą” w elementach krajobrazu kulturowego historię. Historię miasta, pisaną przez wieki przez jego obywateli. Obywateli o różnym statusie społecznym, wyznaniowym, kulturowym. Obywateli o zróżnicowanej zamożności, aktywności politycznej, społecznej, a szczególnie o różnej przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej. Miasto, którego wizerunek zmusza do refleksji. Refleksji nad przeszłością i spuścizną oraz refleksji nad przyszłością. Bogate niegdyś miasto, prężne, żywe, regionalny ośrodek gospodarczy, stanęło na zakręcie.

Pytanie, jaką wybierze drogę rozwoju? Czy wykorzysta bogatą historycznie nawarstwioną przestrzeń do nowych dla siebie form aktywności społeczno – gospodarczej? Czy stworzy z dorobku przeszłości, z historycznego wizerunku swój atut? Czy stanie się świadomym gospodarzem i konsumentem dóbr, stworzonych tu przez wieki?

Konieczna jest ocena stanu zachowania zabytkowych obiektów współtworzących krajobraz kulturowy miasta. Poznanie ilościowego i jakościowego zasobu zabytków.

Celowi temu służy Gminna Ewidencja Zabytków.

Tabela 6

Ocena stanu zachowania środowiska kulturowego (ilustracja graficzna na planszy w załączeniu)

TYP ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENI	OCENA STANU
I Etap	
Sylweta średniowiecznego miasta lokacyjnego	Czytelna, dobrze widoczna od strony ul. Mickiewicza i zakola Wierzycy.
Miasto średniowieczne – lokowane, dominuje kamienica przyrynkowa z XIX/XX w. posadowiona na średniowiecznych piwnicach. Gotycka działka zabudowana kamienicą, oficynami tylną i bocznymi.	Czytelna w przestrzeni, zachowana średniowieczna parcelacja w dużej części z historyczną zabudową z XIX i XX wieku. Stopień zachowania i stopień przekształceń zróżnicowany. Widoczne są działania modernizacyjne. Zanika po części detal, wprowadza się współczesne materiały i kolorystykę.
Zabudowa przedmiejska- przedmieścia: Chojnickie, Gdańskie i Gniewskie. Zachowana parcelacja	Przestrzeń zróżnicowana funkcjonalnie i strukturalnie, w wielu miejscach przekształcona po 1945 roku, w części obszarów zdegradowana, chaos przestrzenny.

XVII – XX wieczna. W układ wpisane są kamienice z oficynami, budynki użyteczności publicznej, dawne fabryki.	
Zabudowa miejska – miasta XIX / XX wiecznego. Domy mieszkalne, budynki użyteczności publicznej.	Przestrzeń niejednorodna. Obiekty w części przekształcone, zmodernizowane. Widoczne działania modernizacyjne. Zmiana kolorystyki, nowe materiały, dodawanie bądź zanik detalu.
Zabudowa miejska (kamienice, budynki użyteczności publicznej) wpisana w układy urbanistyczne z początku wieku XX.	Przestrzenie niejednorodne, liczne współczesne uzupełnienia zabudowy.
Przedmiejskie zespoły jednorodzinne, budynki jedno i dwurodzinne w ogrodach XIX / XX w.	Przestrzeń stosunkowo jednorodna: funkcjonalnie i formalnie. Utrzymana zasadniczo w dobrym stanie. Widoczne tendencje modernizacyjne – wprowadzenie nowych materiałów, kolorystyki, dodawanie detalu.
Przedmiejskie budynki jedno i dwurodzinne. Zabudowa przedmiejska na dawnej niwie siedliskowej.	Przestrzeń niejednorodna, zdegradowana, chaos przestrzenny.
Współczesne osiedla domów jednorodzinnych z usługami. Parcelacja geometryczna, zabudowa jednorodzinna, bliźniacza, szeregową .	Przestrzeń zasadniczo jednorodna przestrzennie: funkcjonalnie i formalnie. Utrzymana w dobrym stanie. Widoczne tendencje do rozbudowy, modernizacji i „upiększania”.
Układ wiejski przekształcony w podmiejską dzielnicę mieszkaniową; nowa regularna parcelacja i zabudowa o charakterze miejskim.	Zachowany i czytelny w przestrzeni historyczny wiejski układ osadniczy, otoczony nową, miejską, regularną parcelacją. Współczesna zabudowa, zróżnicowana w formie. Zabudowa wiejska w zaniku – przekształcenia i rozbiórki. Chaos przestrzenny, nieporządek.
Osiedla mieszkaniowe z przewagą miejskiej zabudowy wielorodzinnej z usługami.	Przestrzeń jednorodna przestrzennie, uporządkowana. Część zespołów w trakcie modernizacji i porządkowania przestrzeni.
Relikty dawnych zespołów folwarcznych.	Dawna struktura w zaniku, przestrzeń przekształcona, po części zdegradowana.
Historyczne zespoły przestrzenne: Kocborowo, Stadnina, Strzelnica.	Wyraźnie widoczne w krajobrazie miasta, jednorodne przestrzennie, zachowane w dobrym stanie. Remontowane, modernizowane. Użytkowane bez zasadniczej zmiany funkcji (część historyczna).
Zespoły zabudowy przemysłowej, infrastruktury technicznej, inżynierskie.	Obiekty charakterystyczne w krajobrazie miasta . W różny sposób przekształcone i adaptowane do nowych funkcji. Widoczne przekształcenia związane są ze zmianą funkcji, działaniami remontowymi i czasowym zabezpieczeniem obiektów. Zespoły Młynów i Browaru – nieużytkowane, do przekształceń i adaptacji.
Tereny słabo zainwestowane.	Głównie chaos przestrzenny. Funkcja i forma obiektów zróżnicowana, charakterystyczna dla okresu przejściowego (jeszcze nie miasto a już nie wieś).
Tereny niezagospodarowane.	Pola nie uprawiane, nieużytki i inne.
Cmentarze i tereny pocmentarne.	Cmentarze użytkowane i d. wojskowy utrzymane w dobrym stanie. Cmentarz ewangelicki – rozpoczęto prace rewaloryzacyjne. Cmentarz żydowski – przestrzeń zachowała, czytelne jeszcze relikty dawnego ukształtowania. Nieoznakowana, otwarta przestrzeń dostępna – nieco zanieczyszczona. Pozostałe relikty i miejsca po cmentarzach nieoznakowane, nieczytelne w przestrzeni.
Tereny rekreacyjne - parki, stadiony, boiska, skwery.	Przestrzeń publiczna, zieleń kultywowana, utrzymana w zadawalającym stanie, zadbana.
Dolina Wierzycy	Tereny nie zainwestowane, zieleń naturalnie towarzysząca miastu.

Ogrody działkowe

Zagospodarowane, dobrze utrzymane.

Źródło: Opracowanie własne – Justyna Czyszek „Program ... Miasta Starogard Gdański na lata 2009-2012”

Przedstawiona w „Programie... na lata 2009-2012” ocena jest nadal aktualna.

Ze względu na brak odpowiednich użytkowników część obiektów zabytkowych, zwłaszcza poprzemysłowych podlega systematycznej degradacji (zespół młynów, Pałac Wiecherta z otoczeniem), ze względu na brak środków finansowych nie zrealizowano dotąd inwestycji zapisanych w Lokalnym Programie Rewitalizacji, w tym nie zrewitalizowano przestrzeni Rynku.

4.8. Diagnoza. Analiza SWOT dziedzictwa kulturowego miasta Starogard Gdański.

W celu określenia podstawowych priorytetów gminnego programu opieki nad zabytkami dokonano analizy szans i zagrożeń (poprzez wskazanie między innymi mocnych i słabych stron) wynikającej z oceny stanu środowiska kulturowego miasta i uwarunkowań jego ochrony oraz realizowanej przez gminę polityki rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego.

Analiza SWOT jest podstawowym i powszechnie stosowanym narzędziem diagnostycznym w opracowaniach o charakterze strategicznym.

Nazwa metody pochodzi od skrótu słów angielskich: *Strengths* (atuty, silne strony), *Weaknesses* (słabości), *Opportunities* (możliwości, szanse), *Threats* (zagrożenia).

Analiza dotyczy zjawisk, problemów mogących wpłynąć na stan dziedzictwa kulturowego miasta. Atuty i słabości stanowią uwarunkowania o charakterze wewnętrznym, na który wpływ mogą mieć władze samorządowe, instytucje i organizacje, w tym firmy lokalne, a także mieszkańcy, natomiast szanse i zagrożenia dotyczą przede wszystkim uwarunkowań zewnętrznych, w znacznej mierze niezależnych od lokalnych decydentów.

Tabela 7

Analiza SWOT wg „Programu... na lata 2009-2012”

SILNE strony	SŁABE strony
- liczne obiekty i obszary o wartościach kulturowych	- stosunek do zabytków, poziom świadomości i wiedzy społeczności
- archeologiczne obiekty osadnictwa wczesnośredniowiecznego (grodziska w mieście i w Owidzu)	- brak dobrych wzorców estetycznych
- archeologiczne obiekty osadnictwa joannickiego	- brak skuteczności dotychczasowych działań rewaloryzacyjnych
- panorama średniowiecznego miasta lokacyjnego	- panujące tendencje do likwidacji zabytku- kłopotu zamiast podjęcia prób jego ratowania
- zachowane w znacznym stopniu mury obronne z basztami	- zła, niefachowa modernizacja obiektów zabytkowych- np. przekształcenia zewn. i wewn., zanik cech stylowych, zanik wyposażenia, niewłaściwe stosowanie technik budowlanych, niewłaściwa estetyzacja zabytków
- zachowany średniowieczny układ parcelacyjny	- brak wyspecjalizowanych kadr projektowych, nadzorujących
- zachowana zabudowa historyczna: kościoł gotycki, kamienice mieszczańskie z XIX/XX w. na średniowiecznych piwnicach, detal architektoniczny i wyposażenie wnętrza części kamienic	- niewystarczające środki finansowe gminne oraz osób fizycznych
- zachowany zespół młynów, kanał młyński XIX w. kontynuujący lokację średniowieczną	- brak wykształconych mechanizmów finansowych zachęcających do restauracji
- zachowane struktury przestrzenne dawnych zakładów przemysłowych	- słaba promocja zabytków
- obiekty i miejsca świadczące o wielonarodowości tradycji i historii miasta	- słaba edukacja
- dawne świątynie: ewangelicka, żydowska	- mała aktywność społeczności lokalnej
	- brak dobrych zrealizowanych – zrewitalizowanych obiektów i zespołów w aspekcie społecznym, funkcjonalno-estetycznym i finansowym

<ul style="list-style-type: none"> - cmentarze różnych wyznań d. ewangelicki, żydowski, francuski (wojenny), katolickie - zespoły przestrzenne: Kocborowo, Stado Ogierów, Strzelnica 	
<p><u>Wartości niematerialne :</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - legenda i tradycja Zakonu Joannitów - tradycje narodowościowe - nazwy własne – świadkowie czasów minionych - kultura i sztuka ludowa Kociewia - współpraca Muzeum Ziemi Kociewskiej z Muzeum Prus Wschodnich w Münster 	
<p><u>Inicjatywy społeczności lokalnych</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Społeczny Komitet Zagospodarowania i Rewitalizacji Śródmieścia Starogardu - Towarzystwo Miłośników Ziemi Kociewskiej - Bractwo Kurkowe - Starogardzkie Bractwo Rycerskie 	

Źródło: Opracowanie własne –Justyna Czystek „Program .... Miasta Starogard Gdański na lata 2009-2012”

Tabela 8

SZANSE	ZAGROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> - zabytek stymulatorem rozwoju gospodarczego - zabytek elementem strategii rozwoju - gmina mecenasem - wzrost świadomości społecznej -promocja celowości ochrony zabytków - współdział społeczności w tworzeniu programów ochrony - współdział społeczności w procesie realizacji /programu ochrony zabytków / - współpraca z dobrymi specjalistami – profesjonalistami- od projektu do realizacji - efektywna współpraca nadzoru budowlanego i służb konserwatorskich - promocja udanych realizacji, poprzez ukazanie całego procesu -od projektu do realizacji w tym: <ul style="list-style-type: none"> - efektu budowlanego - efektu estetycznego - efektu funkcjonalnego - podniesienie jakości życia - analizy finansowej / nakłady- efekty / - edukacja społeczności / wszystkie grupy wiekowe/ - pozyskanie środków finansowych z różnych źródeł - miejski program rewitalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> - świadomość obywateli – niska co do celowości ochrony zabytków - brak środków finansowych na: <ul style="list-style-type: none"> -rewaloryzację -ochronę -dokumentację -zabezpieczenie - promocję - edukację - napór inwestycyjny w obszarach cennych kulturowo, ingerujący w układ urbanistyczny historyczny, - przekształcenie parcelacyjne/ wtórne podziały, zagęszczenia/ - brak wyspecjalizowanych fachowców i firm remontowo-budowlanych - brak dobrego i konsekwentnego nadzoru konserwatorskiego - zbyt słabe współdziałanie nadzoru budowlanego i służb konserwatorskich - słabe mechanizmy promujące działania na rzecz ochrony, konserwacji i rewaloryzacji zabytków

Źródło: Opracowanie własne –Justyna Czystek „Program .... Miasta Starogard Gdański na lata 2009-2012”

Powyższa analiza jest podstawą dla wyznaczenia celów programu oraz w konsekwencji szczegółowych zadań. **Diagnoza ta, mimo iż sporządzona na potrzeby „Programu... na lata 2009-2012”, jest nadal aktualna.**

II. Ocena realizacji dotychczasowego „Programu opieki nad zabytkami miasta Starogard Gdański na lata 2009 - 2012”.

Dotychczasowy „Program ...na lata 2009-2012” brał pod uwagę ówczesny stan prawny dotyczący zabytków, ich ochrony oraz opieki nad nimi, uwzględniał obowiązujące dokumenty zarówno poziomu lokalnego (takie jak strategia rozwoju miasta, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, obowiązujące plany miejscowe, lokalny program rewitalizacji) jak i dokumenty ponadlokalne poziomu regionalnego oraz krajowego.

W okresie po uchwaleniu „Programu...” zmianie uległy niektóre z dokumentów poziomu regionalnego (m. inn. uchwalono **zmianę planu zagospodarowania przestrzennego woj. pomorskiego** – grudzień 2009 r.), uchwalono aktualizację **programu opieki nad zabytkami dla woj. pomorskiego** (na lata 2011-2014- Uchwała Nr 91/11 Sejmiku Woj. Pomorskiego z dnia 28 lutego 2011r.) , jak i poziomu krajowego (**Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030** – przyjęta Uchwałą nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r., opublikowana w Monitorze Polskim z dn. 27 kwietnia 2012 r. (M.P z 2012 r. poz. 252)

Nadal jednak nie sporządzono i nie uchwalono krajowego programu opieki nad zabytkami. Brak jest nadal jednoznacznie określonych kierunków oraz zadań w zakresie opieki nad zabytkami w skali kraju, co sprawia, że poszczególne jednostki samorządu terytorialnego (w tym miasto Starogard Gd.) mogą w rozbieżny sposób interpretować swoją rolę w zakresie działań ochronnych. Nie zostały także wyznaczone granice polityki prowadzonej przez organy administracji rządowej, w tym np. wojewódzkich konserwatorów zabytków.

Miasto Starogard Gdański sporządziło i uchwaliło miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmujący niemal cały obszar miasta w granicach administracyjnych (plan z 2010r. ze zmianą z 2012r), obejmując poprzez jego ustalenia ochroną obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków miasta Starogard Gdański z 2009 r. Tym samym zrealizowano jedno z istotniejszych zadań zapisanych w „Programie.... na lata 2009-2012”- objęto ochroną prawną (forma ochrony wynikająca z art. 7 pkt 4) ustawy) występujące na terenie miasta zabytki.

Oceny realizacji dotychczasowego programu dokonano na podstawie własnej analizy dostępnych materiałów i dokumentów wymienionych w pkt. 3 niniejszego opracowania.

W szczególności posłużono się zebranymi przez Wydział Planowania i Urbanistyki Urzędu Miasta materiałami sporządzonymi na potrzeby sprawozdania z roku 2010 (z okresu 2 lat realizacji programu) oraz z lat 2011-2012, zbierającymi informacje o realizacji różnorodnych działań instytucji i organizacji z obszaru miasta, w tym jednostek podległych Urzędowi Miasta.

Na podkreślenie zasługuje fakt, iż w cyklicznie opracowywanym i publikowanym na stronach internetowych miasta Raporcie o stanie miasta (ostatnia wersja dotyczy raportu za rok 2010) **brak jest jakichkolwiek informacji o programie opieki na zabytkami** oraz o efektach jego realizacji. Wskazana byłaby zmiana tego stanu, gdyż mogłoby to być jednym ze sposobów popularyzacji i promocji programu.

Szczegółowe sprawozdanie z realizacji Programu i wyszczególnionych w jego ramach zadań przedstawiona została w załącznikach – 7 i 8. .

Generalna ocena realizacji „Programu...na lata 2009-2012” i wnioski do kolejnej edycji:

- w okresie 2009-2012 zrealizowano szereg działań, zadań związanych z „Programem...” bezpośrednio lub pośrednio, jednak przy ich realizacji zbyt rzadko pojawiała się informacja, że były to działania wynikające z „Programu...” bądź z nim związane
- realizowano, ze względu na ograniczone środki finansowe, głównie działania „miękkie”, nieinwestycyjne
- uregulowano kwestię ochrony prawnej zabytków poprzez sporządzenie i uchwalenie odpowiednich planów miejscowych (usankcjonowano w prawie miejscowym prawną ochronę

zabytków nierejestrowych, archeologicznych, a także obszarowo - stref ochrony konserwatorskiej)

- zabrakło oficjalnego sprawozdania z realizacji „Programu...”, przedstawianego Radzie Miasta przez Prezydenta po dwuletnim okresie realizacji, mimo iż tego typu sprawozdanie sporządzono
- ze względu na zmianę charakteru prawnego (po nowelizacji ustawy o zabytkach z 2010 r.) gminnej ewidencji zabytków niezbędne jest zweryfikowanie dotychczasowej GEZ dla miasta, przeprowadzenie oceny wartości ujętych w niej obiektów, zwłaszcza tych, których nie objął nową ewidencją Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku, ewentualne wykreślenie niektórych obiektów o wątpliwych, dyskusyjnych walorach i niskiej wartości
- uznaje się za nadal aktualne główne cele i priorytety „Programu ...”, a także znaczną część zadań
- uzasadnione jest kontynuowanie większości zadań w nim wskazanych, zwłaszcza dotyczy to zadań wieloletnich, których zakładany horyzont czasowy przekraczał rok 2012, a także zadań których realizacji nie podjęto w wystarczającym stopniu lub nie podjęto w ogóle np. z powodu braku środków finansowych
- wskazane byłoby ściślejsze powiązanie niektórych działań programu z budżetem gminnym – pozwoliłoby to na skuteczniejszą, efektywniejszą ich realizację
- jako niewystarczającą oceniono promocję „Programu...” - niezbędne jest podjęcie energiczniejszych działań marketingowych i informacyjnych w celu rozpropagowania „Programu...”, najlepiej w formie systematycznych działań, aktualizowanych informacji na stronach internetowych, w publikacjach w lokalnej prasie itd., w cyklicznym „Raporcie o stanie miasta”
- potrzebne jest lepsze współdziałanie jednostek, wydziałów, osób w strukturze Urzędu Miasta, koordynacja ich działań, lepszy przepływ informacji oraz popularyzacja i promocja Programu w tych strukturach
- rozważenia wymaga jednoznaczne wyznaczenie w strukturach Urzędu Miasta osoby koordynatora działań w ramach „Programu...”, i wyposażenie jej w odpowiednie uprawnienia, kompetencje, a także odpowiedniego budżetu na jego zadania
- Prezydent miasta nie powołał formalnie (np. odpowiednim zarządzeniem) na czas realizacji programu 2009-2012 Jednostki Koordynującej, stąd utrudnione było koordynowanie prac, a także ich monitorowanie

Zagrożenia dla zabytków Starogardu Gdańskiego wskazane w „Programie ... na lata 2009-2012” są **niestety nadal aktualne** (niska świadomość celowości ochrony zabytków, brak środków finansowych na różnorodne potrzebne działania w tym dokumentację, promocję, edukację, napór inwestycyjny, przekształcenia, postępująca degradacja ze względu na brak właściwego użytkowania i remontów, brak specjalistycznych wykonawców, niewystarczający nadzór konserwatorski, słabe współdziałanie nadzoru budowlanego i konserwatorów, słabe mechanizmy promujące, brak odpowiedniej współpracy przy realizacji programu opieki nad zabytkami w ramach jednostek samorządu gminnego, słabe wykorzystywanie funduszy zewnętrznych) .

Program opieki nad zabytkami na lata 2013-2016

CZĘŚĆ II – PROGRAMOWANIE

Obejmuje fazę programowania – w której na podstawie wcześniejszych faz (poznawczej i diagnozy stanu) określa się priorytety i kierunki działań i zadań wraz z instrumentarium, zasadami finansowania oraz kryteriami oceny realizacji programu.

1. Założenia programowe. Cele i priorytety programu.

Założenia programu na kolejne lata 2013-2016 opracowano przyjmując, że program powinien być w kolejnym okresie kontynuacją dotychczasowych celów i priorytetów, przy zachowaniu zadań i instrumentów realizacji dotychczasowych, które okazały się nadal aktualne i warte kontynuacji. Opracowano je po skonsultowaniu z Wydziałem Planowania i Urbanistyki Urzędu Miasta, dotychczas odpowiedzialnym za realizację Programu.

1.1. Wstęp.

Krajobraz kulturowy to historia zapisana w przestrzeni, to świadectwo dokonań społeczności żyjących na danym obszarze. To dziedzictwo przeszłości – dobro wspólne. Jakość tej przestrzeni, dbałość o nią, to wyraz świadomości i odpowiedzialności społecznej. Zabytki, wraz ze środowiskiem przyrodniczym, tworzą przyjazną człowiekowi przestrzeń o wielkim gospodarczym potencjale. Umiejętne zarządzanie nim stymuluje rozwój gospodarczy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy). Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Zachowane dziedzictwo kulturowe wyróżnia obszar miasta, określa jego atrakcyjność i tożsamość. Przyjęty przez Radę Miasta w formie uchwały gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Istotną sprawą w tych działaniach jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju, ładu przestrzennego i ochrony środowiska przyrodniczego.

Ochrona zabytków, aby była skuteczna, winna odbywać się przy współudziale samorządów, właścicieli i użytkowników zabytków oraz wspólnot lokalnych.

Program winien służyć rozwojowi gminy, poprawie stanu zachowania zabytków, eksponowaniu walorów krajobrazu kulturowego, zwiększeniu atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych. Winien też pomóc w aktywnym zarządzaniu tym specyficznym zasobem jakim są zabytki.

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminny. Realizacja tego programu odbywa się poprzez szereg działań gminy, które powinny doprowadzić do osiągnięcia zawartych w nim celów.

Wskazane w programie działania ukierunkowane są na poprawę stanu zachowania zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Efekty tych działań winny przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności miasta, podniesienia konkurencyjności oferowanych produktów turystycznych, a także do szerszego od dotychczasowego wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na okres 4 lat. Z realizacji programu Prezydent Miasta co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miasta.

1.2. Podstawa prawna sporządzania programu opieki nad zabytkami.

Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (*art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP*).

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest **ustawa** z dnia 23 lipca 2003 r. **o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

Przy opracowywaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić następujące przepisy ww ustawy: art. 3, 4, 6, 7, 16 ust. 1, art. 17, 18, 19, 20, 21, 22 oraz art. 89.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7, ust. 1, pkt 9 **ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.) określone zostały zadania własne gminy: „zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Istotne jest uwzględnienie także innych uregulowań prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w szeregu obowiązujących ustaw.

1.3 Cele programu wg ustawy

Cele Programu Opieki nad Zabytkami określa Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Art.87. 2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami*

1.4. Priorytety i cele programu opieki nad zabytkami dla Starogardu Gdańskiego

Na podstawie przeprowadzonej w fazach poprzednich (poznawczej oraz diagnozy stanu) analizy istniejących materiałów oraz dokumentów o charakterze strategicznym i planistycznym, odnoszących się do Starogardu Gdańskiego, a także po rozpoznaniu stanu zasobów środowiska kulturowego, określić można końcowy zestaw wniosków do dokumentu Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Starogard Gdański.

I tak, z punktu widzenia polityki zapisanej w dokumentach wszystkich szczebli wynika, iż ochrona dziedzictwa kulturowego winna służyć rozwojowi społeczno – gospodarczemu miasta i regionu. Rozwój ten dotyczyć winien przede wszystkim funkcji turystycznych i związanych z kulturą, i jako taki, ma szansę na uzyskanie wsparcia ze strony programów centralnych i regionalnych, w tym – finansowanych ze środków Unii Europejskiej. Jednocześnie integralnym elementem tych działań winna stać się kompleksowa rewitalizacja obszaru miasta, gdzie – w granicach tzw. obszarów zdegradowanych – zlokalizowana jest większość wartościowych elementów zasobu dziedzictwa.

Uznać także należy, iż problematyka ochrony obszarów i obiektów o walorach kulturowych jest dość dobrze osadzona we wszystkich poziomach dokumentów strategicznych sporządzonych dla miasta. Znajduje ona także odzwierciedlenie w lokalnej polityce przestrzennej, i to zarówno na poziomie dokumentu Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (dokument z 2001r, zaktualizowany w 2005r, ze zmianą z 2009r, obecnie rozpoczęto prace nad aktualizacją- nową wersją dokumentu dla całego miasta w granicach administracyjnych), jak i w zapisach poszczególnych planów miejscowych (plany miejscowe obejmują niemal 100% powierzchni miasta i na ogół są aktualne, dla fragmentów obszaru miasta, które wymagają zmian podjęto prace planistyczne- uchwały inicjujące z czerwca 2012r.).

Analiza i ocena dotychczasowego „Programu... na lata 2008-2012” wykazała jego znaczną aktualność w zakresie diagnozy jak też ustalonych celów, priorytetów. Znaczna część wskazywanych działań warta jest kontynuacji w kolejnych latach.

W oparciu o cele określone w Ustawie, analizę dokumentów programowych i strategicznych, analizę SWOT – oceny krajobrazu kulturowego miasta Starogard Gdański, określono cele realizacji Programu Opieki nad Zabytkami.

Jako priorytet przyjęto:

Zachowanie, utrwalenie, podkreślenie tożsamości miasta oraz aktywizację obywatelską, społeczną i zawodową mieszkańców

Priorytet realizowany będzie za pomocą celów głównych:

1. **Realizacja zadań własnych gminy w zakresie opieki nad zabytkami.**
2. **Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.**
3. **Utrwalenie wartości dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców i promocja środowiska kulturowego.**
4. **Wspieranie aktywności lokalnej społeczności w działaniach na rzecz ochrony środowiska kulturowego.**
5. **Tworzenie miejsc pracy związanych z działaniami na rzecz ochrony środowiska kulturowego.**

Dla celów głównych określono kierunki działań i spodziewane efekty, możliwe do osiągnięcia w ich realizacji.

Program Opieki nad Zabytkami jest dokumentem programowym – gminnym. Realizowany jest w okresie czteroletnim. Jednakże obok zadań Programu wykonywanych w kolejnym okresie, tj w

latach 2013-2016, miasto prowadzić będzie działania ciągłe związane z ochroną środowiska kulturowego, wynikające z wykonywania statutowych obowiązków, realizowanych strategii, innych programów. Są to działania długoterminowe, wykraczające poza czteroletni horyzont czasowy. Pozwalają one na wykonywanie bieżących zadań i tworzą podstawy do wykonywania zadań przyszłych, możliwych do realizacji w następnych Programach, konstruowanych na kolejne lata.

2. Kierunki działań

Przyjęto na kolejny etap na lata 2013-2016 kierunki działań analogiczne jak w dotychczasowym programie, uznając je za nadal aktualne (wobec ich ogólnego charakteru)

Cel 1

Realizacja zadań własnych miasta w zakresie opieki nad zabytkami

Cel główny- strategiczny	Kierunki zadań	Spodziewane efekty, rezultaty
Realizacja zadań własnych miasta w zakresie opieki nad zabytkami.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waloryzacja, ocena zasobów w zakresie dziedzictwa kulturowego, w tym ew. weryfikacja gminnej ewidencji zabytków. 2. Okresowa weryfikacja i uzupełnianie GEZ. 3. Uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym i przy kształtowaniu środowiska – przy zmianach planów oraz w działaniach projektowych i realizacyjnych. 4. Kontrola stanu zachowania i przeznaczenia zabytków. 5. Zapobieganie zagrożeniom które mogą spowodować uszczerbek dla zabytków. 6. Udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków. 7. Bieżąca współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Powstrzymanie degradacji obszarów kulturowych, historycznych. 2) Utrzymanie zróżnicowania krajobrazu kulturowego w mieście. 3) Podniesienie konkurencyjności miasta w regionie dzięki walorom kulturowym. 4) Aktualizacja ciągła danych o stanie i zachowaniu oraz użytkowaniu zabytków. 5) Pogłębienie współpracy z konserwatorem zabytków wojewódzkim, nadzorem budowlanym.

Cel 2

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Cel główny- strategiczny	Kierunki zadań	Spodziewane efekty, rezultaty
Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego miasta (Ochrona materialnej i niematerialnej spuścizny miasta)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Realizacja zapisów dotyczących ochrony wartości kulturowych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i Studium uwarunkowań w odniesieniu do obiektów i obszarów stanowiących własność miasta. 2. Ochrona panoramy zespołu lokacyjnego miasta średniowiecznego 3. Ochrona architektonicznego-zróżnicowanego wyrazu poszczególnych przestrzeni miejskich / dzielnic, osiedli, 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Zachowanie historycznie ukształtowanych przestrzeni miejskich 2) Ochrona obszarów pierwotnego osadnictwa na terenie miasta 3) Zachowanie powiązań funkcjonalno – przestrzennych 4) Zapewnienie warunków ekspozycji charakterystycznych obiektów i zespołów identyfikujących tożsamość miasta

Poprawa stanu jej zachowania i zahamowanie degradacji).

- przedmieść/ 4. Opracowanie programu rewitalizacji dla poszczególnych wybranych fragmentów miasta. 5. Realizacja programu rewitalizacji „Lokalny Program Rewitalizacji”, jego uaktualnienie. 6. Przegląd i wytypowanie obiektów dla których należy opracować badania konserwatorskie, architektoniczne i archeologiczne współfinansowane przez miasto. 7. Promocja kontynuacji i wdrażania miejskiej tradycji budowlanej. 8. Sukcesywna wymiana lub przebudowa obiektów dysharmonijnych w przestrzeniach historycznych, zwłaszcza w terenach stanowiących własność miasta. 9. Stworzenie zintegrowanego programu ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego 10. Ochrona wartości przyrodniczych – w tym w szczególności doliny Wierzycy 11. Tworzenie kompleksowych i wieloletnich programów ochronnych w myśl unijnej zasady programowania 12. Zapobieganie degradacji zabytków: poprzez opracowanie modelu rewaloryzacji obszarów zdegradowanych np. dla wybranych „pilotażowych” fragmentów miasta. 13. Wspieranie działań propagujących ochronę zabytków. 14. Opracowanie zasad współpracy samorządu gminnego z właścicielami zabytków, zasad ew. dotacji budżetowych dla prac związanych z zabytkami. 15. Promocja i gratyfikacja „pro-zabytkowych” postaw. 16. Stała współpraca z konserwatorem zabytków w kwestii ochrony obiektów zabytkowych zagrożonych w istnieniu, interwencji w przypadku zagrożenia istnienia zabytku. 17. Uporządkowanie gospodarki zabytkowym zasobem mieszkaniowym i usługowym miasta (komunalnym). 18. Stworzenie oferty nieruchomości zabytkowych – do sprzedaży, dzierżawy osobom, które będą chciały sfinansować ich rewaloryzację, remont itd. 19. Poprawa stanu przestrzeni historycznych, terenów w strefach ochrony konserwatorskiej, zwłaszcza w centrum.	5) Kompleksowa rewitalizacja obiektów i przestrzeni zabytkowych 6) Uzyskanie atrakcyjnych przestrzeni dla mieszkania, wypoczynku, pracy. 7) Poprawa estetyki rozwiązań, poprawa stanu przestrzeni. 8) Podkreślenie tożsamości poszczególnych przestrzeni miejskich 9) Ochrona środowiska życia człowieka jako sumy środowiska przyrodniczego i kulturowego 10) Uzyskanie możliwości finansowania i realizacji zintegrowanych programów ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego w działaniach perspektywicznych 11) Poprawa stanu substancji zabytkowej 12) Ożywienie historycznych przestrzeni w śródmieściu 13) Podniesienie atrakcyjności miasta, a zwłaszcza jego centrum 14) Poprawa warunków zamieszkiwania i wypoczynku . 15) Wprowadzenie nowej architektury uzupełniającej, podnoszącej walory. 16) Poprawa stanu technicznego zabytków. 17) Ożywienie centrum historycznego. 18) Nadzór merytoryczny nad realizacją programu

	<p>20. Monitorowanie stanu zabytków –ich zachowania i użytkowania.</p> <p>21. Prowadzenie działań sanacyjnych w wybranych fragmentach miasta .</p> <p>22. Ustalenie zasad postępowania dot. zabytków przy realizacji umów sprzedaży, dzierżawy – np. obligujących do przeprowadzenia przez nabywców, dzierżawców, najemców niezbędnych prac konserwatorskich.</p> <p>23. Organizacja prac studialnych, konkursowych dotyczących zabudowy, zagospodarowania wybranych obszarów</p>	
--	---	--

Cel 3

Utrwalenie dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców i promocja środowiska kulturowego

Cel główny – strategiczny	Kierunki zadań	Spodziewane efekty i rezultaty
Utrwalanie wartości dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców	<ol style="list-style-type: none"> 1. Edukacja i kształtowanie postaw promujących ochronę zabytków. 2. Wprowadzenie problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do programu edukacji przedszkolnej i szkolnej, organizacja spotkań muzealnych, spacerów historycznych itp 3. Organizacja edukacji z problematyki ochrony środowiska kulturowego dla dorosłych 4. Organizacja konkursów promujących zabytkowe walory miasta 5. Organizacja konkursu – dla najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego 6. Utrwalenia w świadomości społecznej tożsamości kulturowej miasta 7. Udostępnienie wiedzy o mieście – historii, zasobach kulturowych 8. Wykorzystanie wartości kulturowych i elementów tożsamości kulturowej miasta w gospodarczym rozwoju miasta 9. Wspieranie artystycznej i lokalnej twórczości ludowej jako elementu tożsamości kulturowej miasta 10. Wspieranie i promowanie programów edukacyjnych 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Budowa i uzyskanie powszechnej akceptacji mieszkańców i ich zaangażowania w ideę ochrony zabytków 2) Wzmocnienie więzi z miejscem pochodzenia i zamieszkania. 3) Docenienie walorów zabytkowych miasta przez mieszkańców 4) Wychowanie nowych pokoleń świadomych konieczności ochrony środowiska kulturowego 5) Pogłębienie znajomości zasad ochrony środowiska kulturowego w społeczności miasta 6) Zrozumienie i akceptacja zasad ochrony środowiska kulturowego 7) Poszerzenie grona osób zainteresowanych ochroną środowiska kulturowego 8) Poprawa estetycznego wizerunku miasta 9) Poprawa stanu substancji zabytkowej 10) Ożywienie historycznych przestrzeni w śródmieściu 11) Pozyskanie sponsorów i partnerów zainteresowanych ochroną dziedzictwa. 12) Powstanie komputerowej bazy danych o zabytkach miasta

	<p>uwzględniających: historię miasta, prezentację zasobu i walorów krajobrazu kulturowego miasta oraz poszczególnych zabytków.</p> <ol style="list-style-type: none"> 11. Prezentacja, ekspozycja i udostępnienie zabytków o szczególnych wartościach: interesujących stanowisk i obiektów archeologicznych, układów przestrzennych, obiektów architektury i budownictwa, kształtujących krajobraz kulturowy, zabytków ruchomych, w tym dzieł sztuki, rzemiosła i sztuki ludowej. 12. Stała szeroka współpraca z właścicielami i użytkownikami zabytkowych zasobów – szczególnie mieszkaniowych (wspieranie postaw pro – zabytkowych, doradztwo formalno – prawne, finansowe, specjalistyczne-konserwatorskie). 13. Zaangażowanie sektora prywatnego w ochronę dziedzictwa poprzez system zachęt finansowych oraz poprzez inwestycje w partnerstwie publiczno-prywatnym. 14. Uświadamianie i podkreślanie stymulującej roli zabytków w rozwoju gospodarczym. 15. Współpraca z ośrodkami akademickimi – wskazywanie tematów prac dyplomowych, prac studialnych i badawczych dot. środowiska kulturowego Starogardu Gd. 	<p>13) Pozyskanie sponsorów na realizację prestiżowych przedsięwzięć.</p>
<p>Promocja wartości kulturowych miasta. .</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Opracowanie i wdrożenie systemu informacji o środowisku kulturowym miasta, w tym komputerowej bazy danych o zabytkach i środowisku kulturowym, informacji internetowych, stworzenie geoportalu miejskiego z informacjami dot. zabytków. - Opracowanie przewodnika – prezentującego historię i zabytki Starogardu - Organizacja wystaw tematycznych promujących tożsamość miasta - Organizowanie Europejskich Dni Dziedzictwa Kulturowego - Wspieranie finansowe bądź rzeczowe szkolnych konkursów wiedzy o zabytkach - Promocja i popularyzacja wartości kulturowych miasta. - Tożsamość kulturowa miasta elementem marketingu. - Tworzenie oferty turystycznej opartej o walory kulturowe 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Wykreowanie markowego produktu turystycznego opartego na walorach kulturowych miasta. 2) Ułatwienie dostępu do informacji o zabytkach i środowisku kulturowym. 3) Wykorzystanie danych do prac naukowych, promocyjnych, edukacyjnych. 4) Podniesienie konkurencyjności miasta. 5) Stworzenie propozycji wypoczynku dla mieszkańców i turystów, rozszerzenie oferty miasta w tej dziedzinie. 6) Poprawa wykorzystania i właściwego wykorzystania zabytków- poprzez ich wielofunkcyjność. 7) Podniesienie świadomości mieszkańców 8) Uzyskanie materiałów promujących miasto 9) Uatrakcyjnienie form propagowania właściwych postaw i zachowań wobec zabytków. 10) Poszerzenie kręgu osób zainteresowanych zabytkami

	<p>materialne i niematerialne miasta.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Przeznaczenie obiektów zabytkowych będących w posiadaniu miasta na cele publiczne, np. muzeum, obsługa ruchu turystycznego. - Przygotowanie oferty nieruchomości miejskich przeznaczonych do sprzedaży inwestorom zainteresowanym działaniem w obszarach zabytkowych. - Promocja dobrych wzorów, pozytywnych działań dotyczących zabytków i ich bezpośredniego otoczenia. - Wspieranie wydawnictw prezentujących miasto i jego dziedzictwo . - Organizacja konkursów związanych z zabytkami - Ustanowienie nagród – dla najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego - Popularyzacja tematyki w mediach (pras, radio, telewizja, Internet) - Współpraca z LOT (Lokalna Organizacja Turystyczna) - Współpraca z przedsiębiorcami, fundacjami , osobami fizycznymi - Wspieranie organizacji społecznych, organizacji pozarządowych, związków wyznaniowych i środowisk zajmujących się ochrona środowiska kulturowego - Wyznaczenie tras turystycznych, spacerowych bazujących na zasobie zabytkowym miasta, odpowiednio oznakowanych (tablice, plansze, mapy) i wypromowanych 	
--	--	--

Cel 4 Wspieranie aktywności lokalnej społeczności w działaniach na rzecz ochrony środowiska kulturowego

Cel główny strategiczny	Kierunki zadań	Spodziewane efekty i rezultaty
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wspieranie i inicjowanie powstawania pozarządowych organizacji wspierających ochronę środowiska kulturowego 2. Wspieranie właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych <ul style="list-style-type: none"> - nieruchomościach - ruchomych 3. Wspieranie inicjatyw lokalnej społeczności w ochronie materialnej i niematerialnej tradycji 4. Wprowadzenie zasad współpracy w ramach partnerstwa 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pozyskanie aktywnych, świadomych partnerów do realizacji zadań ochrony środowiska kulturowego 2. Zwiększenie liczby osób zainteresowanych ochroną środowiska kulturowego 3. Pozyskanie społecznych Opiekunów Zabytków 4. Stworzenie przyjaznej atmosfery dla idei ochrony środowiska kulturowego 5. Pozyskanie materialnych pamiątek dotyczących historii

publiczno – prywatnego dla rewaloryzacji obszarów i obiektów zabytkowych. 5. Współfinansowanie oraz pomoc organizacyjna dot. prac badawczych i dokumentacyjnych w zagrożonych obiektach (ważnych dla miasta)	miasta.
---	---------

Cel 5 Tworzenie miejsc pracy związanych z działaniami na rzecz ochrony środowiska kulturowego

Cel główny – strategiczny	Kierunki zadań	Spodziewane efekty
	1. Przygotowanie programu zadań dla opieki nad zabytkami – dla stworzenia nowych miejsc pracy 2. Wspieranie i organizowanie prac porządkowych, remontowych i konserwatorskich przy obiektach zabytkowych 3. Pomoc w organizacji doskonalenia zawodowego – dla zawodów zanikających 4. Przygotowanie ofert inwestycyjnych dla obiektów zabytkowych.	1. Wzrost roli zabytków w stymulowaniu rozwoju gospodarczego 2. Pozyskanie miejsc pracy w obiektach zabytkowych 3. Pozyskanie i zachowanie zawodów zanikających, związanych np. z tradycyjną sztuką budowlaną 4. Podniesienie poziomu wykształcenia 5. Obniżenie bezrobocia 6. Organizacja i wsparcie prac ratowniczych i porządkowych przy zabytkach

3. Typy działań w ramach programu.

Analogicznie do poprzedniej wersji Programu dla Starogardu Gdańskiego, w niniejszym Programie, zaproponowano działania w dwóch grupach :

I grupa – działania z zakresu edukacji, promocji i informacji,

Celem działań w pierwszej grupie jest:

- promocja wartości kulturowych miasta,
- wzmocnienie i utwalenie wizerunku Starogardu Gdańskiego jako miasta zabytkowego o bogatej historii,
- przygotowanie społeczności lokalnej do aktywnego partnerstwa w realizacji programu Opieki nad Zabytkami, Lokalnego Programu Rewitalizacji miasta (wskazana dalsza jego realizacja w kolejnym okresie po roku 2013) oraz zadań, zasad i konieczności prowadzenia ochrony środowiska kulturowego.
- poznanie zadań i zasad prowadzenia prac konserwatorskich zgodnie ze „sztuką.” i na profesjonalnym poziomie. Przygotowanie świadomego i aktywnego partnera tych działań.

II grupa – działania inwestycyjne.

Celem działań w drugiej grupie – działań inwestycyjnych, jest praktyczna realizacja wybranych zadań ochrony środowiska kulturowego w celu:

- fizycznej ochrony substancji zabytkowej,
- zdobycia doświadczeń,
- wypracowania wzorca i modelu współpracy,
- wskazania na gospodarczą rolę zabytku – stymulującego rozwój gospodarczy,
- wskazania działań powodujących tworzenie miejsc pracy, poprawę jakości przestrzeni publicznych, warunków i jakości życia oraz wpływu tych działań na kształtowanie (w powszechnym odbiorze) wizerunku miasta i na jego promocję.

3.1. Zadania długoterminowe, ciągłe – tj. zadania, których wykonanie i realizacja wykracza poza okres obowiązywania Programu Opieki nad Zabytkami

1. Realizacja zadań z zakresu opieki nad zabytkami wynikających z dokumentów strategicznych i programowych gminy.
2. Realizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji , w tym po jego zaktualizowaniu na kolejne po 2013 lata.
3. Podejmowanie projektów związanych z rewitalizacją zabytkowych obiektów, zespołów, układów przestrzennych i przestrzeni publicznych.
4. Podejmowanie projektów i ich realizacji, zmierzających do ożywienia obiektów i miejsc zabytkowych / działań mających na celu poprawę jakości i warunków życia oraz jakości przestrzeni publicznej.
5. Realizacja zadań wynikających z przyjętej polityki przestrzennej określonej zapisami Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i polityki przestrzennej dotyczącej ochrony dziedzictwa kulturowego przyjętej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.
6. Ochrona wartości zabytkowych historycznych układów przestrzennych.
7. Kontynuacja prac archeologicznych nad rozpoznaniem pradziejowej historii Starogardu i historii osadnictwa od czasów średniowiecznych.
8. Pozyskiwanie środków finansowych z budżetu państwa oraz programów UE na prowadzenie prac przy zabytkach.
9. Dofinansowanie z budżetu gminy prac konserwatorskich prowadzonych przy najcenniejszych dla miasta zabytkowych obiektach.
10. Przygotowanie właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych do pozyskiwania programowych funduszy na ochronę zabytków z UE.
11. Wspieranie i promowanie działań chroniących zabytki (w tym, zapewnienie informacji o zasadach finansowania, uwarunkowaniach prawnych oraz zapewnienie specjalistycznego doradztwa konserwatorskiego).
12. Sporządzenie dokumentacji oceniającej, waloryzującej zasób zabytkowy figurujący w dotychczasowej gminnej ewidencji zabytków z 2008r
Kontynuacja prac przy okresowej weryfikacji Gminnej Ewidencji Zabytków.
13. Sporządzanie opracowań studialnych na potrzeby zadań związanych z ochroną zabytków.
14. Inicjowanie i realizacja projektów mających na celu ochronę i promowanie walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego w myśl zasady zrównoważonego rozwoju.
15. Prowadzenie okresowych przeglądów oceniających stan zachowania i użytkowania obiektów zabytkowych.
16. Prowadzenie okresowych przeglądów zabezpieczeń cennych obiektów zabytkowych na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktowych.
17. Prowadzenie bieżących prac porządkowych, zabezpieczających i pielęgnacyjnych na terenach stref ochronnych zabytkowych terenów zieleni.
18. Podejmowanie działań promocyjnych w celu znalezienia użytkownika / właściciela dla zdegradowanych obiektów, zespołów zabytkowych - stworzenie oferty inwestycyjnej, niezależnie od ich formy własności.
19. Monitoring działań remontowo – budowlanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską i przy obiektach zabytkowych – wpisanych do rejestru zabytków, chronionych zapisami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
20. Promocja zabytkowych walorów miasta: krajobrazu kulturowego, obiektów i zespołów zabytkowych, działań kultywujących niematerialne tradycje.
21. Edukacja społeczna wszystkich grup wiekowych mieszkańców miasta.
22. Szkolenia zawodowe pracowników Urzędu Miasta zajmujących się problematyką ochrony środowiska kulturowego.
23. Tworzenie nowych miejsc pracy związanych z realizacją zadań inwestycyjnych przy obiektach zabytkowych.
24. Podejmowanie działań wspierających rozwój funkcji turystyczno – rekreacyjnej w mieście.

3.2. Zadania szczegółowe- jednostkowe programu opieki nad zabytkami

L.P	Zadanie	Okres przygotowania	Uzasadnienie , uwagi
1.	Opracowanie zasad i podjęcie uchwały o trybie i warunkach dofinansowania prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych : 1/ wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości, 2/ objętych ochroną zapisami w mpzp*, 3/ figurujących w GEZ **	2013-2014	Wzmocnienie skuteczności ochrony zabytków. Poprawa estetycznego wizerunku zabytkowego miasta i poprawa warunków życia mieszkańców. Wsparcie procesu rewitalizacji. Stymulacja rozwoju gospodarczego
2.	Wystąpienie Prezydenta o wpisanie do rejestru zabytków nieruchomości następujących obiektów: 1. Ratusz 2. Budynek Urzędu Miasta 3. Budynek dawnego kasyna oficerskiego przy ul. Sobieskiego 14	2013-2014	Obecny budynek Urzędu Miasta – dawne Starostwo. Eklektyczny zespół zabudowy – zagrożony przekształceniami . Dzięki wpisowi do rejestru zabytków Ratusza i dawnego kasyna oficerskiego powiększa się szanse na uzyskanie niezbędnego finansowania na prace realizacyjne, inwestycyjne związane z wykorzystaniem i zabezpieczeniem obiektu . Wpis do rejestru zabytków nieruchomości wzmacnia ochronę prawną obiektu i umożliwi pozyskiwanie środków finansowych na prowadzenie prac przy obiekcie (zespołach)
3.	Podjęcie prac nad opracowaniem i realizacją programu remontów zabytkowych obiektów będących własnością gminy.	Program remontów – 2013-2014 2013-2016 Sukcesywnie podejmowane prace remontowe	Praktyczne i promocyjne wsparcie procesu rewitalizacji Wskazane współdziałanie z jednostkami organizacyjnymi podległymi miastu oraz partnerami prywatnymi , w tym wspólnotami mieszkaniowymi
4.	Opracowanie z Powiatowym Urzędem Pracy, oferty prac sezonowych dla bezrobotnych mieszkańców miasta przy prowadzeniu bieżących prac porządkowych i zabezpieczających na obszarach zabytkowych.	2014-2015	Oferta winna dotyczyć głównie prac na terenach miejskich – zielonych, zaniedbanych bądź zdegradowanych, wymagających okresowych prac porządkowych bądź pielęgnacyjnych (dawne cmentarze, zielone tereny publiczne, „dzikie” zakole Wierzycy, zieleń uliczna, relikty zieleni historycznej, np. rejon dawnej Strzelnicy Miejskiej) Poprawa estetycznego wizerunku miasta, stworzenie miejsc pracy, ochrona zabytkowych terenów zielonych

* - Mpzp – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego

** - GEZ – Gminna Ewidencja Zabytków

3.3. Zadania jednostkowe do realizacji w latach 2013-2016

Zadania poniższe wyznaczono w oparciu o przyjęte kierunki działań, a także w wyniku konsultacji z Wydziałem Planowania i Urbanistyki Urzędu Miasta.

Z/1- Gminna Ewidencja Zabytków

Konieczna do prowadzenia polityki ochrony środowiska kulturowego. Ma na celu rozpoznanie wartości środowiska kulturowego, ocenę stanu jego zachowania i dokonujących się przekształceń. Obiekty figurujące w GEZ podlegają ochronie prawnej, muszą być ponadto uwzględnione w planach miejscowych.

Uzyskana wiedza wykorzystana winna być w działaniach: informacyjnych, promocyjnych, edukacyjnych miasta i przy realizacji miejskich polityk kierunkowych.

Zadanie	2013	2014-2015	2016 i dalsze lata
Gminna Ewidencja Zabytków	1. Opracowanie oceny, waloryzacji zasobu zabytkowego z wykorzystaniem dotychczasowej GEZ z 2008r 2. Ew. weryfikacja GEZ w konsultacji, porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku 3. Przedłożenie Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków GEZ do zaopiniowania. 4. Udostępnienie zweryfikowanej GEZ na stronach internetowych miasta oraz w formie geoportalu	1. Opracowanie zasad monitoringu obiektów w GEZ 2. Okresowa ocena zasobu, monitoring obiektów figurujących w GEZ 3. Opracowanie wniosków dotyczących stopnia zachowania i dokonujących się przekształceń dot. obiektów figurujących w GEZ	1. Okresowa ocena zasobu , monitoring obiektów figurujących w GEZ
Cel nr 1: Realizacja zadań własnych miasta w zakresie opieki nad zabytkami			
Finansowanie: Urząd Miasta			

Potencjalni partnerzy:

Wojewódzki Konserwator Zabytków

Narodowy Instytut Dziedzictwa

Wykonawca zewnętrzny

Politechnika Gdańska Wydz. Architektury

Z/2 Centrum Informacji o Starogardzie Gdańskim /CIS/.

Powołanie instytucji (samodzielnej bądź wspólnej z innymi jednostkami, np powiatem), której celem jest gromadzenie wiedzy o Starogardzie Gdańskim, ze szczególnym uwzględnieniem historii, zasobów środowiska kulturowego i przyrodniczego, prowadzenie działań informacyjnych i edukacyjnych na rzecz miasta.

Zakłada się:

- 1/ pozyskanie i udostępnienie kopii dokumentacji konserwatorskich dotyczących miasta – ewidencji zabytkowych zespołów i obiektów oraz innych istotnych dla miasta opracowań studialnych, wyników badań naukowych nad dziejami miasta;
- 2/ udostępnienie wykazu obiektów wpisanych do rejestru zabytków, objętych ochroną zapisami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz figurujących w GEZ;
- 3/ prezentowanie zadań miasta w zakresie ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego;
- 4/ prezentowanie zasad i uwarunkowań ochrony środowiska kulturowego;
- 5/ organizację internetowego forum dyskusyjnego „O mieście...”; bądź portalu o zabytkach wzorem poznańskiego pn. „Otwarte zabytki”
- 6/ prowadzenie edukacji społecznej na rzecz miasta dla wszystkich grup wiekowych mieszkańców.
- 7/ zebranie informacji, materiałów archiwalnych dotyczących dawnych opracowań planistycznych, praw miejskich, innych ważnych dokumentów obrazujących historię miasta
- 8/ nawiązanie współpracy z archiwami państwowymi, instytucjami naukowymi, uczelniami

Zadanie	2013-2014	2015	Po 2016
Centrum Informacji o Starogardzie Gdańskim	1. Opracowanie założeń programowych, harmonogramu prac nad tworzeniem zasobu 2. Tworzenie zasobu.	3. Udostępnienie zasobu w CIS 4. Uruchomienie strony internetowej 5. Uzupełnianie zasobu – kontynuacja prac	Kontynuacja działania CIS
Cel nr 2 Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego Cel nr 3 Utrwalenie wartości dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców i promocja środowiska kulturowego			
Finansowanie; Urząd Miasta, Biblioteka Wojewódzka, Media , Reklamodawcy, Sponsorzy			

Potencjalni partnerzy:

Biblioteka Miejska, Biblioteka Wojewódzka
 Muzeum Ziemi Kociewskiej
 Narodowy Instytut Dziedzictwa
 Wojewódzki Konserwator Zabytków
 Lokalna Organizacja Turystyczna
 Organizacje pozarządowe
 Starostwo Powiatowe w Starogardzie Gdańskim

Z/3 Promocja dziedzictwa kulturowego miasta.

Szczególną rolę w realizacji Programu odgrywa promocja miasta i jego zasobów kulturowych. Zadaniem jej jest utrwalenie w świadomości społeczności lokalnej wartości środowiska kulturowego, jego atrakcyjności, zasad ochrony, pobudzenie aktywności społecznej przy kreowaniu wizerunku miasta, realizacji zadań jego ochrony, a także możliwości pozyskania środków finansowych na prace konserwatorskie.

Zadanie	2013 – 2014 -2015	2016	działania coroczne, kontynuowane po 2016
Promocja miasta Starogard Gdański – stolica Kociewia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Utrwalenie w świadomości mieszkańców wizerunku miasta zabytkowego. 2. Współfinansowanie, finansowanie publikacji promujących miasto, np. <ul style="list-style-type: none"> - informatory turystyczne, - mapy miasta i okolic - opracowania historyczne - albumy prezentujące architekturę miasta - album fotograficzny „Starogard dawniej a dziś” - monografie sławnych mieszkańców miasta - osiągnięcia artystów, i twórców ludowych 3. Przygotowanie programu edukacji szkolnej i przedszkolnej. 4. Przygotowanie programu edukacji społecznej 5. Przygotowanie wydawnictw multimedialnych promujących miasto. 6. Przygotowanie i przeprowadzenie konkursu, akcji internetowej itp. pod hasłem „Opowiedz historię swojego domu” 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wydanie profesjonalnego przewodnika turystycznego 2. Organizacja pleneru malarskiego (przy założeniu, że część prac pozostanie własnością miasta i służyć będzie celom jego promocji) 3. Organizacja pleneru rzeźbiarskiego (przy założeniu jw) 4. Opracowanie założeń i współorganizacja festiwalu promującego markowy produkt - powstały w mieście lub regionie 5. Wydanie albumu o zasobach kulturowych miasta 6. Organizacja widowiska historycznego – ukazującego ważne wydarzenia historyczne i postaci. 7. Wydanie publikacji dot. najwartościowszych obiektów zabytkowych architektonicznych miasta. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Obchody rocznic historycznych 2. Obchody Dni Starogardu 3. obchody Dni Dziedzictwa Europejskiego 4. Organizacja imprez; sportowej, turystycznej, rekreacyjnej 5. Realizacja programu edukacji szkolnej i przedszkolnej 5. Realizacja programu edukacji społecznej 6. Opracowanie i organizacja konkursu na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego
Cel nr 2 Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego			
Cel nr 3 Utrwalenie wartości dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców i promocja środowiska kulturowego			
Finansowanie: Urząd Miasta Reklamodawcy Sponsorzy			

Potencjalni partnerzy:

Media publiczne i media lokalne, radio, prasa, telewizja
 Lokalna Organizacja Turystyczna
 Muzeum Ziemi Kociewskiej
 Organizacje pozarządowe

Starogardzkie Centrum Kultury
 Uniwersytet III-go Wieku
 Biblioteka publiczna
 Szkoły i przedszkola
 Politechnika Gdańska Wydział Architektury
 Uniwersytet Gdański
 Inne uczelnie wyższe
 Narodowy Instytut Dziedzictwa
 Pomorska Sieć Informacji Regionalnej
 Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
 Powiat Starogardzki
 Gmina Wiejska Starogard Gdański
 Towarzystwo Miłośników Ziemi Kociewskiej
 Starogardzkie Bractwo Rycerskie
 Powiatowy Ośrodek Pracy Pozaszkolnej
 Instytut Kociewski

Z/4 Rynek – poprawa estetycznego wizerunku przestrzeni publicznej

Przestrzeń Rynku, uważana jest przez mieszkańców za najważniejszy obszar w mieście⁴. Jest to przestrzeń publiczna, wizerunek miasta – jego wizytówka. Służyć ona winna mieszkańcom, stanowić swoisty identyfikator miasta i jakością zrewaloryzowanej przestrzeni zachęcać do kontynuowania tego typu działań w innych obszarach.

Zadania związane z rewaloryzacją przestrzeni Rynku mieszczą się w Lokalnym Programie Rewitalizacji

A8-4 Kompleksowe zagospodarowanie płyty Rynku

A8-5 Poprawa estetyki elewacji kamienic Rynku

Zadanie	2013-2014 -2015	2016	Po 2016
Poprawa estetycznego wizerunku przestrzeni publicznej	1. Realizacja projektu rewitalizacji Rynku wg LPR 2. Opracowanie projektu zasad kształtowania elewacji kamienic przyrynkowych.	1. Wdrażanie projektu- Cd. 2. Monitoring stanu zachowania i użytkowania 3. Ocena procesu wdrażania i jego efektywności	1. Kontynuacja zasad kształtowania miejskiej przestrzeni publicznej
Cel nr 1 Realizacja zadań własnych gminy Cel nr 2 Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego			

⁴ Raport z badań socjologicznych wykonanych w ramach aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Starogardu Gdańskiego – dr Małgorzata Dymnicka, Politechnika Gdańska, czerwiec 2008r.

Cel nr 3 Utrwalenie wartości dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców i promocja środowiska kulturowego
Finansowanie: realizatorzy programu rewitalizacji, budżet miasta, fundusze zewnętrzne

Potencjalni partnerzy:

Stowarzyszenie na rzecz Rewitalizacji
 Właściciele obiektów zabytkowych
 Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej
 Towarzystwo Urbanistów Polskich Oddział w Gdańsku
 Wojewódzki Konserwator Zabytków
 Firmy remontowo-budowlane
 Zarząd Budynków Komunalnych
 Mieszkańcy miasta
 Organizacje pozarządowe

Z/5 Ratusz – Międzynarodowe Centrum Spotkań Muzealnych

Formuła/nazwa zaproponowana przez Wydział Planowania i Urbanistyki Urzędu Miejskiego Starogardu Gdańskiego

Ratusz - najważniejszy budynek w mieście, niegdyś symbol i siedziba władz miejskich. W opinii znacznej części respondentów użytkowany jest niewłaściwie⁵. Około 50 % badanych uważa, że powinien być przeznaczony na cele kultury, nieco mniej, że także na rozrywkę – preferowana jest gastronomia. Wg mieszkańców Starogardu winien być wizytówką miasta, powinien żyć w ciągu dnia, ale i wieczorem. Obiekt w zapisach planów miejscowych proponowany jest do wpisania do rejestru zabytków. W celu umotywowania wniosków o dofinansowanie jego remontu i adaptacji na cele kultury konieczne jest wpisanie go do rejestru zabytków woj. pomorskiego. Wniosek winien złożyć właściciel nieruchomości. Celowym jest wykorzystanie nie tylko obecnie użytkowanych pomieszczeń Ratusza, lecz także średniowiecznych piwnic; przebadanie, wykorzystanie i wyeksponowanie średniowiecznych fundamentów.

Budynek służyć winien:

- promocji miasta i regionu
- prezentacji, promocji dokonań konserwatorskich miasta
- rozwojowi muzealnej współpracy międzynarodowej i regionalnej
- ożywieniu przestrzeni publicznej Rynku

Zadanie	2013-2014	2015-2016
Ratusz- Międzynarodowe Centrum Spotkań Muzealnych	1. Analiza wartości i stopnia zachowania budynku. Studium historyczne, badania architektoniczne	1. Realizacja projektu 2. Inauguracja działalności 3. Ocena realizacji projektu

⁵ Raport z badań socjologicznych wykonanych w ramach aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Starogardu Gdańskiego – dr Małgorzata Dymnicka, Politechnika Gdańska, czerwiec 2008r

	2. Opracowanie założeń programowych 3. Opracowanie założeń formalno- prawnych i harmonogramu działań 4. Pozyskanie partnerów 5. Pozyskanie środków finansowych	
Cel nr 2 Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego Cel nr 3 Utrwalenie wartości dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców i promocja środowiska kulturowego Cel nr 5 tworzenie miejsc pracy związanych z działaniami na rzecz ochrony środowiska kulturowego		
Cel nr 2 Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego Cel nr 3 Utrwalenie wartości dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców i promocja środowiska kulturowego		
Finansowanie : Muzeum Ziemi Kociewskiej, Muzeum w Munster, Muzeum w Ellingen , Fundacja Współpracy Polsko – Niemieckiej, realizatorzy programu rewitalizacji		

Potencjalni partnerzy:

Muzeum Ziemi Kociewskiej,
Muzeum w Munster,
Muzeum w Ellingen
Fundacja Współpracy Polsko – Niemieckiej ,
Realizatorzy programu rewitalizacji

Z/6 Rewaloryzacja/ rewitalizacja zabytkowego budynku mieszkalnego

Rewaloryzacja / rewitalizacja wybranego budynku mieszkalnego. Praktyczna realizacja partnerstwa publiczno – prywatnego, służąca wypracowaniu modelu tego typu działań w mieście, zdobycie doświadczeń oraz ich promocji.

Postulowane obiekty, wskazywane jako priorytetowe:

- budynki komunalne mieszkalne w obrębie Starego Miasta (w granicach LPR), w tym w rejonie ul. Rycerskiej
- budynek w rejestrze zabytków Hallera 22 (naprzeciwko poczty)
- budynek mieszkalny (komunalny) w zespole Młynów
- wybrane obiekty z ul. Kościuszki, ul. Chojnickiej – jako przykłady zabudowy dawnych przedmieść

Zadanie	2013-2014	2015-2016	Po 2016
Rewaloryzacja/ rewitalizacja budynku mieszkalnego	1. Opracowanie kryteriów wyboru i sposobu realizacji projektu. 2. Analiza zasobu, wskazania obiektów, wybór konkretnego obiektu. 3. Przygotowanie założeń programowych 4. Przygotowanie założeń formalno prawnych i finansowych	1. Realizacja projektu 2. Ocena realizacji projektu 3. Propagowanie realizacji partnerstwa publiczno – prywatnego 4. Wykorzystanie doświadczeń w planowaniu i realizacji analogicznych projektów w następujących okresach	1. Kontynuacja projektów w relacji partnerstwa publiczno – prawnego.

5. Wykonanie dokumentacji projektowej zadania		
Cel: nr 1 Realizacja zadań własnych miasta w zakresie opieki nad zabytkami Cel nr 2 Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego		
Finansowanie : Urząd Miasta , Właściciel, Wojewódzki Konserwator Zabytków		

Potencjalni partnerzy:

Wojewódzki Konserwator Zabytków
Prywatni inwestorzy, właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych
Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej
Społeczny Komitet Zagospodarowania i Rewitalizacji Śródmieścia Starogardu
Politechnika Gdańska Wydział Architektury i inne uczelnie wyższe

Z/7 Lokalny Program Rewitalizacji

(jest o nim informacja w działaniach długoterminowych)

Lokalny Program Rewitalizacji na lata 2009-2013 wymaga aktualizacji w roku 2013, wpisuje się w Program Opieki nad Zabytkami, jest z nim spójny. Jest to niezależne działanie miasta, które rozpoczęto w 2006. roku. Aktualizacja programu została przyjęta uchwałą Rady Miasta do realizacji w dniu 25 czerwca 2008 roku, konieczna jest jego aktualizacja na kolejne lata i powiązanie z finansowaniem w kolejnych okresach programowania unijnego.

W ramach programu dotychczasowego w I etapie wybrano 32 projekty. Być może należy zweryfikować dotychczasowe wybory.

Szczególne powiązania z pozostałymi zadaniami programu opieki nad zabytkami dotyczą celów (nazwy i numeracja wg LPR) :

A2 Zachowanie i wykorzystanie walorów historyczno-kulturowych miasta

A2-1 Objęcie obiektów wartościowych ochroną przed rozbiórką lub dewastacją

A2-2 Wykorzystanie obiektów wartościowych do nowych celów z zachowaniem ich walorów kulturowych i zabytkowych

A5 Zagospodarowanie terenów przemysłowych (II etap)

A7 Zagospodarowanie terenów zielonych

A7-2 Zagospodarowanie terenów zielonych-Strzelnica, Francuska Górka- warto rozszerzyć na inne tereny, zwłaszcza w otoczeniu Wierzycy, w tym obszary ważne dla ekspozycji starego miasta

A8 Intensyfikacja zagospodarowania przestrzennego Rynku

A8-1 (II etap)Uzupełnienie zabudowy

A8-2 Połączenie Rynku z parkiem przy Farze – zadanie mało realne , być może do rezygnacji

A8-3 Zagospodarowanie podziemi Rynku- zadanie mało realne , być może do rezygnacji

A8-4 Kompleksowe zagospodarowanie płyty Rynku

A8-5 Poprawa estetyki elewacji kamienic w Rynku i w jego otoczeniu

B2 Lepsze wykorzystanie walorów turystycznych miasta

B4 Wykorzystanie lokalnych tradycji kulturowych

B4-1 Upamiętnienie tradycji 2 Pułku Szwoleżerów Rokitniańskich

B4-2 Stworzenie punktu umożliwiającego gromadzenie pamiątek świadczących o historii i tradycji miasta

Szczegółowy wykaz zadań i projektów zawarty jest w opracowaniu LPR.

Założono finansowanie projektów :

ze środków budżetowych gminy, środków pochodzących funduszy unijnych, z innych źródeł budżetowych (samorząd powiatowy i wojewódzki, Skarb państwa) , środków partnerów prywatnych

Potencjalni partnerzy:

Wojewódzki Konserwator Zabytków
 Prywatni inwestorzy, właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych
 Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej
 Społeczny Komitet Zagospodarowania i Rewitalizacji Śródmieścia Starogardu
 Politechnika Gdańska Wydział Architektury
 Inne uczelnie wyższe
 Muzeum Ziemi Kociewskiej
 Zarząd Budynkami Mieszkalnymi

Z/8 Rewaloryzacja Cmentarza Żydowskiego

Zadanie	2013-2014	2015-2016
Rewaloryzacja cmentarza Żydowskiego	1. Nawiązanie współpracy z gminą żydowską (właściwą dla terenu) i organizacjami żydowskimi 2. Analiza wartości zachowanej przestrzeni. Wykonanie opracowań studialnych 3. Wykonanie projektu rewaloryzacji	Realizacja projektu
Cel nr 2 – Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego Cel nr 3 – Utrwalenie wartości dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców i promocja środowiska kulturowego		
Finansowanie: Gmina miejska, Wojewódzki Konserwator Zabytków, Ministerstwo Dziedzictwa Narodowego, Wyznaniowa gmina żydowska, Stowarzyszenia żydowskie.		

Potencjalni partnerzy :

Urząd Miasta
 Gmina Żydowska

Wojewódzki Konserwator Zabytków
Fundacje i organizacje żydowskie

Z/9 Europejskie Dni Dziedzictwa

Europejskie Dni Dziedzictwa to wspólna inicjatywa Rady Europy i Unii Europejskiej. Jest to jedno z najważniejszych wydarzeń kulturalnych mające na celu szeroko pojętą edukację historyczną i kulturalną, promowanie regionalnego dziedzictwa z ukazaniem jego bogactwa oraz przypomnienia o wspólnych korzeniach kultury europejskiej. Koordynatorem Dni Dziedzictwa Kulturowego z ramienia Rady Europy jest od 2006 roku EUROPA NOSTRA, europejska federacja zajmująca się ochroną dziedzictwa kultury.

W celu propagowania dziedzictwa kulturowego miasta i powiatu zaleca się organizację Dni Dziedzictwa Kulturowego. W dniach tych „otwiera” się dla zwiedzających niedostępne na co dzień obiekty, ukazując ich kulturowe walory. Prezentuje się kolekcje, zbiory zabytków ruchomych, dokonania kultury materialnej i niematerialnej lokalnych społeczności. Prezentacjom tym zazwyczaj towarzyszą widowiska historyczne, koncerty, występy zespołów. Program i formuła obchodów lokalnych jest każdorazowo programem autorskim miasta, z wykorzystaniem hasła aktualnego na dany rok.

Partnerzy: Urząd Miasta, Starostwo Powiatowe, Muzeum Ziemi Kociewskiej, Izby regionalne, Biblioteki, Parafie rzymsko – katolickie, Narodowy Instytut Dziedzictwa

Finansowanie: Urząd Miasta, Starostwo Powiatowe w Starogardzie Gdańskim

4. Realizacja programu

4.1. Realizator programu.

Program realizowany jest przez Prezydenta Miasta.

Opracowany program podlega opiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a po uchwaleniu podlega publikacji w dzienniku urzędowym.

Program realizowany jest w okresie czteroletnim. Po dwóch latach Prezydent składa Radzie Miasta sprawozdanie z realizacji programu, zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Art. 87. 3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Program powinien być powiązany z innymi działaniami prowadzonymi lub inspirowanymi przez Prezydenta Miasta oraz Urząd Miasta i inne jednostki organizacyjne działające na terenie miasta. Wskazane jest zaangażowanie wielu partnerów, w tym partnerów prywatnych, nieinstytucjonalnych.

4.2. Instrumentarium.

Realizator Programu wykorzystuje do jego realizacji następujące instrumenty:

Typ	Rodzaj instrumentu
Prawne	Instrumenty prawne, wynikające z przepisów stosownych Ustaw (np. dot. ustawy o podatkach i opłatach lokalnych), rozporządzeń wykonawczych, dokumentów wydawanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zapisów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zapisów uchwalonego Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich miasta Starogard Gdański na lata 2008 – 2013 które będzie po roku 2013 aktualizowane ; Wynikające z programów określających politykę państwa i woj. pomorskiego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego
Koordynacyjne	Programy określające politykę państwa i województwa w przedmiotowym zakresie, strategie rozwoju społeczno – gospodarczego / plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia, analizy, koncepcje, umowy, porozumienia, współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, organizacjami wyznaniowymi
Finansowe	Dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy finansowane z funduszy europejskich np. programy operacyjne, programy w ramach inicjatywy „JESSICA” itp.
Społeczne	Edukacja kulturowa, informacja, komunikacja , współpraca z organizacjami społecznymi, fundacjami, osobami fizycznymi
Kontroli	Monitoring stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego Aktualizacja baz danych dotyczących stanu zachowania obiektów zabytkowych (w ramach gminnej ewidencji zabytków)

Wskazane jest aby władze miasta:

- zdobyły poparcie społeczne dla prowadzonych działań;

- nawiązały współpracę z gminą wiejską oraz powiatem w celu realizacji wspólnych zadań dotyczących dziedzictwa kulturowego, a także wspólnej promocji Kociewia;
- nawiązały stałą współpracę z organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami zainteresowanymi programem, działającymi na terenie miasta;
- nawiązały współpracę z zainteresowanymi inwestorami prywatnymi, partnerami społecznymi i gospodarczymi w celu przeprowadzenia przedsięwzięć publiczno-prywatnych związanych z ochroną zabytków, rewitalizacją obszaru miasta.

Realizacja programu odbywać będzie się poprzez wykonywanie przyjętych zadań, w oparciu o obowiązujące przepisy prawa oraz w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych, stosownie do posiadanych kompetencji oraz stosownie do możliwych do pozyskania środków finansowych (ważne są tu regulacje dotyczące finansów publicznych, ograniczające możliwości bezpośredniego działania samorządu).

5. Metody wdrażania i oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.

5.1. Wdrażanie

Program wdrażany będzie przez Prezydenta Miasta Starogard Gdański. Prezydent wyznaczyć może Koordynatora projektu.

Wdrażanie odbywać się będzie przy współpracy Wydziałów Urzędu Miasta, jednostek budżetowych miasta, Urzędu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, instytucji dla których opieka nad zabytkami jest działalnością statutową, osób fizycznych i prawnych.

Prezydent / Koordynator/ zapewni:

- przepływ informacji pomiędzy jednostkami odpowiedzialnymi za realizację zadań
- zorganizuje forum wymiany informacji i doświadczeń
- określi zasady prowadzenia monitoringu wdrażania poszczególnych zadań
- wykona ocenę stopnia realizacji celów programu i określi szczegółowe kryteria oceny realizacji po czterech lata wdrażania programu oraz w przedziałach cząstkowych /np. corocznych lub w okresie dwuletnim/

5.2. Zasady oceny realizacji Programu. Monitoring.

Celem monitoringu jest zbieranie informacji dotyczących realizacji poszczególnych zadań Programu Ochrony Zabytków na każdym etapie jego wdrażania. Stanowi on podstawę oceny uzyskanych efektów oraz formułowania ewentualnych wytycznych i propozycji zmian dla kolejnych edycji Programu.

Proces monitorowania będzie polegał na przyglądaniu się zmianom, jakie zachodzą w wyniku realizacji danych zadań, na analizie zebranych danych i opracowaniu stosownych raportów oraz podejmowaniu inicjatyw warunkujących pozytywną ich realizację. Wskazane byłoby także rejestrowanie wszelkich uwag i postulatów zgłaszanych w trakcie realizacji programu przez mieszkańców, uczestników poszczególnych projektów.

Na podstawie zebranych informacji będzie można opracować dla potrzeb: Prezydenta, Rady Miasta i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dwuletnie sprawozdania z realizacji programu oraz ocenę realizacji programu, sporządzaną w okresie czteroletnim.

Zakłada się, że ocenę taką sporządza Jednostka Koordynująca/ wskazana lub powołana przez Prezydenta/m i przedstawia Prezydentowi Miasta. Prezydent przedstawi wyniki z realizacji programu Radzie Miasta. Oceny realizacji programu, powinny stanowić punkt wyjścia do opracowania

kolejnego programu/ kolejnej jego edycji. Obowiązek ten wynika z art. 87 ust. 5 i 6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zgodnie z cytowaną ustawą, Prezydent Miasta winien przedstawiać Radzie Miasta sprawozdanie z realizacji Programu w cyklu dwuletnim.

Sprawozdanie to może zostać przedstawione także Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków, w celu wykorzystania wniosków z niego np. przy opracowywaniu aktualizacji i oceny realizacji wojewódzkiego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Przykładowe kryteria, które mogą być zastosowane do oceny realizacji zadań i celów Programu.

1. Potwierdzenie wykonania mpzp dla obszaru miasta
2. Potwierdzenie realizacji zadań LPR (Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich miasta Starogard Gdański na lata 2008 – 2013 i na kolejne lata wg aktualizacji dokumentu);
3. Potwierdzenie prowadzenie prac nad opracowywaniem planów Rewitalizacji dla wybranych obszarów
4. Określenie liczby szkoleń dla pracowników Urzędu Miasta dotyczących ochrony środowiska kulturowego
5. Dokonanie okresowej oceny aktualności gminnej ewidencji zabytków.
6. Określenie ilości obiektów zabytkowych, stanowiących własność gminy objętych działaniami zabezpieczającymi
7. Określenie efektów i ilości kontroli sprawdzających stan utrzymania i użytkowania obiektów objętych ochroną konserwatorską
8. Potwierdzenie opracowania szkolnych i przedszkolnych programów edukacyjnych
9. Potwierdzenie ilości przeprowadzonych lekcji muzealnych
10. Potwierdzenie opracowania programu edukacyjnych dla właścicieli obiektów zabytkowych, ich użytkowników oraz mieszkańców miasta
11. Potwierdzenie udostępnienia bazy danych o historii miasta i jego zabytkach
12. Potwierdzenie ilości wypożyczeń książek związanych z ochroną zabytków, dokumentacji konserwatorskiej itp.
13. Określenie rodzaju i ilości konkursów dotyczących problematyki ochrony środowiska kulturowego
14. Określenie ilości uczestników w konkursie na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego
15. Określenie ilości spotkań i prezentowanych tematów dotyczących poznania i ochrony środowiska kulturowego miasta
16. Potwierdzenie opracowania harmonogramu spotkań i prezentowanej problematyki z przedstawicielami służb konserwatorskich
17. Ocena stopnia wykorzystania mediów do przedstawiania problematyki ochrony środowiska kulturowego
18. Potwierdzenie ilości wydanych publikacji: map, informatorów, przewodników, albumów i innych
19. Potwierdzenie ilości zorganizowanych widowisk historycznych, imprez sportowo-rekreacyjnych, koncertów itp.
20. Potwierdzenie ilości powstałych stowarzyszeń pozarządowych, Społecznych Opiekunów zabytków
21. Ilość podjętych remontów obiektów zabytkowych
22. Ilość wniosków składanych przez właścicieli o wpisanie obiektu do rejestru zabytków
23. Potwierdzona ilość dotacji celowych na remont obiektów zabytkowych
24. Potwierdzenie stworzenia informacji turystycznej

5.3. Źródła finansowania

Obowiązek dbania o stan zabytków, w tym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych, także gminach / art.61 Ustawy Prawo budżetowe, art. 5 i 71 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art.7 ust.1 pkt 9 Ustawy o samorządzie gminnym.

Środki finansowe dla realizacji programu

Program finansowany może być ze środków budżetowych: województwa, samorządu, państwa, środków UE i funduszy prywatnych.

Są to:

- środki własne budżetu gminy;
- budżet samorządu województwa –np. dotacje celowe n parce konserwatorskie, restauracyjne, roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków
- dotacje podmiotowe dla instytucji, których organizatorem jest samorząd gminy;
- środki znajdujące się w gestii wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- dotacje samorządu województwa dla jednostek samorządu terytorialnego innych szczebli dot. realizacji zadań z zakresu kultury i sztuki;
- dotacje, granty, nagrody samorządu województwa dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych;
- dochody własne instytucji kultury; finanse osób fizycznych, prawnych, organizacji pozarządowych-stowarzyszeń, fundacji, wyznaniowych osób prawnych
- środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach ogólnokrajowych programów
- kredyty bankowe zaciągane przez Miasto na realizację określonych celów i inwestycji; w tym także dla przedsięwzięć publiczno-prywatnych związanych z rewitalizacją
- zyski z działalności statutowej i gospodarczej;
- odsetki z kont i rachunków bankowych;
- dotacje i fundusze celowe rządowych i poza rządowych programów pomocowych;
- składki i zbiórki publiczne i finansowane ze środków ludności;
- fundusze krajowe i zagraniczne Unii Europejskiej, związane z programami uwzględniającymi dziedzictwo kulturowe, m.inn. Regionalny Program Operacyjny
- inne środki przewidziane prawem.

Ze środków budżetowych zasadnicze znaczenie mają:

5. Środki Generalnego Konserwatora Zabytków;
6. Środki Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
7. Środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
8. Środki Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz na remont i konserwacja obiektów sakralnych;
9. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (finansowanie zabytkowych parków wpisanych do rejestru zabytków oraz finansowania publikacji związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego);
10. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego, w tym np. inicjatywa „JESSICA” i programy sektorowe.

Rada Miasta w drodze uchwały może określić corocznie wysokość wydatków na ochronę środowiska kulturowego, w tym na realizację Programu Opieki nad Zabytkami.

Przykładowo w 2012 r. Sejmik Woj.Pom. podjął uchwałę dot. przyznania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków na Pomorzu (Źródło: str internetowa woj.pom.), podobne inicjatywy samorządu miasta byłyby jak najbardziej wskazane.

Wydatki na realizację zadań inwestycyjnych, w tym:

- zadania inwestycyjne związane z ochroną zabytków stanowiących własność komunalną (np. prace remontowo-budowlane, konserwatorskie, związane z konserwacją i pielęgnacją zieleni zabytkowej)
- zadania inwestycyjne wprowadzone do gminnych programów przyjętych przez Radę Miasta uchwałami tejże Rady (np. objęte Lokalnym Programem Rewitalizacji, programami rozwoju lokalnego, ochrony środowiska i gospodarki komunalnej itp.) wprowadzone zostaną do rocznych i wieloletnich planów inwestycyjnych.

Finansowane z budżetu gminy mogą i powinny być ponadto inne, nieinwestycyjne działania, w tym takie jak np. prace studialne, badawcze, dokumentacyjne, konkursy, działania promocyjne, edukacyjne itd.

Celowym byłoby określenie poziomu- wysokości planowanego przez miasto dofinansowania zadań zakresu opieki nad zabytkami (np. % w corocznym budżecie miejskim), a także ustalenie, opracowanie zasad udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach. Przede wszystkim dotyczyć to może zabytków wpisanych do rejestru zabytków (tych dla Starogardu Gdańskiego jest stosunkowo niewiele), ale także innych, np. figurujących w ewidencji zabytków i wskazywanych do ochrony ustaleniami planów miejscowych.

Należałoby także opracować zasady dofinansowania z budżetu gminy zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami podmiotów, które prowadzą działalność kulturalną, takich jak np. muzeum, izby tradycji (np. realizowane przy szkołach), biblioteki, stowarzyszenia, organizacje turystyczne itp.

Możliwości pozyskania środków zewnętrznych

Informacje o możliwości pozyskania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami zawarte są na podanych poniżej stronach internetowych (informacja aktualna na koniec czerwca 2008 – wymaga aktualizacji):

- Informacje na temat programów operacyjnych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego dostępne są na stronie internetowej www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące sposobów finansowania dostępne są na stronie internetowej Narodowego Centrum Kultury www.regiony.nck.pl.
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich dostępny jest na stronie internetowej www.minrol.gov.pl
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki dostępny jest na stronie internetowej www.mrr.gov.pl
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko dostępny jest na stronie internetowej www.mrr.gov.pl.
- Informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym znajdują się na stronie internetowej www.partnerstwowpublicznoprywatne.info/ustawa_ppp.php

6. Działania perspektywiczne na okres po 2016

Wykorzystując doświadczenia Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2009-2012 kolejnej edycji oraz 2013-2016 po realizacji założonych w nim zadań i ich ocenie, sformułowane zostaną wnioski do dalszych prac przewidzianych na kolejne lata.

Niezmiennie pozostaną w większości kierunki działań i zadania długoterminowe. W tej grupie znajdują się głównie działania związane z kontynuacją realizacji zadań wskazanych w obecnym Programie (np. z zakresu partnerstwa prywatno – publicznego, realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji, poprawy estetyki miejskich przestrzeni publicznych).

Biorąc pod uwagę rozpoznane dotychczas wartości środowiska kulturowego oraz cele stojące przed zadaniami ochrony środowiska i „utrwalania tożsamości kulturowej miasta” już teraz można wskazać na kierunki przyszłych działań.

Szczególnie ważne dla miasta będą:

- 1. Rozpoznanie, badanie i prezentacja materialnej kultury starogardzkiego mieszczaństwa.**
- 2. Rozpoznanie, badanie, zachowanie (uratowanie w wielu przypadkach) i prezentacja dorobku z zakresu kultury technicznej**

Starogard przez wieki rozwijał się jako lokalny ośrodek rzemiosła. W XIX wieku stał się ważnym w Regionie ośrodkiem przemysłowym. Ten charakter miasta widoczny jest w jego strukturze przestrzennej. Strukturze po części zdegradowanej, przekształcającej się, która wymaga rewaloryzacji. Obok materialnych wartości niezwykle istotna jest dokumentacja myśli technicznych i dokonań z zakresu jej realizacji. Zaleca się podjęcie działań:

- 1/ dokumentujących krajobraz kulturowy miasta
- 2/ dokumentujących techniczne wyposażenie dawnych zakładów przemysłowych
- 3/ dokumentowanie kultury materialnej i niematerialnej społeczności miasta:
  - mieszczańskiej
  - robotniczej.

Celowym i wartościowym wydaje się podjęcie działań nad utworzeniem lapidarium – technicznego wyposażenia dawnych zakładów przemysłowych.

Ponadto interesujące byłoby utworzenie ekspozycji/muzeum/izby regionalnej prezentującej zachowane wartości materialnej kultury miasta – np. wnętrza, stroje, meble.

Nośną w skali Regionu, a także biorąc pod uwagę kontakty europejskie miasta i spodziewane kontakty międzynarodowe (w kontekście Międzynarodowego Centrum Spotkań Muzealnych) pozostawać będzie historia i dokonania Zakonu Joannitów na Ziemi Starogardzkiej.

Zestawienie proponowanych dalszych działań:

Zadania do realizacji w latach 2013-2016	Okres dalszy
Z/1 Gminna Ewidencja Zabytków	Okresowa weryfikacja
Z/2 Centrum Informacji o Starogardzie	Kontynuacja
Z/3 Promocja dziedzictwa kulturowego miasta	kontynuacja
Z/4 Rynek poprawa estetycznego wizerunku przestrzeni publicznej	Kontynuacja realizacji wypracowanych zasad
Z/5 Ratusz – Centrum Międzynarodowych Spotkań Muzealnych	kontynuacja
Z/6 Rewaloryzacja/rewitalizacja zabytkowego budynku mieszkalnego	kontynuacja
Z/7 Lokalny Program Rewitalizacji	kontynuacja
Z/9 Europejskie Dni Dziedzictwa	Działania coroczne

Dalsze propozycje działań na lata po roku 2016 :

1. Rewaloryzacja przestrzenno – architektoniczna parku w Kocborowie

2. Organizacja lapidarium wyposażenia technicznego zakładów, stworzenie ekspozycji muzealnej w obiekcie przemysłowym .
3. Organizacja ekspozycji kultury mieszczańskiej i robotniczej miasta.
4. Rewitalizacja przedmieść – Gniewskiego, Chojnickiego

Warto wrócić także do pomysłów z programu na lata 2009-2013 niezrealizowanych z racji skromnych środków finansowych. Przykładem może być pomysł ożywienia **zespołu Stado Ogierów-Strzelnica Miejska (zadanie Z/6 wg programu na lata 2009-2013)**

Zespół Stada Ogierów (zespół cenny pod względem zabytkowym: zachowany układ przestrzenny, architektura obiektów, po części wyposażenie wnętrz) powstał pod koniec XIX wieku, atrakcyjnie położony. Wpisany w atrakcyjny przyrodniczo krajobraz. Położony na skraju kompleksu leśnego, w sąsiedztwie dawnej Strzelnicy Miejskiej.

Wartości przestrzenne i przyrodnicze predysponują go do rozwoju turystyki kwalifikowanej: całorocznej i weekendowej, organizacji wystaw, widowisk, plenerów, konkursów itp. Zespół wymaga działań inwestycyjnych – związanych z rewaloryzacją przestrzeni i zabudowy, zabudowy służącej celom hodowli, sportu i rekreacji (np. nowej ujeżdżalni) oraz funkcji mieszkaniowej i hotelowej. Konieczne są także nakłady na urządzenie i utrzymanie muzealnej ekspozycji zabytkowych powozów i uprzęży. W planowanym przedsięwzięciu zasadne jest planowanie działalności sportowo – rekreacyjnej i kulturalnej wykorzystującej potencjał obu zespołów: Stada Ogierów i dawnej Strzelnicy Miejskiej (w projekcie planu miejscowego jest to fragment terenów sportowo-rekreacyjnych o charakterze ogólnomiejskim).

Zespół: Stada Ogierów i Strzelnicy Miejskiej, w powiązaniu z sąsiednimi terenami leśnymi oraz nowoprojektowanymi terenami rekreacyjno-wypoczynkowymi może stać się sportowo rekreacyjną wizytówką miasta, wykorzystywaną w działaniach promujących miasto oraz stymulatorem rozwoju gospodarczego, miejscem tworzenia nowych miejsc pracy i ochrony znikających zawodów (w tym związanych z tradycjami końskimi, np. produkcja kopii bryczek, powozów itp.), poligonem doświadczeń konserwatorskich i promocji tych działań. W obszarze objętym zadaniem odbywać mogłyby się różnego rodzaju imprezy plenerowe, w tym cykliczne wpisujące się w ustalone kalendarium, plenery, wystawy, zawody sportowo-rekreacyjne.

Zespół Stado Ogierów - Zespół przestrzenny wpisany do rejestru zabytków nieruchomych.

Zespół zabytkowych uprzęży i powozów wpisany do rejestru zabytków ruchomych.

Zespół dawnej Strzelnicy Miejskiej przy ul. Mickiewicza - proponowany był w 2008r do wpisania do rejestru zabytków.

Potencjalni partnerzy: Ministerstwo Rolnictwa ,Wojewódzki Konserwator Zabytków, Bractwo Kurkowe Muzeum Ziemi Kociewskiej, Lokalna Organizacja Turystyczna, Starostwo Powiatowe w Starogardzie Gdańskim, Nadleśnictwo Starogard Gdański, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Stado Ogierów Starogard Gdański

7. Materiały wyjściowe do aktualizacji programu, podstawa opracowania programu.

Przy aktualizacji „Programu opieki nad zabytkami...” wykorzystano następujące materiały:

- Dotychczasowy „**Program opieki nad zabytkami miasta Starogard Gdański na lata 2009-2012**” – opracowanie „Dom” Sp. z o.o. Starogard Gdański, 2009, opublikowany na stronach internetowych http://www.starogard.pl/pl/dokumenty/program_opieki_nad_zabytkami
- Uchwała Nr XXXIII/300/2008 Rady Miasta Starogard Gdański z dnia 26 listopada 2008 r. (publikacja w Dz. Urz. Woj. Pom. z 06.02.2009 Nr 18, poz 18)
- Gminna ewidencja zabytków dla miasta Starogard Gdański – wrzesień 2009r., jako podstawa dla w/wym „Programu ...”
- www.starogard.pl/pl/dokumenty/program_opieki_nad_zabytkami
- przepisy ustaw i rozporządzeń dotyczących opieki na zabytkami, w tym w szczególności ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568, ze zm.), w szczególności nowelizacja z dnia 18 marca 2010 r. – Dz. U. Nr 75, poz. 474
- **Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030** – przyjęta Uchwałą nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r., opublikowana w Monitorze Polskim z dn. 27 kwietnia 2012 r. (M.P z 2012 r. poz. 252)
- Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami – tezy do programu z 2004r.- zatwierdzone przez Ministra Kultury, projekt programu z 2005r., program **nie uchwalony dotąd**
- Program opieki na zabytkami województwa pomorskiego na lata 2011-2014 – uchwalony Uchwałą Nr 91/V/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 28 luty 2011r
- Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego (uchwalona Uchwałą Nr 587/XXV/05 Sejmiku Woj. Pomorskiego z dnia 18 lipca 2005 r.), opublikowana;
- Strategia rozwoju województwa pomorskiego 2020 – projekt do konsultacji społecznych , wersja marzec 2012 r.
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego – uchwalony Uchwałą Nr 1004/XXXIX/09 Sejmiku Woj.Pom. z dnia 26 października 2009r., Dz. Urz. Woj. Pom. z 2009r. Nr 172, poz. 3361 oraz strona internetowa
- Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Pomorskiego na lata 2004 - 2013 (przyjęta Uchwałą Nr 587/XXV/05 Sejmiku Województwa Pomorskiego w dniu 18 lipca 2005 r.)
- **Wojewódzka ewidencja zabytków dla miasta Starogard Gdański** – wg strony internetowej WUKZ w Gdańsku, w tym rejestr zabytków nieruchomości
- **Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Miasta Starogard Gdański na lata 2008-2018** (opracowana w styczniu 2008 r.), uchwalona Uchwałą Nr XXIII/217/2008 Rady Miejskiej Starogardu Gdańskiego z dnia 14 maja 2008 r
- **Raport o stanie miasta, 2010**– opracowanie cykliczne sporządzane przez Wydz. Rozwoju UM, zamieszczone na stronach internetowych miasta Starogard Gdański
- **Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Starogard Gdański** – uchwalone Uchwałą Nr XXXVIII/353/2005 Rady Miasta Starogard Gdański z dnia 07 grudnia 2005r., ze zmianą wg Uchwały Nr XLVI/400/2009 Rady Miasta Starogard Gdański z dnia 30 września 2009 r.
- Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obowiązujące na obszarze miasta, w szczególności Mppz dla miasta Starogard Gdański uchwalony Uchwałą Nr LXIII/547/2010 z dnia 28 października 2010 r.- Dz. Urz. Woj. Pom. z 2010r. Nr 161 poz.3268, ze zmianą wg Uchwały Nr XXIII/196/2012 z dnia 28 marca 2012 r. opublikowaną w Dz. Urz. Woj. Pom. z 2012 r.

- **aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Miasta Starogard Gdański na lata 2008 - 2013**, LPR uchwalony w dniu 25 czerwca 2008 r., Projekt opracowany pod kierunkiem dr hab. inż arch Piotra Lorensa, Politechnika Gdańska oraz Towarzystwo Urbanistów Polskich o/Gdańsk
- Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich miasta Starogard Gdański na lata 2008 – 2013 - **Uchwała Nr XLIX/437/2009 Rady Miasta Starogard Gdański z dnia 21 grudnia 2009 r.**
- Strategia Rozwoju Powiatu Starogardzkiego - dokument sporządzony i uchwalony w 2002 r.
- Problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego - Poradnik dla planistów i samorządów lokalnych, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa 2011.
- „Gminny program opieki nad zabytkami - poradnik metodyczny” opracowany przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków
- Raport z badań socjologicznych wykonany w ramach prac nad aktualizacją Lokalnego Programu Rewitalizacji Starogardu Gdańskiego- opracowanie dr Małgorzaty Dymnickiej, Politechnika Gdańska oraz Towarzystwo Urbanistów Polskich o/Gdańska, styczeń-czerwiec 2008r.
- „Prawna ochrona zabytków nieruchomych w Polsce”, autor - Katarzyna Zalesińska, Oficyna Wolters Kluwer Business. Warszawa, 2010
- **Materiały zebrane przez Wydział Planowania i Urbanistyki Urzędu Miasta dotyczące realizacji dotychczasowego programu opieki nad zabytkami dla miasta Starogard Gdański – z okresu lat 2009-2012**
- **Sprawozdanie z realizacji „Programu opieki nad zabytkami miasta Starogard Gdański na lata 2009-2012” sporządzone przez Wydz. Planowania i Urbanistyki Urzędu Miasta Starogard Gdański**

III.ANEKSY, ZAŁĄCZNIKI

Aneksy pełnią rolę informacyjną i zawierają m. innymi wykazy zabytków, o których mowa w treści Programu.

Zał. 1 – wykaz zabytków figurujących w wojew. ewidencji zabytków – wg WKZ w Gdańsku 2011

Zał. 2 – wykaz zabytków w GEZ miasta Starogard Gd. – 2008

Zał. 3 - Spis: „Białych Kart” dla miasta Starogard Gd.

Zał. 4 - karty zielone dla miasta Starogard Gd. - Wykaz

Zał. 5- Karty cmentarzy dla miasta Starogard Gd. - Wykaz

Zał. 6 – Strefy ochrony archeologicznej dla miasta Starogard Gd.- Wykaz

Zał. 7 – Sprawozdanie z realizacji programu opieki nad zabytkami miasta Starogard Gdański na lata 2009-2012 za lata 2009-2010

Zał. 8- Sprawozdanie z realizacji programu opieki nad zabytkami miasta Starogard Gdański na lata 2009-2012 za lata 2011-2012 (do k. czerwca 2012)

Ilustracje graficzne do Programu (analogiczne jak dla edycji 2009-2012) - dostępne na stronie internetowej miasta Starogard Gdański

Opinie dot. Programu... na lata 2013-2016

Opinia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku- pismo nr 5120-13/572-3/2012 z dnia 10.10.2012r.

Opinia Narodowego Instytutu Dziedzictwa Oddział Terenowy w Gdańsku – pismo z dnia 28.09.2012r.